

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Asunnottomuus ja kiistely kaupunkitilasta. Kerrottu kokemus ja mediatekstit.

Nurmi, Päivi

2011 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Asunnottomuus ja kiistely kaupunkitilasta.
Kerrottu kokemus ja mediatekstit.

Päivi Nurmi
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2011

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila
Sosiaaliala

Tiivistelmä

Päivi Nurmi

Asunnottomuus ja kiistely kaupunkitilasta. Kerrottu kokemus ja mediatekstit.

Vuosi	2011	Sivumäärä	103
-------	------	-----------	-----

Opinnäytetyöni tarkastelee asunnottomuudesta ja Helsingin kaupungin Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksesta kirjoitettuja lehtikirjoituksia, mihin on lisätty asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan kokemus. Tausta-ajatuksena on todellisuuden kuvan ja merkitysten rakentuminen kielellisesti, sosiaalisissa suhteissa. Sosiaalisen konstruktionismin lisäksi opinnäytetyössä hyödynnän narratiivista ajattelutapaa.

Kyseessä on laadullinen tarkastelu, mutta lehtikirjoituksia avataan myös määrällisiä kuvauksia hyödyntäen. Asunnottomuutta ja palvelukeskuksen asiakkuutta lähestytään marginalisaation ja syrjäytymisen, julkisen kaupunkitilan ja Nimby-ilmiön kehyksistä. Millaisena lehtikirjoitukset kuvaavat asunnottomuuden ja miten asunnottomien palvelukeskuksesta kirjoitetaan? Millainen suhde syntyy kaupunkitilaan?

Tarkasteluaineistona on käytetty eri lehdissä ilmestyneitä kirjoituksia asunnottomuudesta ja asunnottomien palvelukeskuksesta kahdelta ajanjaksolta: ajalta 1.3.2006-31.10.2006 ja ajalta 1.5.2009-28.2.2010. Palvelukeskuksen asukkaan haastattelu on toteutettu elokuussa 2010. Asukkaan haastattelu on esitetty tarinakuvauksena, ja sille jatkona lehtikirjoitukset on jäsenrelty ajallisena jatkumona. Asukkaan tarinalla on haluttu avata ilmiötä kokijan kautta ennen lehtikirjoitusten analyysia. Lehtikirjoitusten tarkastelumetodina on käytetty määrällistä ja laadullista sisällönanalyysia.

Tarkastelun tuloksena syntyi erään helsinkiläisen tarina asunnottomuuden kokemuksesta ja asunnottomien palvelukeskuksen asiakkuudesta. Lehtikirjoituksista erittelin ja hahmottelin tapoja kirjoittaa asunnottomuuden, asunnottomien palvelukeskuksen ja kaupunkitilan ympärillä. Tuloksena on eritelty ja avattu lehtikirjoitusten näkökulmia asunnottomien palvelukeskukseen ja sen sijoittamiseen, kirjoitusten puhesisältöjä, toimijatahoja ja moniäänisyyttä.

Tarinassaan palvelukeskuksen asukas kuvasi asunnottomuutta seikkailuna mutta asunnottomia toisen luokan kansalaisina, joiden puheella ei ole merkitystä. Samalla lehdet esittivät asunnottomat syrjäytyneinä, moniongelmaisena joukkona, joiden asumispalvelun sijoittamista Helsingin Hietaniemenkadulle sosiaaliviranomaiset ja poliittiset päättäjät puolustivat mediasa ja alueen asukkaat sekä muut toimijat vastustivat. Lehdissä Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskusta kuvattiin kiistelypuheen ja sen todellisen olemassa olon kautta. Sijoittamista puolustettiin useammin kuin vastustettiin. Virallislähteet hallitsivat julkista puhetta asunnottomuuden ja palvelukeskuksen ympärillä. Asunnottomien ääni pääsi toisella tarkastelujaksolla kuuluviin useammin kuin ensimmäisellä. Asunnottomuus näyttäytyi lehdissä asunnottomien kovan ytimen eli pitkäaikaisasunnottomuuden kautta.

Vastausten ja yleistysten sijaan olen esittänyt johtopäätösten yhteydessä kysymyksiä, jotka haluan tuoda julki.

Asiasanat: syrjäytyminen, toiseus, asunnottomuus, kaupunkitila, Nimby-ilmiö, kokemus, lehtikirjoitukset

Päivi Nurmi

Homelessness and controversy of the public city space. The told experience and media texts.

Year	2011	Pages	103
------	------	-------	-----

The subject of this thesis are newspaper articles and opinion texts written about homelessness and Hietaniemenkatu's service centre of homeless including an interview of a tenant of the service centre. Social constructionism is the context. Also narrative approach is used.

The thesis is a qualitative analysis in which quantitative descriptions are also used. Homelessness and clientness of the service centre are approached in the frame of marginalisation and social exclusion, public city space and 'not in my back yard'-phenomenon. How the newspaper articles described homelessness and in which fashion the service centre is written about? What kind of relationship is formed with the public city space?

Materials used are articles and opinion texts about homelessness and the service centre published in different newspapers and magazines during two different periods, from March 1st 2006 to October 31st 2006 and from May 1st 2009 to February 28th 2010. Interview of the tenant has been made in August 2010. The interview is expressed as a story. The method used in analysing the articles is content analysis.

As a result, the perspectives, discourses, operators and polyphony of the articles are categorized. Also, the articles are structured as a consecutive continuum. As a result a story of homelessness and clientness of the service centre as experienced by a man from Helsinki was created.

In the thesis a resident of Helsinki tells his story and experience as a client of the service centre. He described homelessness as an adventure but the homeless as second class citizens whose voice does not have any significance. At the same time the papers represented the homeless as socially excluded group whose housing service's placement to Hietaniemenkatu of Helsinki was defended by the social officials and political decision-makers in the media and was opposed by the residents and other operators of the area. In the papers Hietaniemenkatu's service centre of the homeless was portrayed through both the argumental dialog and its real existence. The placement was defended more than opposed. Official sources dominated the public speech around homelessness and the service centre. The voice of the homeless got more often through on the second half of analysis than the first. Homelessness was showed in the newspapers through the hard core of the homeless, the longterm homeless.

Instead of answers and generalisations, questions are asked in contact of the conclusions that were raised during the making of the thesis.

Keywords: social exclusion, otherness, homelessness, public city space, 'not in my back yard'-phenomenon, experience, newspaper articles

Sisällys

1	Aluksi	7
1.1	Tarkastelun taustalla	9
1.2	Tarkastelukysymykset	10
2	Näkökulmia syrjäytymiseen, marginaaliin ja kaupunkitilaan	13
2.1	Katse yhteiskuntaan ja sen reunalle	13
2.2	Kurkistus kaupunkitilaan ja kiistaan tilasta	14
2.2.1	Kaupunkitilan olemuksesta	15
2.2.2	Kaupunkitilan ongelmat ja kaupunkipelot	17
2.2.3	Tila kiistan kohteena	19
3	Silmäys asunnottomuuteen, Helsinkiin ja asunnottomien palveluihin	21
3.1	Asunnottomuuden olemuksesta ja syistä.....	21
3.2	Asunnottomuus lukuina Suomessa	24
3.3	Asunnottomuuden vähentämisestä.....	25
3.4	Helsingin asunnottomuus ja asunnottomien palveluista	27
3.5	Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskus.....	28
4	Todellisuuden kulmia ja metodisia valintoja	31
4.1	Sosiaalinen konstruktionismi, tekstien merkitykset ja narratiivisuus.....	31
4.2	Metodologinen kehys	34
4.3	Tarkasteluaineiston keräys	35
4.3.1	Lehtikirjoitusaineiston keräys.....	36
4.3.2	Haastatteluaineiston hankinta	37
4.4	Tarkasteluaineiston analyysimenetelmät	39
4.5	Eettisyys ja luotettavuus.....	40
5	Asunnottoman kaupungista kiistaan ja kuvaukseen palvelukeskuksesta	44
5.1	Tarina asukkaaksi - ”Me ollaan niinku toisen luokan kansalaisia.”	44
5.1.1	Heikki asunnottomien palveluiden käyttäjänä	46
5.1.2	Heikki, Helsinki ja Töölö	48
5.1.3	Heikki, asunnottomuus ja yhteiskunta	49
5.2	Lehtikirjoitusaineiston kuvaus	50
5.3	Tarina palvelukeskukseksi - kaupunkitilasta kiistelystä yhteiselon kuvaukseen.....	55
5.3.1	Keväällä 2006 - ehdotuksesta päätökseen	55
5.3.2	Vuonna 2009 - kiistan viimeisistä päätöksistä yhteiselon kuvaukseen ..	57
5.4	Kirjoitusareenan suhtautuminen palvelukeskukseen	58
5.5	Kiistelyä kaupunkitilasta sekä asunnottomuuden ja palvelukeskuksen kuvaus mediassa	59
5.5.1	Kiistelypuheen puolustuspuhe ajalla 1.3.-31.10.2006	60
5.5.2	Kiistelypuheen vastustuspuhe ajalla 1.3.-31.10.2006	66
5.5.3	Asunnottomuuspuhe vuonna 2006	69

5.5.4	Palvelukeskuksen todellisuuspuhe - kiistan konkretisoituminen palvelukeskuksena	72
5.5.5	Asunnottomuuspuhe vuonna 2009	77
5.6	Kirjoitusareenan toimijatahot ja areenan moniäänisyys	82
6	Johtopäätöksiä ja pohdintaa - perinteisiä käsityksiä asunnottomuudesta, viranomaispuhetta ja kiistelyä tilasta.....	87
7	Lopuksi	94
	Lähteet	96
	Liite 1: Informaatiokirje asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan haastattelusta	100
	Liite 2: Lupa Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan haastattelun nauhoittamiseen sekä käyttöön opinnäytetyössä	101
	Liite 3: Tarkastelun 41 lehtikirjoitusta ajallisessa järjestyksessä.....	102

1 Aluksi

Porraskäytävä. Lehtiroskis. Teltta. Puhelinkoppi. Koija. Lämmittelytupa. Parakki. Yömaja. Ensisuoja. Asuntola. Asunnottomien palvelukeskus. Mikään edellä olevista ei ole asunto, aina-kaan siinä mielessä, miten itse asunnon käsitan. Saati kodin.

Asunnottomuus on määrällisesti marginaalinen ongelma, mutta ilmiönä koko yhteiskuntaa koskeva. Kun ihmiseltä puuttuu asunto, josta olisi luotavissa koti, puuttuvat häneltä usein edellytykset ihmisarvoiseen elämään. (Nousiainen, Hållman, Saurama & Seppälä 2007: 7.) Asunnottomuuteen kytkeytyvät yksilön, yhteisön ja yhteiskuntaan liittyvät tasot kansantaloudellisista seikoista aina yksilön valintoja koskeviin kysymyksiin. Euroopan unionin sekä maailman talouden ja politiikan kautta myös globaaliulottuvuus nousee yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Asunnottomuutta voidaan lähestyä eri näkökulmista: yksilön ongelmana, jälkimodernin yhteiskunnan rakenteellisena ilmiönä, yhteiskunnan tukirakenteiden vaillinaisuutena tai elämäntapana ja -valintana. Asunnottomuuden voi nähdä esimerkiksi sosiaalipoliittisena, asuntopoliittisena, työvoimapoliittisena ja yleisenä yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä ja ilmiönä. Toisaalta asunnottomuuden kokemus on niin subjektiivinen, että asunnottomuuden kategorisointi ja sen lähestyminen tietyistä kehyksestä käsin ei voi koskaan tavoittaa asunnottomuuden koko olemusta - mutta ehkä häivähdyksiä siitä.

Asunnottomuus oli vuonna 2010 nimetty yhdeksi Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuoden teemoista. Asunnottomuutta ja siihen liittyvää syrjäytymistä pyritään ehkäisemään ja torjumaan ensisijaisesti EU:n sosiaalisen suojelun ja osallisuuden strategialla. Tiedon lisäämisellä asunnottomuudesta ja sen taustoista voidaan kehittää parempia keinoja torjua asunnottomuutta ja asumiseen liittyvää syrjäytymistä sekä tuottaa käytäntöjä asunnottomuuden poistamiseksi. (Euroopan komissio 2010.)

Helsinki on yhdeksän muun kunnan tavoin sitoutunut valtakunnallisen ohjelmaan pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi (Helsingin kaupunki 2010(1)). Taustalla on ympäristöministeriön toukokuussa 2007 asettaman työryhmän valmisteleva pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelma, jossa esitettiin pitkäaikaisasunnottomuuden puolittamista vuoteen 2011 mennessä ja sen poistamista vuoteen 2015 mennessä. Myöhemmin ohjelmatyöryhmässä syntyi pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. (Helsingin kaupunki 2010 (2)) Helsingin kaupunki oli vuosina 2005-2007 mukana Pääkaupunkiseudun asunnottomien palveluiden kehittämisyksikkö - hankkeessa. Hanke jatkui vuosina 2007-2008 toiselle hankekaudelle. Yksi hankkeen konkreettinen tulos on Helsingin Hietaniemenkadulle vuonna 2009 avattu

asunnottomien palvelukeskus, jonka tavoitteena on parantaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevien asunnottomien asemaa.

Poliittiset ohjelmat ja kuntien hankkeet saattavat sisältöineen ja tavoitteineen jäädä kaukaiseksi ihmisten jokapäiväisestä elämästä, jossa ilmiöt saavat kasvot ja äänen arjen askareissa ja lähiympäristössä. Kuitenkin valtio- ja kuntatasolla tehdyt päätökset ja ratkaisut vaikuttavat juuri siihen lähiympäristöön, jossa ihmisten kuva todellisuudesta päivittäin rakentuu ja jossa he antavat merkityksiä asioille ja ilmiöille. Media kuten eri sanoma-, aikakausi- ja ammattilehdet, televisio ja internet ovat osa tätä päivittäistä arkea. Julkinen sana rakentaa kuvaa ympäristöistä ja kaupungeista, joissa elämme.

Doreen Massey (2005; Nousiainen 2009: 6) näkee tilan sosiaalisena ulottuvuutena: tapa, jolla ymmärrämme tilan, vaikuttaa perustavalla tavalla siihen, miten käsitämme maailman ja kuinka paikannamme siihen itsemme. Miten näemme maailman, millaisena silmiemme, korviemme ja käsiemme kautta maailma ympärillämme aukeaa sekä se, miten ympärillä olevien ihmisten suilla maailmasta puhutaan, on kuitenkin vain yksi totuus. Anthony de Mello (1999) kiteyttää kauniisti: sanoilla, käsitteillä tai teorioilla ei ole mitään tekemistä totuuden kanssa. Totuuden voi nähdä välähdyksenomaisesti tietyn asennoitumisen kautta. Sen kuvaaminen on mahdotonta. (de Mello 1999: 17.)

Kun puhutaan kaikille yhteisestä tilasta, puhutaan aina ihmisen elämästä ja sitä kautta sosiaalialan työtä ohjaavista arvoista - ihmisarvosta, yksilöllisyydestä ja yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuuden periaatteesta. Näen sosiaalialan työn näkökulmasta tärkeänä nostaa esiin ja keskusteluun marginaalissa elävien ihmisten oikeutta kuulua johonkin ja olla oikeutettuja jonkin tilan, kuten kaupunkitilan, käyttöön aikana, jota leimaavat ihmisten eriarvoistuminen, yhteiskunnan kahtiajakautuminen ja suomalaisen hyvinvointivaltion murentuminen. Kuten Riitta Granfelt on todennut ”sosiaalityö yhteiskuntapoliittisena toimintana ei ole paljontaan arvoista ellei sen tekijöillä ole rohkeutta asettua niiden ihmisten puolelle, jotka eivät voi puolustaa elämisoikeuttaan suorituksilla, selviytymisellä tai kunniallisella elämäntavalla.”

Opinnäytetyössäni tarkastelen ja analysoin eri lehdissä käytyä kirjoittamista Helsingin asunnottomuudesta ja Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksesta. Lehtikirjoitusaineiston lisäksi olen haastatellut yhtä Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen asukasta. Opinnäytetyössä yhden ihmisen näkemys ja kokemus kohtaavat julkisen kirjoitusareenan. Tausta-ajatuksena on, että asunnottomuudesta sekä asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamisesta ja arjesta puhuttaessa puhutaan samalla myös julkisesta tilasta ja kaupunkitilasta, jossa kaikki kaupunkilaiset eivät ole tasapuolisesti hyväksytyjä julkisen tilan käyttäjiä (kts. esim. Kopomaa 2003: 99-112, Koskela 2003: 113-129).

Opinnäytetyöni jakautuu kahteen osioon, joista ensimmäisessä avaan opinnäytetyön teoreettista viitekehystä. Johdantokappaleen lopussa kerron opinnäytetyön taustasta sekä työn tarkastelukysymykset. Luvussa kaksi käsittelem marginalisaation ja syrjäytymisen, kaupunkitilan ja Nimby-ilmiön käsitteitä. Kolmannessa luvussa kuvaan asunnottomuusilmiötä sekä Helsingin kaupungin asunnottomuutta. Lisäksi käsittelem Helsingin asunnottomien palveluita, Hietanienkadun asunnottomien palvelukeskuksesta ja Etu-Töölöä. Neljännessä luvussa avaan opinnäytetyön todellisuuskulmia ja metodisia valintoja, joiden kautta lähestyn lehtikirjoituksia ja asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan haastattelua.

Opinnäytetyön toinen osio käsittelee opinnäytetyön toteutusta ja analyysia. Luku viisi alkaa palvelukeskuksen asukkaan tarinalla, `tulostarinalla`. Tämän jälkeen kuvaan lehtikirjoitusaineiston ja sen muodostaman ajallisesti etenevän jatkumon. Asukkaan tarina on teeman avaava narratiivi ja tarinakuvauksella pyrin hahmottamaan lehtikirjoitusten kokonaisuutta. Tarinoita ei erikseen analysoida narratiivisuuden kautta. Tämän jälkeen lähestyn lehtikirjoitusaineistoa kirjoitusten näkökulmien, puhetapojen, toimijatahojen ja kirjoitusten moniäänisyyden kautta. Luvussa kuusi kokoon yhteen luvun viisi jäsennyksiä sekä esitän johtopäätöksiä ja kysymyksiä asunnottomuuden, asunnottomien palvelukeskuksen ja kaupunkitilan näkökulmista.

1.1 Tarkastelun taustalla

Kun kävelen juna-asemalta kotitalolleni, on lyhin reitti "oikaista" viereisen talon pihan kautta. Talon pihassa, jonka läpi oikaisu tapahtuu, on asfaltoitu tie, joka kulkee talon toisesta päädystä toiseen päätyyn. Pihatien kummassakaan päädyssä ei ole merkintää yksityisalueesta. Kyseessä ei ole nurmikkoalue. Pihassa on myös nurmikko- ja lasten leikki -alue, mutta niiden läpi ei tarvitse kulkea, vaan oikaisu tapahtuu tietä pitkin.

Kun joulun alla 2009 kävelin naapuritalon pihatietä, keski-ikää lähestyvä mies pysäytti minut villakoiransa kanssa. Tunnistin, että mies oli kerran aiemminkin pysäyttänyt minut. Hän ilmoitti, ettei pihan läpi saa kulkea, koska piha on juuri kyseisen talon aluetta. Villakoiramies saarnasi minulle hetken. Hän kysyi, pitäisikö pihaan rakentaa rautaportti. Hän jatkoi kertomalla, kuinka oli nähnyt pihamajassa epämääräistä porukkaa lopuksi todeten, että jatkossa pihan läpi ei kuljeta. En muista, mitä yritin miehelle vastata. Kuulun ihmisiin, joiden reagointi tapahtuu jälkijunassa: kotiin päästyäni olin täynnä vasta-argumentteja ja kiukkua.

Edellinen kertomus on yksi syy sille, miksi tämä opinnäyte on olemassa. Opiskelen ja käyn työssä. Minulla on asunto. Minulla on koti, johon kulkea yleisistä tiloista. Olen tarinan miehen pihanaapuri. Miten mies olisi reagoinut, jos minun tilallani kulkijana olisi ollut asunnoton ja yhteiskunnan monilta eri alueilta ulostyönnetty henkilö?

Olen sosionomiopintojeni aikana suorittanut Marginalisaatio ja sosiaalinen kuntoutus - opintojaksot, jotka kytkeytyvät syrjäytymisteemaan liittyvään problematiikkaan. Asunnottomuus oli yksi osa-alue, jota opintojaksolla eri näkökulmista käsiteltiin: teoreettisella sekä osallistuvalla tasolla. Yksi opintoihin liittyvä hanke oli olla mukana järjestämässä syksyn 2007 Helsingin

Asunnottomien yö -tapahtumaa yhdessä muiden yhteistyötahojen kanssa. Lisäksi olen vuosien 2008-2011 aikana työskennellyt erilaisissa etuuskäsittelijän, sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän sijaisuuksissa Helsingin Eteläisellä sosiaaliasemalla sekä Kallion, Kampin että Hakanien 1:n toimipisteissä. Työn kautta minulla on ollut mahdollisuus seurata Helsingin asunnottomien palveluiden ympärillä käytyä keskustelua, ratkaisuja ja päätöksen tekoa sekä niistä tiedottamista. Helsingin sosiaaliviraston aikuisten vastuualue (AIVA) on myös strategisena tavoitteenaan esittänyt, että mediassa käytyyn keskusteluun sosiaalivirastosta tulisi kiinnittää huomiota.

Edellisistä näkökulmista katsottuna opinnäytetyöni käsittelee minulle henkilökohtaisella tasolla kiinnostavaa teemaa. Se on jatkumo aiemmista opinnoista nykyisiin ja tuleviin töihini sekä samalla Helsingin sosiaalivirastolle hyödyllinen tiedollinen jäsennys. Asunnottomuus ja asunnottomien palvelut ovat tälläkin hetkellä ajankohtaisia aiheita Helsingin sosiaalivirastossa. Asunnottomien ”ohjautuminen” ja heidän palveluidensa kehittäminen ovat Helsingissä edelleen käynnissä. Viimeisimpänä organisatorisena muutoksena entiset asunnottomien sosiaalipalvelujen jäännetoimipisteet sulautettiin osaksi Eteläistä sosiaaliasemaa huhtikuussa 2011.

Osana asunnottomien palvelujen uudelleen organisointia Helsingin Töölöön avattiin kesäkuussa 2009 Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskus, jonka sijoittamisesta käytiin kiivasta keskustelua ja kiistaa. Helsingin sosiaalivirastossa asunnottomien kanssa työskennelleet ovat pitkin palvelukeskushanketta keränneet palvelukeskusta ja asunnottomuutta koskevia lehtikirjoituksia niin sanoma- kuin ammatti- ja verkkolehdistä. Palvelukeskuksen henkilöstön toive oli saada jäsenneltyä tietoa palvelukeskuksen ympärillä käydystä lehtikirjoittelusta.

Palvelukeskuksen sijoittamiseen ja sen ympärillä käytyyn keskusteluun, kytkeytyy ajatus julkisesta kaupunkitilasta ja sen käytöstä. Ihmiset, jotka sijoittuvat tai sijoitamme yhteiskunnan reunoille, eivät voi samalla tavalla ottaa osaa keskusteluun ja vaikuttaa päätöksentekoon, kuin valtaapitävät ryhmät. Syrjäytymiseen ja yhteiskunnan eriarvoisuuteen liittyvät kysymykset ovat myös yksi niitä syitä, joiden takia olen sosiaalialalle hakeutunut - ajautunut. Tuoloeroissa ja sosiaalisessa oikeudenmukaisuudessa mitattuna tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa ihmisten on mahdollisuus kokea olevansa arvokkaita ja pystyvänsä toteuttamaan itseään omien resurssiensa mukaisesti, on ideaali, jonka eteen haluan tehdä työtä ja jonka säilymiseen vaikuttaa.

1.2 Tarkastelukysymykset

Mitä tutkitaan, kun tutkitaan mediatekstejä? Saman kysymyksen esittää Riitta Jallinoja (2006: 9,17) tutkimuksessaan Helsingin Sanomien perhettä koskevista kirjoituksista. Varsinaisessa mediatutkimuksessa tätä ongelmaa ei ole, koska siinä tutkimuksen kohteena on juuri media.

Mediatieto on niin sanottua välittynyttä tietoa, joka ei ole suoraan tiedon antajalta peräisin niin kuin esimerkiksi tutkimusaineistossa, joka on kerätty haastattelemalla. Toimittajat ja journalistit muokkaavat ja tulkitsevat ajatuksia, jolloin ei välttämättä välity haastateltavan tai siteerattavan oikea ajatus- tai puhetapa. (Jallinoja 2006: 17-18.)

Tiedotusvälineet eroavat siinä, millaista tietoa ne välittävät ja miten se tehdään (Jallinoja 2006:26). En tarkastele aineistoni lehtiä enkä mediaa ylipäätään, vaan ilmiöitä, jotka niissä tapahtuvat. Media tuo ilmiöt ihmisille näkyväksi. Seija Ridell (2009: 243) kirjoittaa, että median joukkoviestimillä, kuten lehdillä, on erityistä merkitystä yhteiskunnan eri toimintapiirien rajat ylittävän julkisen viestinnän tuottajana ja samalla eri alueille sijoittuvia toimijoita yhdistävän julkisuuden rakentajana: paikallistasolla valtaosa asukkaista muodostaa mielikuvansa lähiympäristöään koskevista yhteisistä asioista median esittämän perusteella. Mediassa käyty keskustelu vaikuttaa siihen, miten ilmiöt ymmärretään. Medialla on erityisesti valtaa ”maallikoihin”, joilla ei ole perehtyneisyyttä sosiaalisiin ongelmiin tai omakohtaista kokemusta huono-osaisuudesta. (Juppi 2010: 325.)

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) kerää vuosittain kuntakyselyin tietoja asunnottomien määrästä. Määrällinen tieto on välttämätöntä, jotta ilmiöt ja ongelmat saavat suhteet ja hahmottuvat ja jotta niihin pystytään vaikuttamaan, mutta numeerisen tiedon ohella ihminen rakentaa kuvaa todellisuudesta myös muulla tavoin. Sakari Hänninen (2008) toteaa köyhyyden ympärillä median olevan kiinnostunut luvuista ja esimerkiksi mediassa esitetään numeerisessa muodossa asioita, joita ei pitäisi esittää. Myös poliittisia päätöksiä tehtäessä numeroiden voima on valtava. Köyhyyttä pitäisi lähestyä muutenkin kuin poikkeamana keskimäärästä. (Hänninen 2008.)

Opinnäytetyössä katson numeroiden taakse ja tarkastelen, millä tavalla asunnottomuusilmiötä kuvataan ihmisten arjessa, jossa heidän kuvansa todellisuudesta rakentuu. Marginaaleja, syrjäytymistä ja köyhyyttä kuten asunnottomuutta koskevassa keskustelussa on hyvä kysyä, miten esimerkiksi media eli julkinen sana kirjoittaa? Millainen kuva lehtien uutisoinnissa tai niissä julkaistuissa mielipidekirjoituksissa ja artikkeleissa avautuu syrjäytymiseen ja asunnottomuuteen ja sitä kautta rakentuu asunnottomuuden todellisuudesta? Miten asunnottomat kuvataan kaupunkitilassa? Opinnäytetyössäni asunnottomuuden ja kaupunkitilan tarkastelu ankkuroituu Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskukseen. Lehtikirjoitusten lisäksi haastattelen yhtä palvelukeskuksen asukasta, jotta asunnottomuusilmiö todentuisi lukijalla myös yksilön kokemuksena.

Alkuperäiset tarkastelukysymykseni kytkeytyivät vahvasti kaupunkitilaan, mutta lehtikirjoitusaineistoon tutustumisen jälkeen julkisesta kaupunkitilasta kehittyi viitekehys ja taustajajatus, joiden näkökulmasta asunnottomuutta ja palvelukeskuskusta lähestyn:

- Miten asunnottomista, asunnottomuudesta ja Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksesta kirjoitetaan lehdissä?
- Miten asunnottomien ja heidän asumispalvelujensa ympärillä käydään keskustelua kaupunkitilasta ja suhteesta kaupunkiin?
- Millaisia merkityksiä asunnottomuuden ja palvelukeskuksen ympärillä käytävä lehtikirjoittelu asunnottomien palvelukeskuksesta ja asunnottomuudesta sisältää? Millaisia merkityksiä siinä esiintyy julkisesta tilasta ja sen käytöstä ja käytön määrittelystä?

Asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan haastattelulla on tarkoitus valottaa näkymää asunnottomuuteen ja palvelukeskukseen erään helsinkiläisen kertomana - tarinana. Lähestyn yksittäisen tarinan lisäksi kokemusta seuraavien kysymysten avulla, jotka olen palvelukeskuksen asukkaalle esittänyt:

- Miten ja millaisena näet asunnottomuuden ja Helsingin kaupunkina?
- Millainen merkitys Hietaniemenkadun palvelukeskuksella sinulle on?
- Miten ympärillä olevien asenteet ja ympärillä käyty keskustelu sinulle näyttäytyy niin asunnottomuuden kuin palvelukeskuksen näkökulmista?

2 Näkökulmia syrjäytymiseen, marginaaliin ja kaupunkitilaan

2.1 Katse yhteiskuntaan ja sen reunalle

”Mikä on yhteiskunta ja miten se on mahdollinen?” Tuula Helne (2002) pohtii tutkimuksessaan ja lainaa Georg Simmelia. Yksilö kuuluu yhteiskuntaan, mutta samalla on olemassa itselleen. Yksilö on samalla sekä yhteiskunnan sisä- että ulkopuolella. Näiden asemien samanaikaisuudesta syntyy synteesi ja ykseys - yhteiskunta mahdollistuu. Kun keskustellaan syrjäytymisestä, liittyvät puheeseen sekä yksilön että yhteiskunnan ulottuvuudet. Usein keskustellaan syrjäytymisestä, niin että katse on yksilössä. Helne pyrkii tekemään tarkastelua katse kontekstissa, jossa syrjäytyminen on konstruoitu sosiaalseksi ongelmaksi eli yhteiskunnassa. Syrjäytyminen on sosiaalisen ongelma. Siihen liittyvät poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. (Helne 2002: iii, ix, 118.)

Syrjäytymiskeskustelua käydään jatkuvasti ja syrjäytymisuhan alla olevista puhutaan tiedotusvälineissä. Mediaa syrjäytymisen esittäjänä on tarkastellut muun muassa Pirita Juppi (2010). Puhutaan koulutuksesta ja työelämästä tippuneista nuorista, pitkäaikaistyöttömistä, päihdeongelmaisista, mielenterveyskuntoutujista, maahanmuuttajista, asunnottomista ja muista ryhmistä, jotka eivät täytä normaaliuden käsitettä, jonka käyttöä en itse näe missään kontekstissa kovin tarkoituksen mukaisena. Onko olemassa muuta normaaliutta kuin korkeintaan kaikille yhteistä normaalia epänormaaliutta? Usein tähän normaaliuteen liitetään työn, tietyn koulutustason ja tietynlaisen sosiaalisen verkoston saavuttaminen: jos ei niitä saavuta, kyseiset ihmiset tai ihmisryhmät asetetaan syrjäytyneiden marginaaliin, joka avautuu sanan merkityksestä huolimatta varsin heterogeenisena ryhmänä (Kulmala 2006: 83). Helne (2002: 178) toteaa, että yhteisö, jossa käydään syrjäytymiskeskustelua, on huolissaan rajoistaan ja identiteetistään. Syrjäytymiskäsite on epämääräinen ja epäluottamusta herättävä. Toisaalta käsitettä on ehkä juuri siksi helppo käyttää: kaikki tuntuvat tietävän keitä syrjäytyneet ovat. (Kulmala: 2006: 83.) Granfelt (1998: 78-79) lainaa Helnen tulkintaa, jossa syrjäytymiskäsitteen voi nähdä ymmärtämisen tapana: se tavoittaa jotain siitä epämääräisestä pahanolon tunteesta, joka vaivaa useita ihmisiä.

Yhteiskunnan voi nähdä asettavan yksilöille tiettyjä rooleja ja tehtäviä, joita tulisi täyttää. Näen eri instituutioiden ja julkisen puheen (lehdet, televisio, Internet) ohjailevan hyvinkin voimakkaasti mutta näkymättömästi yksilöiden elämäntapoja, ajatuksia ja valintoja. Kulmala (2002) lainaa tutkimuksessaan erään henkilön kokemusta. Tämä koki melisairaaksi määritellyn määräävän hänen paikkansa työmarkkinoilla ja ylipäänsä yhteiskunnassa. ”Ei en kuulunut enää A-luokan kansalaisiin, enkä edes B-luokan kansalaisiin, ei, minä kuuluin sairastumiseni myötä yhteiskunnan pohjasakkaan...” (Kulmala 2002: 290.)

Niin Helne kuin Kulmalakin puhuvat syrjäytymisen yhteydessä toiseudesta. Toiseutta voi lähestyä monin tavoin. Esimerkiksi kun syrjäytyneet määritellään toisiksi, voi se olla implisiittistä tai eksplisiittistä eli viitteellistä tai julkilausuttua. Syrjäytyminen on sosiaalinen konstruktio sekä symbolinen kategoria. Jo sanana se osoittaa, että he ovat toisia - epäonnistuneita, haavoittuvia, passiivisia, reunoille ajautuneita ihmisiä. (Helne 2002: 113-117.) Kulmala (2006: 70) ymmärtää toiseuden viittaavan yksilön kokemukseen erilaisuudesta, ulkopuolisuudesta ja ehkä myös eriarvoisuudesta. Toiseuden voikin nähdä myös yksilön kokemuksen kautta eikä vain yksilön paikan määrittämisenä ulkopuolelta.

Helnen (2002: 113-117) mukaan sosiaalipoliittisen keskustelun takana on ristiriita: syrjäytyneet halutaan pitää toisina, mutta samaan aikaan palauttaa yhteisyyteen. Hille Koskela (2009) kirjoittaa toiseuden yhteydessä yhteiskunnallisesta muutoksesta pelon kulttuuriin, joka on sosiologi Frank Furedin (2002) käyttämä käsite. Pelon pohjana on sosiaalinen erottelu: on olemassa joku niin perustavanlaatuisesti toinen, että on syytä pelätä. Tällöin toiseus kytkeytyy kulttuuriin ja kaupunkitilaan, jotka polarisoituvat: ihmiset jaetaan luotettaviin ja pelottaviin, alueet hyvämaineisiin ja kartettaviin. Pelon kulttuurin kyljessä kasvavat individualismi ja ennakkoluuloisuus. (Koskela 2009: 30.)

2.2 Kurkistus kaupunkitilaan ja kiistaan tilasta

Asunnottomuus on suurkaupunkeihin liittyvä ilmiö ja asunnottoman arki kiinnittyy kaupunkitilaan. Ihmisen arki kytkeytyy paikkaan ja tilaan. Tila ei koostu vain fyysisestä ympäristöstä vaan myös siihen sidoksissa olevista sosiaalisista suhteista ja niihin vaikuttavista kulttuurisista merkityksistä. (Nousiainen 2009: 5.) Kaupunki on tilana mielenkiintoinen. Oikeudentajuni mukaan julkisena tilana sen tulisi kuulua jokaiselle, mutta sitä pyritään rajaamaan ja sen kuulumista jollekin määrittämään eri perspektiiveistä kuten markkinavoimin, kunnallisella kaupunkisuunnittelulla ja kaupungin osiin kiinnittyneiden yhteisöjen toimesta. Julkinen tila ja kaupunkitila ovat viime vuosina herättäneet kiinnostusta eri tieteenalojen tutkijoissa (mm. Koskela 2009, Kopomaa 2005, Bauman 2005, Furedi 2002) ja keskustelua on käyty myös lehtien palstoilla (mm. Bäcklund 2010).

Kaupunkitila on Nousiaisen (2009: 5) mukaan kaikille yhteistä elämisen tilaa, jonka käyttöön jokaisella on oikeus. Samalla sillä kuitenkin on meille kaikille erilainen merkitys eri tilanteissa. Esimerkiksi asunnottomalle kaupunki tilana hahmottuu erilaisena toiminta-areenana kuin ihmiselle, jolla on kiintopiste eli koti, johon on mahdollista vetäytyä omaan tilaan tai läheisten kanssa jaettuun tilaan. Nousiainen nostaa esiin näkökulman asunnottoman henkilön kokemuksesta: ei kovin hyvin tiedetä, miten asunnottoman kokee yhteisen kaupunkitilamme eikä tiedetä, millaisia merkityksiä hänellä on niille paikoille ja tiloille, joita yhteiskunta hänelle arjen areenoiksi osoittaa. (Nousiainen 2009: 5.)

2.2.1 Kaupunkitilan olemuksesta

Kaupunkitila on julkinen tila, mutta julkinen tila taas ei rajoitu pelkkään kaupunkitilaan, vaan se on ilmiönä monitahoinen. Urbaaniympäristö avoimine kokoontumis- ja kohtaamispaikkoinen on yksi julkisen tilan ilmentymä ja tapa ymmärtää tilan julkisuus. Julkinen tila on tänä päivänä laajentunut digitaalisten pelien ja internetin mukana muun muassa virtuaaliseksi. (Ridel, Kymäläinen & Nyyssönen 2009: 7.) Ridelin, Kymäläisen ja Nyyssösen (2009) katsovat julkista tilaa kolmena erialisena tilallisuutena: fyysisenä (kaupunkitila), esityksellisenä (mediatila) ja virtuaalisena (virtuaalitila). Yksi tieteenfilosofinen lähtökohta on relationaalinen tilakäsitys, jossa tila nähdään prosessin omaisena, kontekstisidonnaisena ja sosiaalisissa suhteissa syntyvänä. Tilakäsitysten ääripäät ovat absoluuttinen ja relationaalinen. Absoluuttiseen ja muuttumattomaan tilaan voi kartoittaa torit, kadut ja julkiset rakennukset. Relationaalissa käsityksessä tila nähdään prosessinomaisena, kontekstisidonnaisena ja sosiaalisissa suhteissa syntyvänä. Tilasta on hyvin paljon poikkeaviakin käsityksiä. Doreen Massey (kts. Massey 2005: 59) on sanonut, että tila on mahdollisuuksien alue, mikä tekee sen avoimeksi kiistoille ja uudelleen määrittelyille. (Ridel, Kymäläinen & Nyyssönen 2009: 7, 12-13.)

Julkisia tiloja on pyritty tarkastelemaan määrittelemällä tiloja yksityisiksi (yksityinen omistus), puolijulkisiksi (julkinen omistus) tai julkisiksi (vapaasti kaikkien käytössä). Ihanteissa julkinen tila nähdään usein tilan, jossa kenellä tahansa yhteiskunnan jäsenellä on oikeus tulla nähdyksi, ilmaista itseään ja osallistua kaikkia koskevaan julkiseen keskusteluun (kts. Mitchell 1995: 116-117). Yksi tilan julkisuuden kriteeri on kaikille avoin pääsy. Kuitenkin julkisessa tilassa saattavat vallita tietyt käyttäytymisnormit ja -säännöt, kuten kirjastoissa. Julkista tilaa myös valvotaan kameroihin tai vartijoin. Kun korostetaan julkisen tilan rakenteellisia puitteita, toimintaa, sääntöjä ja valvontaa, unohtuu, että tila saa lopulta merkityksen vasta ihmisten läsnäolosta ja kanssakäymisestä siis sosiaalisista suhteista ja kulttuurisista merkityksistä. Julkinen tila ei siis ole pysyvä tai muuttumaton rakenne. Samalla kun julkinen tila tulee tuotetuksi sosiaalisissa suhteissa, se yllä pitää näitä sosiaalisia suhteita. Kysymykseksi julkisen tilan ja vallan (”tilan luojan”) suhteesta voi nostaa, missä määrin ja miten ihmisten toiminta kaupungin, median ja verkon julkisissa tiloissa muokkaa tilassa toimimiselle asetettuja puitteita ja ehtoja. (mm. Rideli, Kymäläinen & Nyyssönen 2009: 8-9.; Nousiainen 2009: 5.)

Kuitenkaan mikään tila ei käytännössä ole täysin julkinen. Kun palataan antiikin aikaan saakka ja agoraan, joka oli tuotteiden myynnin ohella paikka vaihtaa filosofisia ja poliittisia ajatuksia, huomataan, että myös siellä toimi ulossulkemisen mekanismi (vrt. Helne 2002): naisilla, ulkomaalaisilla ja köyhillä miehillä oli mahdollisuus vain myydä tuotteitaan agoralla, ei osallistua muuhun toimintaan. Nykyään kaupallistumisen voi nähdä merkinä siitä, että tilat rakentuvat ja toimivat markkinavoimien logiikalla eli niiden saavutettavuus riippuu ostovoimasta.

masta ja halusta kuluttaa. Tämä aiheuttaa sellaisten ryhmien ulossulkemisen, jotka eivät kykene kuluttumaan tai käyttäytyvät toivotusta poikkeavalla tavalla (vrt. asunnottomat). (Ridel, Kymäläinen & Nyysönen 2009: 13-17.)

Tietynlainen toiminta voi olla julkisessa tilassa sallitumpaa kuin toisenlainen. Tämä aiheuttaa myös kamppailua erilaisen olemisen ja tekemisen oikeutuksesta. Mielenkiintoisen ristiriidan tarjoaa se, että julkinen tila nähdään kaikille kuuluvana, mikä kuitenkin paradoksaalisesti tuottaa tietyille ryhmille (koska tila kuuluu myös heille) tunteen siitä, että heillä on oikeus määritellä tilan käyttöä ja siinä toimimista. Mihin muita oikeutetumpia näkyminen ja toiminen perustuvat ja millaisia intressiristiriitoja ja valta-asetelmia tilasta käytävien kamppailujen taustalta löytyy? Kyse on toimijoiden erilaisista mahdollisuuksista vaikuttaa tilassa näkymiseen ja toimimisen ehtoihin. (Ridel, Kymäläinen & Nyysönen 2009: 9-10.)

Läntisissä yhteiskunnissa julkinen ja yksityinen erotetaan jyrkästi toisistaan. Erottelua on kutsuttu suureksi dikotomiaksikin. Julkisella ja yksityisellä voidaan viitata hyvin erilaisiin asioihin ja niiden suhde riippuu kontekstista. Julkinen voi merkitä vapaata tilaa tai sitten sillä voidaan tarkoittaa yhteiskunnan ”omistuksessa” olevaa tai julkista vallankäyttöä. Yksityisellä voidaan tarkoittaa intiimiä eli viitata yhteen ihmiseen tai tarkoittaa markkinavoimia. Julkisen ja yksityisen kuten julkisen tilaan pääsy, sen käyttötarkoitus ja hallinta määrittyvät helposti oikeudellisesti, vaikka suomalaisesta oikeusjärjestyksestä ei löydy yhtä yhtenäistä julkisen tilan määritelmää, jota sovellettaisiin samoin kriteerein eri tilanteissa. Lait ovat yksi tapa säännellä julkista tilaa: kolme muuta tapaa ovat sosiaaliset normit, markkinat ja arkkitehtuuri. (Ridel, Kymäläinen & Nyysönen 2009: 17-20.)

Bauman (2000) esittää, että julkinen tila on kriisiytynyt siksi, että se on tyhjentynyt kollektiivisista päämääristä, yhteisestä hyvästä ja yhteisistä asioista. Vastaavasti se on täyttynyt yksityisillä peloilla, yksilöllisillä menestystarinoilla ja henkilökohtaisten asioiden paljastuksilla. Myös julkista tilaa koskeva kollektiivinen kieli ja sanasto ovat rapautuneet. Baumanin mukaan tästä seuraa se, että myös fyysinen julkinen tila koetaan yhä vahvemmin yksilöllisen koskemattomuuden ja vapauden alueena. Yksilön valinnanvapautta, terveyttä ja turvallisuutta uhkaava käyttäytyminen tulkitaan herkästi kriminologiseksi ongelmaksi ja sitä käsitellään kutsamalla laki ja järjestys apuun. Myös poliitikot hyödyntävät turvallisuusuhkia, kun he haluavat motivoida yksilökeskeisiä kansalaisia kannattamaan yhteisöllisiä projektejaan. Mikään ei yhdistä irrallisia ihmisiä niin tehokkaasti kuin taistelu vapauttamme ja perusturvallisuuttamme uhkaavaa vihollista vastaan. (Törrönen 2005: 13-14.)

Julkisen tilan valvonta on lisääntynyt ja tila on laajentunut yksityiselämän alueelle. Esimerkiksi valvontakamerat ovat yksi osoitus tästä. Ericsonin ja Haggertyn (1997) mukaan yhteiskunnan yksilöllistyminen on julkisen tilan kriisiytymisen taustalla. Ihmisten vetäytyminen jul-

kisesta ja kollektiivisesta elämästä ja yksilöllisen elämäntyylin arvostaminen aiheuttavat pelkoa tuntemattomia ihmisiä kohtaan ja nämä aletaan nähdä kasvottomina toisina. Julkinen tila koetaan nykyään riskien sävyttämänä tilana. Kun ennen, modernin aikakautena, tiettyjä poikkeavia ryhmiä kontrolloitiin sosiaalisen järjestyksen nimissä, nykyään mikä tahansa julkisessa tilassa voidaan kokea vaarana tai riskinä. (Törrönen 2005: 12.)

Törrönen (2005: 12) nimeää esimerkkiryhmänä asunnottomat, kun hän puhuu julkisen tilan sosiaalisuuden yhdenmukaistumisesta. Asunnottomat ovat ryhmä, joka ei täytä keskiluokkaisen käyttäytymisen normaaliuden ja ”esteettisyyden” vaatimuksia, ja heitä halutaan välttää ja heitä vastaan suojautua. Julkisen tilan säätely- ja valvontavastuu on pirstoutunut: poliisilla ei ole enää yksinoikeutta valvoa julkista tilaa vaan poliisin rinnalla siihen osallistuu muita viranomaisia, yksityisen sektorin yrityksiä ja vapaaehtoisjärjestöjä. Kansalaisissa tämä on aiheuttanut tarpeen vetäytyä julkisesta tilasta yksityistilaan. (Törrönen 2005: 12-13.)

Edellisissä analyyseissa nyky-yhteiskunnan toimintaa hallitsevaksi puhetavaksi tunnistetaan uusliberalismi. Baumanin (2000) mukaan uusliberalistiset teoriat ja menettelytavat ovat jo onnistuneet tuhomaan sellaiset kollektiiviset rakenteet, jotka voisivat vastustaa ”puhtaiden markkinoiden” voimaa. Koko nyky-yhteiskuntien keskeisten toimijoiden valinnat ja pyrkimykset perustuvat markkinalogiikalle. Törrönen lainaa kaupunkitutkija Robert Beauregardia (1999), jonka mukaan kaupungin ihanne perustuu erilaisten ihmisten avoimeen vuorovaikutukseen ja toimivassa julkisessa tilassa ihmiset ovat empaattisia ja avarakatseisia toisiaan kohtaan. Kaupunkitilan ongelmat eivät ole pelkästään päätösten tekijöiden ratkottavissa vaan tilaa tulisi olla kollektiivisille toimijoille kuten mielenosoituksille. Yksityistämällä ja kaupallistamalla estetään ihmisten vapaata vuorovaikutusta ja julkisen kulttuurin syntymistä. Beauregardin kaupungin ihanne edellyttää kaupunkilaisten aktiivista osallistumista ja kiinnostusta yhteisten asioiden hoitamiseen ja sitä voi tietyllä tavalla pitää utopiana. Sen toteutuminen edellyttää olemassa olevien instituutioiden, ryhmien ja ajattelutapojen radikaalia muutosta sekä poliittisen suunnan muutosta useilla areenoilla. (Törrönen 2005: 15.)

2.2.2 Kaupunkitilan ongelmat ja kaupunkipelot

Kaupunki merkitsee mahdollisuuksia ja uhkia. Yhteiskunnallisten ongelmien voi nähdä kärjistyvän kaupunkiympäristössä, jossa yksinäisyys, turvattomuus, piittaamattomuus, syrjintä, päihdekysymykset ja taloudelliset ongelmat usein tihtyvät ja vähentävät tyytyväisyyttä elämään (Kopomaa 2003: 7-8). Kaupungin sisällä asuinalueet ovat erilaistuneet, millä tarkoitetaan yleensä asuinalueiden eriytymistä tulo- ja varallisuustason, koulutuksen, ikärakenteen tai etnisen rakenteen mukaan (Kääriäinen 2003: 49). Kortteinen, Lankinen ja Vaattovaara (2003: 2001) sekä Kääriäinen (2003) kirjoittavat, että rikollisuus ja muut sosiaaliset ongelmat

kasautuvat niille alueille, joiden väestön sosioekonominen asema on alhainen. Esimerkiksi asunnottomat muodostuvat sen mukaan, mihin väestöryhmään kaupunkiköyhyys kulloinkin kohdistuu - naisiin, nuoriin, narkomaaneihin, sairaisiin (Granfelt 1998). Ongelmat keskittyvät tietyille vuokratulovaltaisille alueille, mikä on seurausta asuntomarkkinoiden toimintaperiaatteista. Ne kasaavat samaan kaupunkitilaan ne, jotka eivät kykene kilpailemaan yksityisillä asuntomarkkinoilla elintilasta. (Kärkkäinen 2003: 50.) Kääriäinen (2003) esittää, että turvattomuus kasautuu alueille, joille muukin huono-osaisuus kasautuu. Pelko sekä vaikuttaa henkisesti että vähentää sosiaalista vuorovaikutusta. Jos pelottavilta alueilta on mahdollisuus haakeutua pois, niin tehdään. Huono-osaisten on taas vetäydyttävä pois sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. (Kääriäinen 2003: 65.)

Turvattomuuden kokemiseen vaikuttaa ympäristö. Epäsiisteys, huonokuntoisuus, hämäryys, hiljaisuus ja etninen erilaisuus voivat olla asioita, jotka ympäristössä tulkitaan vaaran merkeiksi. (Kääriäinen 2003: 51.) Kaupunkipelot heijastavat kaupunkielämää tai kertovat siitä. Klassinen sosiologia näki, että yhteiskunnan muutos ja modernisaatio takaisi tuotantovoimien ja organisatorisen tehostumisen myötä kaikkien ihmisten pääsyn rikkauksien pariin. Kuitenkin tilalle on tullut uusia pelkoja riskinottoon, elämänmuotomme ekologisen perustan ja muiden maailman laajuisten uhkien kautta. (Karisto 2003: 67-71.)

Kaupungissa elämässä kohtaavat vapaus ja vaara. Esimerkiksi kadulla tapahtuvat vapaa liike kohtaa irrationaaliset väkijoukot ja kadulle joutuneet huonoa elämää viettävät ihmiset, kuten prostituoidut ja rikoksia ja väkivaltaa tekevät. Ympäristöistä vallitsevat tietyt mielikuvat, joissa sama alue saattaa saada sekä negatiivisia merkityksiä että positiivisia. Kaupungin ideaan kuuluu niin sanotusti suojella ulkoisilta ja sisäisiltä vaaroilta. Samalla kun turvakamera luo turvallisuutta se paradoksaalisesti tekee paikasta turvattoman - miksi kameraa muuten tarvittaisiin. Samalla kun tuntemattomat ihmiset luovat kaupunkitilassa turvattomuutta, he ovat myös urbaanin turvallisuuden lähde. Kun tilaa käytetään vähän, siitä tulee pelottava ja jopa oikeasti vaarallinen. Aktiivisessa käytössä olevat julkiset tilat taas koetaan turvallisiksi. (Karisto 2003: 71-74, 79.)

Hille Koskela (2009) kirjoittaa, että nykyään turvallisuuden kaipuu määrittää ihmisten elämää kuten kaupunkitilan kokemista, kaupungilla liikkumista, lasten kasvatusta, asumista ja monia muita arkipäiväisiä asioita syömisestä ja seksistä, nautintoaineiden käyttöön ja vapaa-ajanviettoon. Turvallisuus on noussut arjen avainsanaksi. Turvallisuuden korostunut merkitys ei kuitenkaan ole noussut esiin yhtäkkiä vaan vähitellen. Globaaleina esimerkkeinä ovat terroristi-iskut ja eri puolilla Eurooppaa käydyt kaupunkimellakat. Suomessa koulusurmat ovat viime vuosien ilmiö, joka on saanut aikaan turvattomuuden tunteen. (Koskela 2009: 14-16)

2.2.3 Tila kiistan kohteena

Kopomaa, Peltonen ja Litmanen (2008:5-6) kysyvät, mistä kumpuavat alueiden ja paikkojen tilalliset ja ympäristölliset häiriön tai haitan kokemukset, ennakkoluulot ja pelot. Miksi sosiaalinen asuntotuotanto kohtaa lähes poikkeuksetta vastustusta? Mikä on paikallisen protestiliikkeen synnyn taustalla? (Kopomaa ym. 2008: 5-6.) Paikalliset kiistat, joissa tietyn asuinalueen asukkaat puolustavat lähialuettaan ei toivotuilta ja haitalliseksi koetuilta muutoksilta, tunnetaan yleisesti nimellä Nimby-kiistat. Se tulee sanoista *not in my back yard*, jonka voi suomentaa *ei meidän pihallemme*. Käsite viittaa siihen, että ihmiset kokevat asuntola- tai muusta hankkeesta puhuttaessa, että he saavat osakseen lähinnä hankkeen haitat ja kyseenalaistavat väitetyt hyödyt tai näkevät hyötyjiksi ei-toivotut erityisryhmät kuten asunnottomat. Nimby-ilmiöön liittyy yleensä tietynlainen suvaitsevaisuus vastustettavaa asiaa kohtaan. Vastustaja ajattelevat yleensä, että vastustettavat hankkeet voidaan hyväksyä, missä tahansa muualla, mutta ei omassa lähiympäristössä. (Kopomaa ym. 2008: 5-6, 9)

Nimby-käsitteen juuret ovat 1970-luvulla ja Yhdysvalloissa velloneessa kansanliikehännäissä ydinvoimaa vastaan. Tietävästi käsitettä käytettiin ensimmäisen kerran julkisuudessa vuonna 1980, jolloin ydinvoimateollisuuden etujärjestön American Nuclear Society:n edustaja kuvasi sillä ydinvoiman vastustajia. Nykyään käsite on vakiintunut muun muassa kaupunginosa-aktiivien, kaupunkisuunnittelijoiden ja toimittajien puheeseen. Tutkijoiden eri tieteenaloilta on ollut helppo tarttua sekä käsitteen analyysiin että paikallisiin Nimby-kiistoihin. Ilmiöön liittyy niin analyyttinen näkökulma kuin normatiivinen ja eettinen näkökulma. Ilmiö onkin poliittisesti ja oikeudellisesti kiinnostava. Se sijoittuu solmukohtaan, jossa kohtaavat yksilö ja yhteisö sekä yksityinen ja julkinen. (Kopomaa ym. 2008: 10-11.) Nimby-ilmauksen käytössä tuleekin olla varovainen juuri paikallisten kiistojen moninaisuuden vuoksi: miten hyvin Nimby-käsite taustaoletuksineen kelpaa kuvaamaan niitä. Se on pikemminkin populistinen ilmaus eikä analyyttinen käsite ja se rajaa monimutkaiset ilmiöt muutamaan merkitykseen. (Litmanen & Peltonen 2008: 208.)

Tiivistyvä kaupunki kohtaa tihentyvän osallisuuden eli Nimby-ilmiössä yhdyskuntien kasvu ja siihen liittyvät muutokset ovat vastakkain asukkaiden kasvavien vaatimusten ja parantuneiden vaikutusmahdollisuuksien kanssa. Esimerkiksi kaupungin täydennysrakentaminen koetaan naapurustoa ulkopuolelta lähestyvänä uhkana, joka tuhoaa jotakin alkuperäistä ja säilyttämisen arvoista. Kaupungin fyysiseen ja sosiaaliseen tiivistymiseen liittyvä haaste on, etteivät ihmiset halua naapureikseen syrjäytyneiksi leimattuja asukkaita, vähemmistöjä tai maahanmuuttajia. Koti koetaan turvapaikkana ja erilaisten uhkien keskellä se laajenee kuvitteelliseksi samankaltaisten asukkaiden yhteisöksi ja kaupungin osaksi. Ajatus kodista luopumisesta eli turvallisesta lähiympäristöstä luopumisesta loukkaa ihmisen perustavaa turvallisuudentunnetta. (Kopomaa & Peltonen 2008: 12-13.)

Toisaalta Nimby-ilmiö on todiste ihmisten vahvasta kiinnostuksesta lähiympäristöä kohtaan. Huoli ympäristöstä voidaan myös nähdä kysymyksenä sosiaalisen tasa-arvon toteutumisesta. Kenestä puhutaan? Puhutaanko asukkaista, jotka jo asuvat alueella, vai asukkaista, jotka mielellään muuttaisivat alueelle? Miten tulevien asukaspolvien arvostukset ja tarpeet huomioidaan? Joidenkin ryhmien ääni saattaa jäädä kuulumatta kaupungissa: taloudellinen menestystä hakeva kaupunki saattaa jakautua kahtia. Hyväosaiset aktiivit ja huono-osaiset ajautuvat erilleen, jolloin marginaaliin sijoittuvien ryhmien ja vähävaraisten kannalta kehitys ei ehkä ole sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä. Yhtenä tulkintaa esitetään, että Nimby-kiistat ovat asiantuntija- ja suunnittelujärjestelmän kritiikkiä eli luottamus asiantuntija- ja päätöksentekijärjestelmään ovat rapautuneet ja ihmiset kokevat tulevansa ohitetuksi päätöksenteossa. Nimby-liikkeiden toiminta voidaan nähdä myös teollisen riskiyhteiskunnan oireena. Kansalaiset tiedostavat elinympäristöönsä liittyvät riskit ja vaativat niiden perusteellista selvittämistä. Arkihavainnot ja media välittävät kuvaa, joka saa ihmiset epävarmoiksi ja huolestuneiksi. Viranomaisten toiminta ja toimimattomuus peilautuu tätä vasten. Paikallisissa maankäytön kiistoissa on aina mukana kysymys yleisestä edusta. (Kopomaa & Peltonen 2008: 13-15.)

Edustuksellisen demokratian instituutiot haastetaan myös helposti Nimby-kiistoissa. Ihmiset eivät enää sitoudu poliittisiin puolueisiin eikä päättäjien hyväntahtoisuuteen luoteta, jolloin kunnanvaltuuston päätöksiä ei pidetä yhteisten päätöksentekijöiden tekeminä. Nimby-kiistoissa poliittisilla päättäjillä saattaa olla kaksoisrooli - sekä kunnanvaltuustossa päätöksentekijän että omassa naapurustossa asukasaktiivin. (Kopomaa & Peltonen 2008: 15-16.)

Näkemykset yleisestä edusta ovat hajautuneet ympäristötietoisuuden ja yksilöllistymiskehityksen myötä. Omaa etua ajetaan entistä rohkeammin. Ei kuitenkaan ole varmuutta tunnista- vatko ihmiset edes omia intressejään tai voidaanko niitä tavoittaa asukasliikehinnän ja vuorovaikutuksen kautta. Lainsäädäntö on myös kehittynyt niin, että osallistumismahdollisuudet ovat kasvaneet. Perustuslaissa, laissa ympäristövaikutusten arvioinnista, maankäyttö- ja rakennuslain sekä kuntalain uudistuksissa asettivat kunnille velvoitteita kuntalaisten kuulemisesta ja heidän vaikutusmahdollisuuksien parantamisesta. Vuonna 2000 voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki antoi kansalaisille kuntien maankäytön laillisuuden ja lainvalvoja aseman, mikä jopa edellyttää kannanottoa suunnitteluprosessiin. Millaista osallisuutta olisi syytä hakea sijoitusratkaisujen yhteydessä? Voivatko asukkaat olla aina oikeassa? Onko Nimby-toiminta edistyksellistä vai taantunutta toimintaa? Vahvistuuko paikallinen vaikuttaminen vain veikö mahdollinen valituskierte päätöksentekoa entistä kauemmaksi heistä? (Kopomaa & Peltonen 2008: 16-17.)

Ristiriitatilanteet ja Nimby-kiistat voivat myös edesauttaa moniarvoista suunnittelua sen sijaan, että ne nähdään vain hankkeita hidastavina tekijöinä. Niistä voi syntyä uusia innovatiivi-

sia ajatuksia ja ratkaisuja. Vastusta kohdanneet toimijat ovat pohtineet, miten muuttaa ihmisten torjuvia asenteita, mikä on media vaikutus prosesseissa, miten aiemmin on päädytty onnistuneisiin ratkaisuihin. Median tuki sijoituspäätöksille on tärkeä. Mediaa hyödyntävät kaikki osapuolet. Toiminnan toteuttava taho pyrkii saamaan mediassa myönteistä hankeimagoa ja paikalliset vastustajat nostamaan omat näkemyksensä esiin. Toisaalta media saattaa asettua puolustamaan heikompaa osapuolta, esimerkiksi syrjittyä asukasryhmää, jolloin julkinen keskustelu on mediapyörityksen jälkeen saattanut tuomita asukasliikkeet, joiden aloitteellisuus on leimattu epätasa-arvoiseksi ja erityisintressien puolustaminen ei-oikeutetuksi. Media saattaa myös sivuuttaa kriittisen keskustelun ja levittää sanomaa kehittämiskelpoisista hankkeista ja hyvistä käytännöistä. (Kopomaa & Peltonen 2008: 20-22.)

3 Silmäys asunnottomuuteen, Helsinkiin ja asunnottomien palveluihin

3.1 Asunnottomuuden olemuksesta ja syistä

Asunnottomuus on määrällisesti marginaalinen ongelma, mutta ilmiönä koko yhteiskuntaa koskeva kysymys. Asunnottomuutta ei voi määritellä yksiselitteisesti, vaan se saa erilaisia sisältöjä eri maissa ja eri aikoina. Asunnottomuus ei ole staattinen tila, vaan pikemminkin prosessinomainen virta, josta poistuu ihmisiä samanaikaisesti kun heitä tulee lisää. On myös mielenkiintoista, kuten Kettunen (2007: 380) esittää, että yleisestä tietoisuudesta ja ilmiön kestämättömyyden tunnustamisesta ja sen helpottamiseksi esitetyistä ratkaisuista huolimatta vauraimmissakaan länsimaissa ei ole kyetty pääsemään asunnottomuudesta kokonaan eroon. Asunnottomuuden määrittelykin asettaa haasteen. Kuntien työntekijöiden ja asunnottomuustutkijoiden keskuudessa vallitsee asunnottomuuden määrittelemisen vaikeus, mikä vähentää asunnottomuuden mittaamisen ja tilastoinnin tarkkuutta. (Kettunen 2007: 280-281.)

Suomessa asunnottomuuden määrittely on painottunut erityisryhmätarkasteluun, jossa keskitytään asumismuotojen luetteluun ja erityisryhmien kategorisointiin. Asunnottomuuden määrittelyssä paikka, jossa asunnoton oleilee, on otettu lähtökohdaksi. (mm. Granfelt 1998: 46; Kärkkäinen 1998: 5.) Asuntolat ja tilapäissuojat, katu ja sairaalat, vankilat ja sukulaisten nurkat ovat tällaisia paikkoja. Niiden kautta asunnottomuutta määritellään esimerkiksi Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) vuosittain kokoamissa selvityksissä.

Riitta Granfelt (1998) viittaa suomalaisiin asunnottomuustutkimuksiin, joissa käsite asunnottomuus on vallitseva. Asunnottomuus ja asunnoton ovat termejä, joita käytetään virallisessa tekstissä sekä arkipuheessa. Kun asunnottomuus viittaa yleensä konkreettiseen olosuhteeseen, kodittomuus on teoreettisempi, yleisempi ja kokemuksellisempi. (Granfelt 1998: 46.) Asunnottomuuden määrittelemisessä on myös osittain kyse asunnon määrittelystä (Kettunen 2007: 281).

Asunnottomuus on konkreettisen todellisuuden lisäksi myös sosiaalinen konstruktio, joka saa eri aikoina ja eri konteksteissa erilaisen sisällön. Suomessa asuntolassa yhden hengen huoneessa asuva määritellään asunnottomaksi, mitä ei monessa muussa maassa voisi kuvitella. Pohjoismaissa kuten Suomessa asunnottomuus näyttäytyy suhteellisen, erilaisiin laitoksiin ja asuntoloihin sijoittuvana. Esimerkiksi amerikkalaisessa ja englantilaisessa kirjallisuudessa asunnottomuuden absoluuttisuus eli kaduilla harhailu ja köyhyyden totaalisuus korostuu. (Granfelt 1998: 48-49.)

Perinteisimmillään asunnottomuus voidaan jakaa absoluuttiseen asunnottomuuteen ja suhteelliseen asunnottomuuteen. Suomessa absoluuttisen asunnottomuuden perinteinen edustaja on ulkona asuva keski-ikäinen mies, joka on alkoholisoitunut. Suhteellinen asunnottomuus ei ole niin silmiin pistävää, vaan esimerkiksi erilaisissa laitoksissa ja hoitopaikoissa sekä tuttavien luona asuvat ihmiset ovat suhteellisesti asunnottomia. Joillakin voi olla jopa asunto, jossa he eivät voi esimerkiksi väkivallanpelon takia elää. (Granfelt 1998: 54-55.) Lontoossa asunnottomien parissa työskentelevä Matina Grammati Papaioannou (2011) kertoi Tikkurilan Laurean kansainvälisellä viikolla, että Iso-Britanniassa on arvioitu olevan 400 000 ihmistä, joiden asunnottomuus ei virallisissa tilastoissa näy.

Absoluuttiseen asunnottomuuteen voidaan liittää pitkäaikaisasunnottomuuden käsite. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) määrittelee pitkäaikaisasunnottomuuden seuraavasti. Henkilön asunnottomuus voidaan katsoa pitkäaikaiseksi, kun se on kestänyt vähintään vuoden tai henkilö on ollut asunnottomana toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä terveydellisten tai sosiaalisten syiden vuoksi. (ARA 2008.) Pitkäaikaisasunnottomuudesta käytetään myös termiä asunnottomuuden kova ydin (mm. Granfelt 1998; Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008), mutta viime vuosina pitkäaikaisasunnottomuus on muun muassa asunnottomuuden vähentämisen yhteydessä vallitsevasti käytetty termi.

Granfelt (1998) esittää vastakkain rakenteellisen ja psykososiaalisen tavan lähestyä asunnottomuutta. Rakenteellisessa tavassa asunnottomuus avautuu yhteiskunnan mekanismien ja rakenteiden kautta, jotka tuottavat köyhyyttä ja sen yhtenä ilmiönä asunnottomuutta. (Granfelt 1998: 48-50.) Yksinkertaisimmillaan kyse on tulonjaon epäoikeudenmukaisuudesta (taloudellisesta eriarvoisuudesta) ja asuntopolitiikan vääristymistä. Erityisesti tiukentuneet asunto- ja talouspolitiikka nousevat Juurisen ja Virtanen-Olejniczakin (2008) mukaan asunnottomuuden takaa. Suomessa vallinneesta selektiivisestä asuntopolitiikasta eli hyvinvoinnin lisäämisestä heikoimmassa asemassa oleville on siirrytty lähemmäksi universaalia asuntopolitiikkaa, jossa hyvinvointia lisätään kaikille ryhmille. Asuntomarkkinoiden odotetaan hoitavan asuntokysymykset sen sijaan, että valtio ja kunnat tukisi-

vat rakentamista. Tällöin vuokrat kohoavat korkealle ja omistusasuntomarkkinat vahvistuvat. Asuntopolitiikan sisään rakennetuilla tavoitteilla voi myös olla vaikutusta asunnottomuuteen. Vaatimukset asuntojen laadusta nostavat asumisen hintaa, vaikka monella asujalle vaatimatompikin kelpaisi. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008: 142-145.)

Psykososiaalisessa lähestymistavassa huomio kohdentuu yksilöihin ja ryhmiin, jotka elävät sosiaalis-taloudellisessa kuormittavassa tilanteessa. Sekä rakenteellista että psykososiaalista lähestymistapaa on kritisoitu. Rakenteellisessa lähestymisessä katoavat ihmisten kokemukset ja selviytymisstrategiat eikä asunnottomien oma ääni kuulu. Psykososiaalinen lähestyminen on saanut kritiikkiä yhteiskunnallisten ongelmien yksilöllistämisestä ja psykologisoinnista. (Granfelt 1998: 49-50.) Granfeltt (1998: 50) näkee, että kumpikaan ei yksinään tavoita asunnottomuusilmiötä kokonaisvaltaisesti, vaan lähestymiset tulisi nähdä toistensa täydentäjinä.

Erkkilä ja Stenius-Ayouade (2009) kuvaavat selvityksessään asunnottomuutta sen keston, toistuvuuden, viimeisimmän asumismuodon, syiden ja asumiseen liittyvien toistuvien vaikeuksien näkökulmasta. Heidän aineistossaan asunnottomuuden kesto vaihteli parista päivästä lähes kahteenkymmeneen vuoteen. Osalla ei ollut kenties ollut omaa kotia koskaan lapsuuden kodista muuton jälkeen. Osalla asunnottomuus oli toistunut moneen kertaan. (Erkkilä & Stenius 2009: 19-22.)

Erkkilä ja Stenius-Aoyade (2009) tarkastelevat selvityksessään asunnottomuuden taustalla olevia syitä. Asunnottomuuden taustalla on monia toisiinsa kietoutuneita syitä kuten päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelmat, arjen hallitsemattomuus, ihmissuhdeongelmat, sosiaalisen verkoston ja tuen puuttuminen sekä köyhyys. Selvityksessä asunnottomuuden syyt on jaettu kuuteen luokkaan: 1) avioero tai parisuhteen päättyminen, 2) määräaikaisen vuokrasopimuksen päättyminen, 3) asumiseen liittyvä häiritsevä elämä, 4) maksamattomat vuokrat, 5) asunnon irtisanominen itse ja 6) muut syyt. Häiritsevä elämä ja maksuvaikeudet, johtavat myös muiden majoituspalveluiden, päihdehuollon laitos- ja asumispalveluiden ja sairaaloiden ulkopuolelle jäämiseen. (Erkkilä & Stenius-Aoyade 2009: 27-30, 37.)

Asunnottomien työmarkkina-asemaa kuvaa hyvin se, että työikäisistä työkyvyttömyyseläkkeellä oli vähintään kolmasosa ja vain neljällä oli ansiotuloja viimeisen 12 kuukauden ajalta. Lähes puolella aineiston asunnottomista tulona oli eläke, sairauspäiväraha tai kuntoutustuki. Verrattuna koko väestöön eläkettä saavien osuus on vastaanottoyksiköiden asiakkaiden keskuudessa 1,5 -kertainen. Toiseksi suurin ryhmä aineistossa olivat (perus)toimeentulotukea saavat tulottomat. Heitä oli lähes kolmasosa (29 %). Koko väestöön verrattuna (perus)toimeentulotukea saavien osuus on vastaanottoyksiköiden asiakkaiden keskuudessa 4,4 -kertainen. Toimeentulotuella eläviä aineistossa oli suhteellisesti eniten alle 30-vuotiaiden keskuudessa. (Erkkilä & Stenius-Aoyade 2009: 39-42.)

Päihteet kuuluvat isona osana asunnottomien arkeen. Aineistosta 82 %:lla oli päihdeongelma. Mielenterveydenhäiriöihin kuuluvia diagnooseja oli 89 %:lla. Aineiston asunnottomat käyttivät myös suhteessa keskivertohelsinkiläiseen terveystieteiden lääkäripalveluita ja sairaaloiden päivystyspalveluita huomattavasti useammin. Terveystieteiden päivystyskäynteinä mitattuna luku on 22 -kertainen niiden asunnottomien kohdalla, joilla on päihdeongelma. (Erkkilä & Steinius-Aoyade 2009: 87, 89, 115-116.)

Edellä esitellyn perusteella asunnottomuudessa yhteen kietoutuvat monet seikat: talous, terveydelliset ongelmat, päihteiden käyttö ja sosiaalinen tilanne. Kyse ei ole vain asunnon, rahan, työn tai asumisen kyvyn puutteesta, vaan monet asiat vaikuttavat samanaikaisesti arjen hallintaan. Lähes poikkeuksetta asunnottomalta puuttuu muutakin kuin koti. Vai puuttuuko asunnottoman elämänhallinnasta palasia juuri siksi, että hänellä ei ole kotia? Nousiainen, Hällman, Saurama ja Seppälä viittaavat Asunnottomuuskirjassa (2007) Iris Marion Youngin luonnehdintaan kodista, johon Young liittyy keskeisinä arvoina turvallisuuden, yksilöllistymisen, yksityisyyden ja säilyttämisen. Turva koskee paikkaa, jossa ihminen voi kokea olevansa turvassa. Yksilöllisyys merkitsee perustarpeiden kuten syömisen, nukkumisen ja peseytymisen mahdollisuutta. Yksityisyys on oikeutta autonomiaan ja säilyttäminen kiinnittyy oman identiteetin rakentamiseen sisältyvän elämänhistorian ja siihen liittyvien muistojen ja esineiden suojelemiseen. (Nousiainen ym. 2007:7.) Youngin luonnehdinnan mukaan asunnottomalta ikään kuin puuttuisi kaikki edellinen, koska häneltä puuttuu asunto eli koti.

Opinnäytetyössä tarkoitan termeillä asunnottomuus ja asunnoton pääasiassa asunnottomuuden kovaa ydintä eli pitkäaikaisasunnottomia. Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen palvelut on suunnattu erityisesti tälle asunnottomien ryhmälle. Kuitenkin lehtikirjoituksissa asunnottomuudesta puhutaan myös ilmiönä, joka kattaa kaiken asunnottomuuden.

3.2 Asunnottomuus lukuina Suomessa

Vuoden 2010 marraskuussa Suomessa oli arviolta 7 877 yksinäistä asunnotonta ja 349 asunnotonta perhettä. Edellisvuoteen verrattuna yksinäisten asunnottomien määrä väheni 276 henkilöllä (3,4 %), mutta perheiden määrä lisääntyi 25:llä (7,7 %). (ARA 2011: 3.) Vuodesta 1987, jolloin asunnottomia oli 17 110, asunnottomuus on vähentynyt noin 10 000 henkilöllä. Asunnottomien määrä laski vuoteen 1996 saakka, jolloin asunnottomia oli 9 610. Tämän jälkeen asunnottomien määrä jälleen nousi niin, että vuosina 2000 ja 2001 asunnottomia oli 10 000. Asunnottomien määrä alkoi taas hiljalleen laskea. Vuosien 1987-2009 aikana asunnottomuus on ollut vähäisintä vuonna 2006, jolloin asunnottomia oli 7 400. (ARA 2010: 2, Liite 1) Nykyisellä 8 000 asunnottoman tasolla on pysytty vuodesta 2003 saakka (ARA 2011:3).

Arvioiden mukaan yksinäisistä asunnottomista 39 % eli 3 079 henkilöä oli vuonna 2010 pitkäaikaisasunnottomia (ARA 2011:3). Pitkäaikaisasunnottomuus on sekä lukumäärällisesti että suhteellisesti vähentynyt vuodesta 2008, jolloin sitä kartoitettiin ensimmäistä kertaa (ARA 2010: 2). Vuodesta 2009 vuoteen 2010 pitkäaikaisasunnottomuus väheni 378 henkilöllä eli 10,9 %:lla. Erityisesti sairaaloissa, huoltokodeissa ja muissa laitoksissa olevien pitkäaikaisasunnottomien tilanne on parantunut. (ARA 2011: 3.) Pitkäaikaisasunnoton määritellään henkilöksi, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomat tarvitsevat tukea asumisessaan. (ARA 2010: 2, Liite 2, ARA 2011: 3)

Asunnottomista suurin osa on miehiä. Naisia asunnottomista on noin kuudennes ja alle 25-vuotiaita noin viidennes. Sekä naisten että nuorten osuus asunnottomista pieneni niin suhteellisesti kuin määrällisesti vuoteen 2009 verrattuna. Maahanmuuttajien osuus yksinäisistä asunnottomista on kasvanut: vuosina 2000-2006 osuus oli 3-4 %, vuonna 2009 noin 6,5 % ja vuonna 2010 9 %. Sama kehitys näkyy myös asunnottomien perheiden kohdalla. Kaikki kunnat eivät ole maahanmuuttajien määrää tarkalleen arvioineet. Yksinäisistä asunnottomista (7 877) vuoden 2010 marraskuussa 446 henkilöä asui ulkona tai ensisuojaissa, 984 henkilöä asuntoloissa tai vastaavassa majoituksessa ja 1 003 henkilöä erilaisissa laitoksissa. Suurin osa yksinäisistä asunnottomista (5 257) asui tilapäisesti sukulaisten tai tuttavien luona. Vapautuvia, asunnottomia vankeja heistä oli 187 henkilöä. (ARA 2011: 4, taulukko 1)

Asunnottomuus keskittyy suuriin kaupunkeihin. Isoihin kaupunkeihin hakeudutaan ilman tietoa asunnosta tai toimeentulosta. Vuoden 2010 marraskuussa Helsingissä oli 3 335 yksinäistä asunnottomia. Seuraavaksi eniten yksinäisiä asunnottomia oli Vantaalla (543), Espoossa (525), Tampereella (417) ja Turussa (386). Näistä kunnista muissa kuin Turussa asunnottomien määrä on vähentynyt vuoden 2009 marraskuuhun verrattuna. Muita runsaan asunnottomuuden kuntia ovat Kuopio (276), Oulu (199), Jyväskylä (193), Lahti (153), Joensuu (105), Kotka (123) Pori (198), Riihimäki (92) ja Porvoo (86). Näissä 12 kunnassa yksinäisiä asunnottomia oli vuoden 2010 marraskuussa yhteensä 6 551 eli noin 83 % kaikista Suomen asunnottomista. Näistä pitkäaikaisasunnottomia oli 2 674 eli 40,1 % kaikista näiden kuntien asunnottomista. (ARA 2011: 6-7, kuvio 3, taulukko 2.)

3.3 Asunnottomuuden vähentämisestä

ARA:n vuonna 2007 tekemän kuntakyselyn mukaan Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku, Lahti, Jyväskylä, Kuopio, Joensuu ja Oulu olivat kunnat, joissa asunnottomia oli määrällisesti eniten. Vuonna 2008 valtio ja nämä kymmenen kuntaa tekivät aiesopimuksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi vuosina 2008-2011 (PAAVO 1). Muut valtion sopimuskumppanit

ovat ympäristöministeriö (YM), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) sekä Rikosseuraamusvirasto. Raha-automaattiyhdistys (RAY) on myös yksi sopimusosapuoli. Lähtökohtana aiesopimukselle on Vanhasen toisen hallituksen helmikuussa 2008 hyväksymä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma vuosille 2008-2011. Ohjelmalla tavoitellaan pitkäaikaisasunnottomuuden puolittamista vuoteen 2011 mennessä. Tavoitteena on myös tehostaa toimenpiteitä asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Tämä tarkoittaa määrällisesti 1 250 asunnon osoittamista pitkäaikaisasunnottomille ohjelmakauden aikana. Asunnoista noin 1 000 sijoittuisi pääkaupunkiseudulle. (ARA 2010: 3-4.)

Suurimmassa osassa aiesopimuksen kunnista pitkäaikaisasunnottomille tarkoitettuja asuntoja on saatu melko hyvin liikkeelle. Vuosina 2008-2010 on valmistunut ja käyttöön otettu 494 asuntoa ja tukiasuntoa ja vuonna 2011 käyttöön otetaan vielä 594 asuntoa. Lisäksi vuoden 2012 loppuun mennessä pitäisi valmistua 622 asuntoa, joten ohjelmakaudella valmistuu noin 1700 asuntoa. Valmistuvien asuntojen määrä kertoo, että ohjelman tavoitteet on mahdollista saavuttaa, mutta ohjelman lähtötilanteeseen verrattuna kuntien arviot asunnottomien määrästä ovat nousseet. Vähentämishjelmalle on suunnitteilla jatkoa vuosille 2012-2015 (PAAVO 2). Tästä päättää tuleva hallitus kevään 2011 eduskuntavaalien jälkeen. (ARA 2010: 4; ARA 2011: 6.)

Kunnat ovat asuttaneet vuosittain noin 3 000 yhden hengen asunnotonta taloutta sekä useita satoja asunnottomia perheitä. Vuonna 2010 kunnat asuttivat noin 3 122 yksinäistä asunnotonta sekä 512 asunnotonta perhettä. Pitkäaikaisasunnottomia asetuista yksinäisistä asunnottomista oli 792. Uutta asunnottomuutta syntyy koko ajan. Isoihin kaupunkeihin hakeudutaan, vaikka asunnosta ja toimeentulosta ei ole tietoa. Myös asunnon saaneiden asumisratkaisut eivät aina onnistu riittävien tukipalveluiden puuttuessa. (ARA 2010: 5; ARA 2011: 8.)

Helsingin sosiaalivirasto on ympäristöministeriön ja asunnottomuuden vähentämishjelman taustalla olevien työryhmien pyynnöstä laatinut toimeenpanosuunnitelman pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi. Hankkeessa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi tehdään työtä eri virastojen kesken, mutta sosiaalivirastolla on koordinointi- ja toteutusvastuu. (Helsingin kaupunki 2010. viite 2)

PAAVO 1 - pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman pääperiaatteita ovat ”Nimi ovesa” - periaate (kts. AHKERAT-ohjelmatyöryhmä 2008), oikeus omaan tilaan, pysyvä asuminen tukemaan muita ongelmia ja väliaikaisten ratkaisujen tehottomuuden parantaminen sekä yksityisyyden suoja, jolloin asuntolat eivät enää ole vaihtoehto. Ohjelman kohteena ovat pitkäaikaisasunnottomat. Ohjelman myötä asuntolat muutetaan asumisyksiköiksi, joita on valmistunut Helsinkiin esimerkiksi Pitäjänmäkeen ja Aurora-taloon vuosien 2010 ja 2011 aikana ja joita ylläpitävät muun muassa Pelastusarmeija ja Diakonissalaitos. ARA on investoinut uusiin

kohteisiin sekä STM on tukenut henkilöstökustannuksissa KASTE-ohjelman kautta n. 4,7 miljoonalla eurolla Helsinkiä vuosien 2008-2011 aikana. (Asunnottomien palvelut -koulutus 2011)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa ratkaisevinta on Asunto ensin -ajattelu, valtion osallistuminen rahoitukseen ja poliittinen konsensus. Asuntoloiden muunto-ohjelma tavoittelee tilannetta, jossa ainoa asuntolaksi ja ”tilapäistä” asumista tarjoavaksi yksiköksi jäisi vain Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskus. Vanhojen asuntoloiden remontit jatkuvat vuoden 2011 aikana. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman aikana on valmistunut 909 uutta asuntoa. Ohjelman sisältää pienasuntojen hankinnan, riittävän tuen tarjoamisen ja toimenpiteitä asunnottomuuden ehkäisemiseksi. Esimerkiksi asumisneuvoja -toimintaa on kehitetty Lähiöohjelman kautta ja nuorten asunnottomuutta pyritään ennaltaehkäisemään. Ohjelman haasteita ovat tarpeiden määrittelyn vaikeus, maahanmuuttajat, perheet, asunnottomuuden ennalta ehkäisy, riittävien edullisten pienten vuokra-asuntojen tarjonta sekä yhteistyöympäristön kanssa - muun muassa Nimby-ilmiö asettaa haasteita. (Asunnottomien palvelut -koulutus 2011.)

3.4 Helsingin asunnottomuus ja asunnottomien palveluista

Helsinki on noin 580 000 asukkaan kaupunki, jossa on määrällisesti eniten asunnottomia Suomen kunnista. Yksinäisiä asunnottomia Helsingissä oli 15.11.2010 3 335, joista 1 400 (42 %) oli pitkäaikaisasunnottomia. Yksinäisistä asunnottomista ulkona, porraskäytävissä tai ensisuojoissa asui 100, asuntoloissa tai majoitusliikkeissä asui 620 sekä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai laitoksissa asui 300. Vapautuvia asunnottomia vankeja oli 35 ja tilapäisesti sukulaisten tai ystävien luona asuvia 2300. Naisia yksinäisistä asunnottomista oli 670, nuoria 535 ja maahanmuuttajia 420. (ARA 2011: 9.) Yksinäisiä asunnottomia oli Helsingissä 1 000 asukasta kohden 5,70 eli tuhannesta asukkaasta lähes kuusi oli asunnotonta. Tämä on selvästi enemmän kuin missään muussa kunnassa. Seuraavaksi eniten 1 000 asukasta kohden asunnottomia oli Kuopiossa, jossa suhdeluku oli 2,96. Keskimäärin kaikissa Suomen kunnissa oli 1,76 asunnotonta 1 000 asukasta kohden. (ARA 2011: Liite 1.)

Vuonna 2010 Helsingissä yksinäisten asunnottomien määrä väheni 110 henkilöllä edelliseen vuoteen verrattuna. Pitkäaikaisasunnottomien määrä väheni 85 henkilöllä. Kuitenkin ulkona ja ensisuojoissa yöpyjien määrä kasvoi 35 henkilöllä. Naisia ja alle 25-vuotiaita oli hieman edellisvuotta vähemmän asunnottomana, mutta maahanmuuttajien ja perheiden asunnottomuus kasvoi. (ARA 2011: 9.) Helsingin asunto- ja sosiaalitoimi asutti vuonna 2009 yhteensä 887 yksinäistä asunnotonta, joista 106 oli pitkäaikaisasunnotonta. Perheitä asutettiin 238, joista aikuisia oli 469 ja lapsia 216. (ARA 2010: 5.) Vuonna 2010 asunto- ja sosiaalitoimi pystyi järjestämään asunnon 46 perheelle enemmän kuin vuosi sitten.

Helsingissä asunnottomuutta lisäävät yleiset rakenteelliset ongelmat, joista suurin on muutto-liike. Muilta paikkakunnilta hakeudutaan Helsinkiin, vaikka etukäteen ei ole tietoa asunnosta tai toimeentulosta. Erityisesti Helsingille tyypillinen ilmiö on kotipaikkaoikeuden saaneiden maahanmuuttajien hakeutuminen kaupunkiin sukulaisten tai tuttavien luo muilta paikkakunnilta. Myös kantaväestö muuttaa Helsinkiin lähikunnista sekä muualta maasta. Helsingin maistraatin käytäntö helsinkiläiseksi kirjautumisessa on liberaali: Helsinkiin pääsee kirjoille, vaikka on vailla osoitetta ja erityistä syytä. (ARA 2010: 5.)

Helsingin kaupungin keskeisimmät arvot ovat asiakaslähtöisyys, kestävä kehitys, oikeudenmukaisuus, taloudellisuus, turvallisuus ja yrittäjämielisyys (Helsingin kaupunki 2010). Asunnottomien palvelut ovat yksi osa Helsingin sosiaaliviraston palveluita ja ne kuuluvat Aikuisten palveluiden vastualueeseen. Asunnottomien palvelut ovat viime vuosina kokeneet suuria muutoksia. Vuoden 2009 loppuun asunnottomien sosiaalipalvelut oli koko Helsingin alueella keskitetty asunnottomien sosiaalitoimistoon (ASSO). ASSO:n olemassa olo kuitenkin lakkasi vuoden 2009 päätteeksi, jolloin asunnottomien sosiaalityö ja toimeentulotukityö siirtyi sosiaaliasemille (Eteläinen, Pohjoinen, Itäinen, Läntinen). Osa ASSO:n palveluista jäi sen entisiin tiloihin Hakaniemen toimipiste 1 (HAKA 1) - ja Hakaniemen toimipiste 2 (HAKA 2) - toimistoiksi. ASSO:n entisistä palveluista muodostui myös tuetun asumisen yksikkö (ASTU), joka vastaa täysi-ikäisten ja yksinäisten helsinkiläisten asunnottomien asumispalveluista sekä sijoitus- ja arviointityöstä. Se vastaa myös tuetussa asumisessa olevien sosiaalityöstä. Huhtikuussa 2011 HAKA:n toimipisteet sulautettiin osaksi Eteläisen sosiaaliaseman Kallion toimipistettä ja muita sosiaaliasemia.

Helsingin asunnottomien palveluihin kuuluvina toimipaikkoina nimetään palvelutalot, solu-asunnot, tukikodit ja tukiasunnot. Yksi toimipaikka on omana kokonaisuutenaan Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskus. (Helsingin kaupunki 2010. (5))

3.5 Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskus

Voidaan katsoa, että Hietaniemen palvelukeskus -hankkeen juuret ovat jo edellisellä vuosikymmenellä. Näin tekee myös Hannu Suvanto (2009), joka valottaa Herttoniemeen, Saahaajankadulle, vuonna 1983 perustetun miesten asuntolan historiaa. Herttoniemen asuntola perustettiin alun alkaen poikkeusluvalla määräaikaiseksi. Vuonna 1995 Herttoniemeen siirtyivät ensisuojoatointi ja sinne avattiin asuntola päihtettömille. Herttoniemen asuntolan olemassa olon aikana väliaikaisuus, kiinteistön huonokuntoisuus ja tilojen sopimattomuus ensisuojoatointiin ja asiakaspaikkojen vähyys ovat osaltaan olleet sitä määritteleviä tekijöitä. Vuonna 2000 alettiin Herttoniemen asuntolan tilalle hahmotella ensisuojan, tukiasumisen ja päiväkeskuksen yhdistävää palvelukeskusta. (Suvanto 2009: 26-27, 42.)

Palvelukeskuksen tarve nousi Herttoniemen kiinteistön huonosta kunnosta sekä ajatuksesta luoda parempia edellytyksiä kuntoutumiselle (Suvanto 2009: 42). Eeva Mynttinen (2008) nimitää Pro gradu - tutkielmassaan prosessia, jonka seurauksena Hietaniemen palvelukeskus on sijoittunut Etu-Töölöön, 2000-luvun asuntolahankkeeksi. Hän jakaa hankkeen kahteen osaan. Ensimmäinen vaihe alkaa eduskunnan apulaisoikeusmiehen huomautuksesta, jossa todettiin Helsingin kaupungin asuntolapalvelut kunnoltaan ala-arvoisiksi ja vaadittiin selvitystä tilanteen korjaamiseksi. Ensimmäiseen vaiheeseen kuuluvat vuosien 2000-2005 tapahtumat. Lokakuussa 2000 apulaisoikeusmies antoi huomautuksen Herttoniemen Sahaajankadun ensisuojan ala-arvoisesti kunnosta ja vaati selvitystä. Helmikuussa 2002 Kaupunginhallitus teki päätöksen Sahaajankadun toiminnan jatkamisesta elokuuhun 2008 saakka. Syyskuussa 2003 kaupungin hallitus päättää sijoittaa asuntolan Pitäjänmäen teollisuusalueelle, mutta korkein hallinto-oikeus kumosi päätöksen tammikuussa 2005. (Mynttinen 2008: 53.)

Asuntolahankkeen toisen vaiheen Mynttinen (2008) sijoittaa alkamaan vuodesta 2006, jolloin viiden vuoden suunnittelun jälkeen tehdään päätös palvelukeskuksen sijoittamisesta Hietaniemenkadulle. Tammikuussa 2006 valmisti sosiaaliviraston asuntolatyöryhmän selvitys asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamisesta. Selvityksessä Hietaniemenkatu todettiin sopivimmaksi vaihtoehdoksi ja myös kaupunginjohtaja oli Hietaniemenkadun kannalla. Toukokuussa 2006 kaupunginvaltuusto teki päätöksen palvelukeskuksen sijoittamisesta Hietaniemenkadulle. Vuosien 2006-2007 aikana alueen asukkaat valittivat oikeuslaitoksiin kaupungin päätöksestä, mutta kaikki valitukset kumottiin. (Mynttinen 2008: 53.)

Toukokuun 31. päivä vuonna 2006 Helsingin kaupungin valtuustossa päätettiin asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamisesta Hietaniemenkadulle. Hietaniemenkatu 5 b:n kiinteistö on vuonna 1978 kaavoitettu asuntolakäyttöön, minkä vuoksi hanketta ei tarvinnut toteuttaa uuden maankäyttö- ja rakennuslain painottaman vuorovaikutteisen ja osalliset mukaan ottavan suunnittelun mukaisesti. (Mynttinen 2008: 1-2.) Kiinteistön riittävä koko ja sijainti hyvien kulkuyhteyksien päässä olivat myös sijoittamiseen vaikuttavia tekijöitä. Yhden yksikön malli nähtiin helpommin toteutettavaksi ja sisältävän synergiaetuja. Palvelukeskuksesta alkoi myös hahmottua tulevaisuuden osaamis- ja palvelukeskittymä. (Suvanto 2009: 43.)

Palvelukeskusta ryhdyttiin toden teolla suunnittelemaan vuonna 2006 ja maaliskuussa 2008 aloitettiin kiinteistön peruskorjaus. Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskus avasi ovensa kesäkuussa 2009 osoitteessa Hietaniemenkatu 5 B, 00100 Helsinki. Herttoniemen asuntola jatkoi poikkeusluvalla toimintaansa palvelukeskukseen avaamiseen saakka. (Mynttinen 2008)

Palvelukeskus on helsinkiläisille 18 vuotta täyttäneille asunnottomille suunnattu ympäri vuorokauden auki oleva palvelukeskus, jonka tavoitteena on heikoimmassa asemassa olevien hel-

sinkiläisten asunnottomien elinolojen parantaminen. (Helsingin kaupunki 2010(3-4).) Keskus tarjoaa tilapäistä asumista ja peruspalveluita akuutissa tilanteessa. Tavoitteena on tukea pysyvän asuin- ja hoitomuotojen järjestymistä. Taustalla on pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen. (Sunikka 2011.) Keskukseen on tarkoitus toimia vahvasti kuntouttavana ja eteenpäin ohjaavana yksikkönä, jonka toiminta jakaantuu neljään osa-alueeseen: 1) vastaanottotoimintaan ja tilapäisen majoituksen järjestämiseen mihin vuorokauden aikaan tahansa, 2) päiväkeskustoimintoihin, 3) asumispalveluihin sekä 4) aktiiviseen arviointiin, neuvontaa ja ohjaukseen. (Helsingin kaupunki 2010 (3-4).) Sunikka (2011) puhuu asumispäivystyksestä, tilapäisestä asumispalvelusta ja päiväkeskuspalvelusta.

Asumispäivystys mahdollistaa tilapäisen asumisen yön yli eikä majoittumiseen tarvita lähetettä tai maksusitoumusta. Palvelu on maksuton. Miehillä on 43 sänkyä ja naisilla yhdeksän. (Sunikka 2011.) Päihtymys ei ole este yöpymiselle, joten palvelu soveltuu huonosti päihdekuntoutujille tai päihdeettömille asunnottomille. Yöpyminen edellyttää myös omatoimisuutta muun muassa liikkumisen ja peseytymisen osalta eikä perushoidollisia toimenpiteitä tehdä. (Helsingin kaupunki 2011. (viite 1).) Päiväsaikaan yöpyjien käytössä ovat palvelukeskuksen muut palvelut. Asumispäivystyksessä yöpyjien sosiaalityö säilyy kuitenkin Helsingin sosiaaliasemilla eikä asumispäivystyksessä yöpyjille tehdä palvelukeskuksessa toimeentulotuki- tai muita päätöksiä kuin kiireellisissä tapauksissa. Vuonna 2010 päivystyksen yöpyjämäärä oli pienimmillään heinäkuussa (45 yöpyjää yössä) ja korkeimmillaan joulukuussa (62 yöpyjää yössä). Muina kuukausina yöpyjämäärä vaihteli tällä välillä. Vuoden 2011 tammikuun 25. päivä koko palvelukeskuksessa yöpyi 129 asiakasta, joista 80 yöpyi asumispalveluiden puolella. (Sunikka 2011.)

Tilapäisessä asumispalvelussa on 52 peruskalustettua huonetta, joista 18 on päihdeettömiä. Asumispalveluiden asiakkailta on käytössään yhteiset peseytymistilat. Asumispalveluihin siirrytään palvelukeskuksen sosiaaliohjaajien haastattelujen kautta, joten paikkoja ei voi varata palvelukeskuksen ulkopuolelta. Asumispalveluihin siirryttäessä asukkaiden sosiaalityö siirtyy palvelukeskukseen. Asumispalvelun hinta on 12,60 euroa yöltä ja tulottomien ja pienituloisten kohdalla sosiaalihuolto maksaa asumisen toimeentulotukena. Asumispalveluiden asiakkaiden kanssa tehdään hoito- ja palvelusuunnitelma, jonka tavoitteena on pysyvä asunto ja hoito. Asumispalveluiden käyttöaste on vaihdellut 92-100 % välillä. (Sunikka 2011.)

Päiväkeskuksen palveluihin kuuluvat pesula, sauna, catering-, terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut. Terveyspalveluna palvelukeskuksen asiakkaiden terveydentilaa kartoitetaan ja seurataan, laaditaan hoito- tai kuntoutussuunnitelmia. Lisäksi on päivystysvastaanotto sekä ennalta ehkäisevä työtä ja tarvittaessa lääkehoitoa. Terveyspalvelut ovat saatavilla pääasiassa virkaaikana. (Helsingin kaupunki 2011 (viite 2).) Sosiaalipalveluista vastaa kaksi sosiaalityöntekijää ja kaksi sosiaaliohjaajaa. Niihin kuuluvat sosiaalipalveluiden ohjaus ja neuvonta, yksilöhuollon päätökset tilapäisen asumispalvelun asukkaiden osalta (muiden osalta kiireellinen toimeentu-

lotuki), palvelusuunnitelmat yhteistyössä asiakkaiden ja muun henkilökunnan kanssa sekä asumishaastattelut. Asiointi on mahdollista ilman ajanvarausta. Palvelukeskuksen sosiaalityöntekijät osallistuvat tuetun asumisen yksikön (ASTU) SAS-kokouksiin sekä jalkautuvat huumeklinikalle ja A-klinikalle. (Sunikka 2011.)

Palvelukeskuksen henkilökuntaan kuuluu 20 ohjaajaa, kaksi sosiaaliohjaajaa, kaksi sosiaalityöntekijää, vastaava ohjaaja, johtaja, kaksi sairaanhoitajaa, kaksi lääkärää sekä Palmian siivous- ja ruokailupalveluiden henkilökunta (Sunikka 2011). Palveluiden keskittämällä pyritään parantamaan asiakaskunnan elinoloja sekä palveluiden käyttöä. Ympäristötyö on osa palvelukeskuksen toimintaa. (Suvanto 2009: 43-44.) Myös Etu-Töölön asukkaat ja lähialueen yritykset pyritään huomioimaan. Sunikka (2011) toteaa, että perustamisvaiheessa kaupunki edellytti ympäristötyötä. Esimerkiksi kerran kuukaudessa järjestetään lähialueen yhteistyökokouksissa, jotka ovat avoimia muun muassa naapuruston asukkaille, taloyhtiöille, lähipoliisille, kouluille ja yrityksille.

4 Todellisuuden kulmia ja metodisia valintoja

4.1 Sosiaalinen konstruktionismi, tekstien merkitykset ja narratiivisuus

Opinnäytetyöni on syrjäytymisen ja asunnottomuuden, kaupunkitilan ja paikallisten kiistojen kehyksiin rajattu kirjallinen ja jäsenNELTY katsaus lehtikirjoituksiin ja yhden helsinkiläisen tarinaan. Voidaan ajatella, että mediatuotteiden niin kuin haastattelunkin tulkitseminen on aina johonkin näkökulmaan sidotun ja todellisuutta arvottavan tekstin tulkitsemista. Mediatuotteet eivät sisällä koko sosiaalista todellisuutta. On hyvä kysyä, kuka tai mikä on merkityksenannon subjekti ja kenen merkityksistä puhumme. (Sulkunen 1997: 16, 34.) Vaikka lehtikirjoitukset ovat mielipiteensä julki tuoneiden kansalaisten, viranomaisten ja päättäjien sekä toimittajien tuottamia merkityksen antoja, voi niiden ajatella kuvaavan osaa julkisesta puheesta asunnottomuuden ja palvelukeskuksen ympärillä lehtien muodostamalla keskusteluareenalla sekä samalla rakentavan lehtien lukijoille todellisuutta asunnottomuudesta ja asunnottomien palveluista.

Mikko Lehtonen (1996: 9) kirjoittaa, etteivät maailman merkitykset ryhmittäydy tutkijan eteen seesteiseen kuvaan, vaan merkityksistä on kasattava pala palalta kuvaa. Kuvasta tulee pitkälti niiden ajatuksellisten ja käsitteellisten kehysten näköinen, joiden avulla se on tuotettu. Maailman merkitysten tutkiminen on samalla merkitysten tuottamista. Merkitysten muodostumisessa ovat läsnä kieli, mediat, tekstit, kontekstit ja lukijat. Kieli ja sen merkitykset ovat maailmassa olemista, todellisuuden jäsentämistä ja identiteetin tuottamista. Lehtosen näkemyksen mukaan ne ovat olennainen osa meille yhteistä historiaa - sekä itsemme että yhteiskuntiemme tekemistä. (Lehtonen 1996: 9-11, 13.)

Tuula Helne (2002: 27-28) lähestyy yhteiskunnasta syrjäytymistä ja yhteiskunnasta syrjäyttämistä konstruktionistisen tarkastelun avulla, kun hän katsoo reunojen sijasta yhteiskunnan ytimeen. Sosiaalinen konstruktionismi tarkastelee sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Klassikkoteoksena sosiaalisen konstruktionismista pidetään Peter Bergerin ja Thomas Luckmanin teosta *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (1966). Viime vuosikymmeninä sosiaalitieteissä sekä median tutkimuksessa on vallinnut käsitys, että sosiaaliset ongelmat rakentuvat sosiaalisissa ja poliittisissa prosesseissa. Todellisuus ei ainoastaan välity symbolein vaan sitä ylläpidetään ja rakennetaan kielellisessä vuorovaikutuksessa, diskursseissa eli puhetavoissa. Esimerkiksi yhteiskunnallisessa keskustelussa sosiaaliset ongelmat määritellään eri käsittein, mikä vaikuttaa niiden käsittelyyn ja mahdolliseen tapaan torjua niitä. Usein ajatukseen todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta sisältyy käsitys, että puhetavoilla ylläpidetään valtasuhteita. Ilmiön määrittelemisen ja nimeäminen ongelmaksi edellyttää arvoasetelmaa ja kokemusta tiettyjen arvojen uhattuna olemisesta, jolloin taustalla voivat vaikuttaa arvioivien ihmisten poliittiset, taloudelliset, kulttuuriset ja moraaliset intressit. (Sulkunen 1997: 14-15; Juppi 2010: 237.)

Konstruktionistinen lähestyminen perustelee sen, etteivät luokittelut ole väistämättömiä ja aukottomia totuuksia, vaan kielellisesti rakentuneita. Ihmisten kokemuksille tai yhteiskunnallisille ilmiöille muodostuvia merkityksiä ei voi pitää etukäteen tiedettyinä ja aina samoina, vaan ne tuotetaan tilanteissa ja niitä myös tulkitaan tilanteissa. Ymmärrys siitä, että kieli rakentuu vuorovaikutuksellisesti ja sidonnaisesti kontekstiin mahdollistaa katsomisen kulttuurisen puheen ja vakiintuneiden ilmaisujen taakse. Ilmaisut ja kulttuuriset diskurssit sekä niiden ajatukset ovat mukana vuorovaikutuksessa niin rutiininomaisesti, ettei niitä lainkaan kyseenalaisteta. (Helne 2002: 27-28.)

Elämme keskellä toisten ihmisten tuottamia merkityksiä (vrt. lehtikirjoitukset). Ne ovat suurelta osin annettuja, meille itsestään selviä. Ihmettelyllä katseen voi kohdistaa itsestään selviin asioihin. Aamulehti, TV-sarjat ja romaanit tuottavat muiden arkisten asioiden kanssa ihmisen elämään järjestyneisyyttä. Ne osallistuvat arkemme rakentamiseen, vaikkamme sitä usein pane merkille. (Lehtonen 1996: 16.)

Merkitysten, arvojen ja uskomusten konkreettiset hahmot ovat instituutioissa, sosiaalisissa suhteissa, uskomusjärjestelmissä, tavoissa ja totumuksissa sekä materiaalsen maailman käyttötavoissa. Kaikki edellinen yhdessä muodostaa kulttuureja, jotka sisältävät merkityskarttoja. Kartat tekevät maailmasta ymmärrettävän kulttuurien jäsenille. Kulttuuriset ilmiöt vaativat aina useamman kuin yhden ihmisen tietoisuutta. Intersubjektiivisuuteen (subjektien välisyys) kuuluu myös se, että merkityksillä on subjektien tietoisuuden ulkopuolella materiaallinen ulottuvuutensa eli niillä on myös aineellinen hahmo, esimerkiksi tekstuaalinen (vrt. kirjoituk-

set). ”Inhimillistä todellisuutta voi ajatella tekstuaalisuutta koskevan metaforan avulla: se on merkitysten kudος, moninaisten ainesten yhteen kietoutuma. Maailmamme on merkitysten maailma.” (Lehtonen 1996: 16-19.)

Paikallisuudella, henkilökohtaisuudella ja traditioilla on suuri merkitys kulttuureissa, joissa merkitykset tuotetaan ja välitetään suullisesti, kun taas kulttuureissa, joissa ne tuotetaan ja välitetään painotuotteiden välityksellä, kansallinen aspekti kohoaa paikallisen rinnalle. Nyky-yhteiskunnan merkitysten välittäminen sähköisesti kohottaa globaalin paikallisen ja kansallisen rinnalle. Merkityksillä on yhteiskunnallista vaikutusta. Niillä on poliittisia seuraamuksia ja kulttuurista valtaa. Niillä on politiikkansa. (Lehtonen 1996: 21-22.)

Kaikilla ihmisillä ei ole yhtäläistä pääsyä merkitysten maailmaan. Hallitsevassa asemassa olevien ryhmien merkityskartoilla on tapana tulla yleiseksi tavoiksi luokitella ja järjestää todellisuutta. Vallanalaisille ei kuitenkaan pakoteta näkemyksiä, vaan nämä saadaan ikään kuin vapaasta tahdosta omaksumaan ne. Tallöin asioiden esittämisellä jonkinlaisiksi, esimerkiksi sanomalehdissä ja uutisoinnissa, on keskeinen rooli. Orastavat merkitykset taas ovat vallitsevia merkityksiä haastavia uusia merkityksiä - vaihtoehtoisia tai päinvastaisia. Ne voivat vapauttaa, antaa vaiennetuille äänen. (Lehtonen 1996: 22-25.)

Ihmiset eivät ensin koe todellisuutta ja vasta sitten tulkitse sitä, vaan subjektiivinen tulkinta sosiaalisesta todellisuudesta on aina mukana jo heidän toiminnassaan. Tolkullistamme todellisuutta kertomalla siitä itsellemme ja muille. Kerrottuihin tarinoihin tiivistyy tietoa, kokemuksia ja emootioita. Tarinat eivät ole vain taaksepäin katsomista, vaan niillä on tärkeä tehtävä myös tulevaisuutta koskevissa päätöksissä. Teemme päätelmiä todellisuudesta ja sosiaalisista tilanteista, minkä kautta tuotamme itsellemme ja muille käsityksiä siitä, mikä tämä maailma on ja mikä osa meillä on siinä. (Lehtonen 1996: 16.) Hänninen (2004) näkee kielen merkityksellisenä sekä sosiaalisen todellisuuden että ihmisen itseymmärryksen muotoutumisessa. Lisäksi kielelliset tarinat ovat osa reaalista elämää kokonaisuudessaan. Tarinallinen lähestymistapa pitää sisällään ajatuksen, että yksilölliset elämäntarinat ovat samalla lailla luovan prosessin tuotoksia kuin esimerkiksi kaunokirjalliset tarinat: kummatkin toteutuvat tietyssä sosiaalisessa kontekstissa ja ammentavat aineksia aiemmasta kulttuurisesta traditiosta. Tarinan muodostaminen on yksilöllisesti luovaa, mutta kulttuurisesti sidottua. (Hänninen 200: 12-14.) Vaikka maailma on muutakin kuin kieltä, tietomme todellisuudesta on väistämättä luonteeltaan kielellistä ja tekstuaalista. Merkitykset ovat ihmisten tekoa eli niitä koskevat samat ehdot kuin muitakin inhimillisiä toimintoja ja niiden tuotteita - tilapäisyys, epävakaisuus ja alttius muutoksille. (Lehtonen 1996: 20-21.)

J. Eskola ja Suoranta (2005: 22) lainaavat Jerome Bruneria, joka on esittänyt, että tarinamuoto (narratiivisuus) on ihmiselle loogisen ajattelun ohella toinen tapa tehdä selkoa

todellisuudesta ja jäsentää kokemusta. Arkipuheen lisäksi narratiivisuus jäsentää niin kirjallista kulttuuria kuin tiedonvälityksen maailmaa. Se viittaa ihmisenä olemiseen ja elämiseen. (Eskola & Suoranta 2005: 22-23.) Vilma Hänninen (1994: 170) kuvaa tarinamuotoa ihmisen ymmärryksen perustavanlaatuisena muotona: tiedekään ei voi sitä paeta.

Hänninen (2003:14) näkee, että tarinallinen lähestymistapa pyrkii ymmärtämään ihmistä olentona, joka Alberto Melluccin (1996) mukaan ”juurtuu maahan, mutta tavoittelee taivasta”. Hänninen viittaa sosiaalipsykologian ja laajemmin sosiaalitieteiden historiaan, joka on erilaisten kahtiajakojen värittämä. Ihminen onkin monessa mielessä kaksinainen olento. On ruumis ja mieli, luonto ja kulttuuri, yksilö ja yhteisö, rakenne ja toiminta, järki ja tunne, kieli ja todellisuus, identiteetin pysyvyys tai muuttuvuus. Tieteiden teoreettinen keskustelu virittyy näiden jakojen varaan ja kiinnostus kohdistuu välillä toiseen laitaan ja välillä toiseen. Filosofisessa pohdinnassa tarinaa ei nähdä vain tarinallisena diskurssina, tekstinä, vaan kysymys on pikemminkin itse elämän ja ajattelun tarinallisuudesta. (Hänninen 2003: 14, 16-19)

4.2 Metodologinen kehys

Yleensä tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen voidaan nähdä koostuvan kahdesta osasta, joista toinen on aikaisempi tieto tutkittavasta ilmiöstä ja toinen tutkimusta ohjaava metodologia. (Tuomi & Sarajärvi 2003: 18.) Teoriaa tarvitaan taustoituksen ohella myös aineistonkeruun suunnitteluun. Menetelmällisen suunnittelun lisäksi teoriaa käytetään tehtyjen havaintojen ja saatujen tulosten käsitteellisenä jäsentäjänä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006)

Usein laadullinen tutkimus nähdään ”virheellisesti” määrällisen (eli kvantitatiivisen) tutkimuksen vastakohtana ja yhtenä yhtenäisenä kokonaisuutena, vaikka sen lähtökohdat, eri perinteet ja aineiston analyysimenetelmät ovat hyvinkin erilaisia keskenään (Tuomi & Sarajärvi 2003: 5). Laadullinen tutkimus on usein aineistolähtöistä (induktio) ja määrällinen tutkimus teorialähtöistä (deduktio), mutta kumpikaan ei ikinä ole puhtaasti vain aineisto- tai teorialähtöistä. Näitä päättelymuotoja (induktio, deduktio) ei tulisi nähdä toistensa vastakohtina eikä laadullista ja määrällistä tutkimusotetta kilpailevina, toisensa poissulkevinä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Keskustelussa laadullisesta tutkimuksesta on kaksi tosilleen vastakkaista näkemystä. Toisen mukaan laadullisten menetelmien käyttöön halutaan tarkkuutta, kun toiseen näkemykseen liittyy vapauden puolesta argumentointi. (Eskola & Suoranta 2005: 8.)

On esitetty laadullisten tutkimusten rakentuvan kolmen seikan varaan: aiemmin tutkittavasta aiheesta tehdyistä tutkimuksista ja muotoilluista teorioista, empiirisistä aineistoista sekä tutkijan omasta päättelystä ja ajattelusta. Laadullista tutkimusta tehdessä tutkijan onkin tarkoitus reflektoida tekojaan, arvioida tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä siten, että lukija

saa tietoa tutkimuksen taustoista ja tutkimusprosessin aikana tehdyistä valinnoista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Laadulliseen tutkimukseen voi sisällyttää myös määrällistä analyysia. Kvantifioiminen ei ehkä ole paras tapa analysoida laadullista aineistoa, mutta sillä voi päästä helposti liikkeelle ja saada tuntumaa tekstimassaan. (Eskola & Suoranta 2000:164-165.)

Laadullisen tutkimuksen yleisenä ominaisuutena voidaan nähdä narratiivisuuden, jolloin tutkimus kertoo yhtä paljon tutkimuksen tekijästä kuin käytetystä aineistosta. Voidaan ajatella, että laadullinen tutkimus on sukeltamista kertomuksen ja kertomuksellisuuden monikerroksiin maailmoihin. (Eskola J & Suoranta 2005: 23-24.) Tarinallinen tutkimusote on yksi laadullisen tutkimuksen metodeja, joilla sosiaalitieteet ja psykologia ovat pyrkineet irrottautumaan luonnontieteellisistä metodi-ihanteista. Se ei kuitenkaan muodosta selvärajaista ja yhtenäistä teoreettis-metodista rakennelmaa, vaan on pikemminkin avoin keskusteluverkosto, jota yhdistää "tarinan" käsite. (Hänninen 2003: 16.)

Opinnäytetyössäni kyseessä on laadullinen tarkastelu, johon sisältyy joitakin määrällisen tutkimuksen elementtejä. Pääasiassa se on laadullisin menetelmin tapahtuvaa lehtikirjoitusten sisällön analysointia ja tulkintaa, mutta kuvaan aineiston pääpiirteitä ja sisältöjä myös hyödyntäen määrällistä lähestymistapaa. Pyrin aineiston keruu-, analyysi- ja raportointivaiheissa lähestymään sitä narratiivisesta näkökulmasta, mutta varsinaista narratiivista analyysia en asukkaan haastattelusta tai lehtikirjoituksista tee. Jokainen lehtikirjoitus on itsessään tarina ja samalla vuoden 2006 kirjoitukset aloittavat palvelukeskuksesta tarinan, joka etenee vuoteen 2010. Palvelukeskuksen asukkaan haastattelun on yhden henkilön kokemuksena hänen tarinansa. Opinnäytetyössäni on pikemminkin kyse tarinnallisesta lähestymistavasta, joka Hännisen (2003) määritelmän mukaan on suuntaus, jossa tarina nähdään jollakin tavalla keskeisenä ajattelun ja elämän jäsentämisen muotona. Hännisen ajatus sisäisestä tarinasta on mielenkiintoinen. Sisäisessä tarinassa kohtaavat yleinen ja yksityinen, symbolinen ja aineellinen, kielellinen ja ei-kielellinen, julkinen ja yksityinen. Tässä kohtaamisen prosessi syntyy uusia merkityksiä. (Hänninen 2003: 15, 21.)

4.3 Tarkasteluaineiston keräys

Tarkasteluaineistoni koostuu kahdesta eri aineistosta. Toinen osa opinnäytetyöni aineistosta (primaariaineisto) ovat lehtikirjoitukset, jotka on kerätty esikerätyistä lehtikirjoituksista. Toinen osa opinnäytetyöni aineistoa (sekundaariaineisto) on asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan haastattelu. Lehdet edustavat aineistossa julkista (yleistä) keskustelua ja asunnottoman haastattelu yksittäistä kokemusta. Aluksi käytettävissäni olivat lehtikirjoitukset. Haastattelun toteutin lehtikirjoitusten keräyksen jälkeen. Lehtikirjoitukset ovat olleet olemassa jo

ennen opinnäytetyöni työstämisen aloittamista. Haastattelu on ikään kuin uutta tietoa, joka on muodostunut ja kerätty tästä hetkestä.

4.3.1 Lehtikirjoitusaineiston keräys

Helsingin sosiaalivirastossa asunnottomien parissa työskentelevät ovat yhdessä sosiaaliviraston tiedotusyksikön kanssa keränneet vuosien varrella eri lehdistä asunnottomuuteen ja Hietaniemenkadun palvelukeskukseen liittyviä lehtikirjoituksia. Mukana on myös joitakin aihetta sivuavia kirjoituksia sekä yleisesti syrjäytymiseen ja yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen liittyviä kirjoituksia. Kirjoituksista suurin osa on alkuperäisiä lehtileikkeitä, mutta mukana on myös internetistä tulostettuja verkko-artikkeleita. Lehtikirjoituksista suurin osa on uutisluontoisia kirjoituksia, mutta joukossa on sekä mielipidekirjoituksia, artikkeleita että haastatteluja.

Kun sain 24.2.2010 kirjoitukset käyttööni, oli ne mapitettu kahteen kansioon eli esikerätty. Esikerätty aineisto on Hietaniemen palvelukeskuksessa alkuperäisissä kahdessa mapissa, joista se on edelleen saatavissa. Minulla on käytössäni kopiot. Esikerätty aineisto on pääosin vuosilta 2005-2010, mutta mukana on myös muutamia edellisille vuosikymmenille sijoittuvia lehtikirjoituksia asunnottomuudesta ja syrjäytymisestä. Esikerätty aineisto ei sisällä kaikkia aiheen ympärillä vuosina 2005-2010 ilmestyneitä kirjoituksia kyseisistä lehdistä, vaan Hietaniemenkadun henkilökunnan mukaan lehdistä on poimittu kirjoituksia, kun asunnottomuutta ja palvelukeskusta koskeva kirjoitus on osunut kohdalle. Esikerätty aineisto on siis pieni näyte kaikista asunnottomuuteen ja palvelukeskukseen liittyvistä kirjoituksista keräysajanjaksolta.

Esikerätyssä aineistossa on kirjoituksia yhteensä noin 170. Jaottelin kirjoitukset kolmeen piinon: opinnäytetyötarkasteluun valitut kirjoitukset, tarkastelusta poisjätetyt kirjoitukset ja epäselvät kirjoitukset. Tarkastelusta poisjätettyjä kirjoituksia on yhteensä 100, joista 74 jätin pois, koska ne eivät ole ilmestyneet valitsemani tarkastelujakson aikana. Poisjätetyt kirjoitukset ovat ilmestyneet vuosina 2005, 2007, 2008 sekä vuosina 2006 ja 2009 tarkasteluvälille kuulumattomina ajankohtina. Lisäksi esikerätyssä aineistossa on kirjoituksia vuosilta 1963-1995. Epäselviä kirjoituksia on 26.

Valitsin esikerätystä aineistosta opinnäytetyön aineistoksi ajalla 1.3.2006-31.10.2006 ilmestyneet kirjoitukset sekä ajalla 1.5.2009-28.2.2010 ilmestyneet kirjoitukset. Muutamia kirjoituksia esikerätyistä, tarkasteluvälille sijoittuvista kirjoituksista, on mahdollisesti jäänyt ulkopuolelle, koska aivan kaikista esikerätyistä kirjoituksista ei selvinnyt, milloin ne ovat ilmestyneet. Lopulta tarkasteluvälille ajoittui 65 kirjoitusta koko esikerätystä aineistosta. Erillisiksi kirjoituksiksi tulkitsin samalla lehden sivulla ja saman toimittajan kirjoittamat eri otsikoiden alaiset jutut eli kainalojutut. Kainalojuttu saattaa olla tarkastelunäkökulmieni kannalta pääjutun

teemasta niin poikkeava, että tarkastelun kannalta oli selvempää tulkita kirjoitukset erillisiksi.

Ensimmäisen tarkastelujakson kirjoitukset valitsin, koska asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamisesta Hietaniemenkadulle päätettiin kaupunginvaltuustossa toukokuussa 2006, joten kahdeksan kuukauden ajalle (maaliskuu - lokakuu 2006) ajoittuu palvelukeskuksen sijoittamis päätöksen synnyttämän keskustelun alku. Toinen tarkastelujakso sijoittuu palvelukeskuksen avaamisen ympärille ja sen toiminnan alkuun. Palvelukeskus avattiin Hietaniemenkadulle ke- säkuussa 2009. Ajanjakso toukokuu -09 - helmikuu 2010 on kuvaava palvelukeskuksen avaami- sen ja todellisen olemassa olon aikana käydystä lehtikirjoittelusta. Koska mukana on kirjoi- tuksia alkuvuoteen 2010 saakka, päästään myös suhteellisen lähelle nykyhetkeä. Helmikuun 2010 jälkeen poimin lehdistä muutamia eteeni tulleet kirjoituksia tarkasteluaihetta koskien, mutta niitä en enää varsinaiseen tarkasteluaineistoon ottanut mukaan.

Tarkasteluun valittujen kirjoitusten ensimmäisessä luokittelussa hyödynsin yksinkertaista apu- korttia. Kirjoitusten kuvia tai kuvatekstejä, kirjoitusten ohessa mahdollisesti olevia kaavioita tai karttoja en ottanut mukaan tarkasteluun. Kuitenkin kirjoitusten ohessa olevat info-laatikot ja lukijoiden kommentit otin mukaan niin, että niitä ei ole erikseen koodattu mielipidekirjoi- tuksiksi. Jatkoin kirjoitusten erittelyä ja karsin 65 kirjoituksesta pois ne, jotka eivät selvästi kerro Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksesta tai Helsingin asunnottomuustilan- teesta tai Helsingin asunnottomista ja heidän palveluistaan. Pelkkä viittaus pääkaupunkiseu- dun asunnottomuustilanteeseen tai asunnottomuuden vähentämisohjelmaan ei riittänyt. Jätin pois myös kaksi kirjoitusta, joissa kerrotaan asunnottomuusilmiön ja köyhien asumisen histori- asta Helsingissä, sekä yhden, jossa kerrotaan asunnottomuuden historiasta Helsingissä, koska kirjoitukset eivät tarkastelukysymysten kannalta sisällä oleellista. Lisäksi jätin pois kirjoituk- set, jotka ovat ilmestyneet vain netissä, eivät lehdissä, esimerkiksi MTV3:n ja Ylen internet- sivuilta printatut uutiset. Tämän jälkeen koodasin kirjoituksille uudet järjestysnumerot. Tässä vaiheessa tarkasteluaineisto sisälsi 50 kirjoitusta.

4.3.2 Haastatteluaineiston hankinta

Kun olin hyväksytysti esittänyt opinnäytetyöni suunnitelmaseminaarissa, hain Helsingin sosiaa- livirastolta tutkimuslupaa asunnottomien palvelukeskuksen asiakkaan haastatteluun ja lupa hyväksyttiin heinäkuussa 2010. Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan valintaan käytin niin sanottua eliittiotantaan (Tuomi & Sarajärvi 2003: 88-89), jossa tiedonan- tajiiksi valitaan vain henkilöt, joilta oletetaan saatavan parhaiten tietoa tarkasteltavasta ilmi- östä. Palvelukeskuksen henkilökunnan avustuksella pyrin löytämään haastateltavaksi asuk- kaan, jolla on pitkä asunnottomuushistoria, kykyä kommunikoida ja kertoa näkemyksiään pal- velukeskuksesta ja sitä ympäröivästä kaupunkitilasta.

Viikolla 32 2010 vierailin palvelukeskuksen neljännen ja viidennen kerroksen viikoittaisissa kerrokokouksissa keskiviikkona 11.8.2010 ja perjantaina 13.8.2010. Kerroin tekeväni opinnäytetyötä palvelukeskukseen liittyvistä lehtikirjoituksista. Kerroin, että lehtikirjoitusanalyysiin on tarkoitus liittää palvelukeskuksen asukkaan kokemus tämän kertomana. Pyysin mahdollisia haastattelusta kiinnostuneita jättämään yhteystietonsa palvelukeskuksen henkilökunnalle. Olin jättänyt puhelinnumeroni henkilökunnalle, jonka välityksellä haastateltava otti minuun puhelimitse yhteyttä. Yhteydenottoja tuli vain yksi, joten yhteyttä ottanut henkilö valikoitui luonnollisesti haastateltavaksi.

Puhelimessa kysyin haastateltavalta, haluaako hän haastattelun teemat ja kysymykset luettavakseen etukäteen, mutta hän kieltäytyi. Kerroin, että haastattelu nauhoitetaan ja että haastattelunauha hävitetään myöhemmin. Haastateltavalla oli ollut myös haastattelun informaatiokirje (Liite 1) luettavanaan, koska olin sen jättänyt palvelukeskukseen kerrokokouksissa vierailun yhteydessä. Sovimme haastateltavan kanssa tapaamisen palvelukeskukseen seuraavalle viikolle. Ennen haastattelu olin tavannut haastateltavan neljännen kerroksen kerrokokouksessa sekä ohi menen palvelukeskuksen käytävällä, kun oli menossa kertomaan opinnäytetyöstä viidennen kerroksen kerrokokoukseen.

Haastattelin asunnottomien palvelukeskuksen neljännen kerroksen asukasta torstaina 19.8.2010 kello 12 ja 14 välillä. Palvelukeskuksen neljäs ja viides kerros eroavat siinä, että viides kerros on täysin kuiva eli sen asukkaat eivät käytä päihteitä. Neljännen kerrokseen asukkailla ei ole tällaista rajoitusta. Haastattelu tapahtui haastateltavan huoneessa ja tunnelma oli melko vapautunut. Haastattelun aluksi kerroin haastateltavalle, että haastattelu nauhoitetaan, mutta nauha ja siitä tehty muistiinpanot hävitetään, kun opinnäytetyö on valmis. Annoin haastateltavalle allekirjoitettavaksi suostumuksen haastatteluun (Liite 2) ja kerroin samalla, että hän voi ennen opinnäytetyön valmistumista ottaa yhteyttä, jos ei halua haastatteluaan käytettävän.

Haastattelun ohjaavana metodina käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelun katsotaan sijoittuvan strukturoidun ja avoimen haastattelun väliin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Sen aihepiirit, teema-alueet, on etukäteen määrätty, mutta siitä puuttuu strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastattelussa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. Yleensä haastattelija käyttää ennalta laadittua tukilistaa käsiteltävistä alueista, mutta ei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 2000: 86.)

Haastattelussa oli myös joitakin avoimelle haastattelulle tyypillisiä elementtejä. Avoimessa haastattelussa tilanne muistuttaa haastattelutyypeistä eniten keskustelua (Eskola & Suoranta

2000: 86-87). Keskustelun etenemistä ei ole lyödä lukkoon vaan se etenee tietyn aiheen sisällä vapaasti ja yleensä haastateltavan ehdoilla. Tilaa jää haastateltavan kokemuksille, tunteuksille, muistoille, mielipiteille ja perusteluille. Haastatteliija voi myös pyytää tarkennuksia ja syvennyksiä vastauksiin ohjaten keskustelua uusille vesille. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Olin etukäteen hahmotellut paperille kolme teemaa: sinä, palvelukeskus ja palvelut sekä Helsinki ja Töölö. Olin miettinyt näiden teemojen alle apukysymyksiä. Lisäksi otin mukaan lehtikirjoitusaineistosta esille nousseista seikkoja. Haastattelun jälkeen litteroin haastattelunauhan kirjalliseen muotoon sana sanalta. Taukoja, yskäisyjä tai muita sellaisia en litteroituun versioon kirjannut, koska analyysissa keskityn haastattelun tuottaman puheen sisältöön. Litteroitua tekstiä haastattelunauhalla oli noin 13 ja puoli sivua rivivälillä yksi ja fontilla Trebuchet MS 10, mikä sisälsi sekä kysymykset että vastaukset.

4.4 Tarkasteluaineiston analyysimenetelmät

Usein käytetään kahtiajakoa induktiivinen (yksittäisestä yleiseen) ja deduktiivinen (yleisestä yksittäiseen) analyysi. Jako perustuu päättelylogiikalle. Tämä jako on kuitenkin hankala. Tuomi ja Sarajärvi (2002: 96-97) lainaavat Eskolaa, joka puhuu aineistolähtöisestä, teoriasidonnaisesta ja teorialähtöisestä analyysistä, jolloin voidaan ottaa paremmin analyysin tekoa ohjaavat vaiheet huomioon kuin induktiivinen-deduktiivinen jaossa. Tässä jaottelussa korostuu teoreettisen merkityksen laadullisessa tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 95-98.)

Aineistolähtöisessä analyysissä on tarkoituksena luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aikaisemmilla teorioilla tai havainnoilla ei pitäisi olla vaikutusta analyysiin. Teoriasidonnaisessa analyysissä on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä ja teoria toimii apuna analyysin etenemisessä. Esimerkiksi analyysin alkuvaiheessa voidaan lähteä aineistosta, mutta lopuvaiheessa tuodaan analyysia ohjaavaksi ajatukseksi aiempi teoria. Teoriasidonnaisessa analyysissä ajatteluprosessia ohjaavat vuoroin aineistolähtöisyys, vuoroin valmiit mallit. Myös niiden luova yhdistäminen on mahdollista ja lopputuloksena voi syntyä jotain uuttakin. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 97-100.)

Laadullisissa tutkimuksissa ja sitä koskevissa metodioppaissa on monenlaisia kuvauksia siitä, miten aineiston analyysi on toteutettu. Sisällönanalyysia voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sitä voi pitää sekä yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena viitekehyksenä. Viitekehyksen näkökulmasta useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat sisällön analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 93.) Analyysin on tarkoituksena luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sillä luodaan selkeyttä aineistoon, jotta sen perusteella voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä ilmiöstä. Aineiston

analyysi perustuu loogiseen päättelyyn sekä tulkintaa, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Laadullisessa tutkimuksessa analyysi on mukana prosessin jokaisessa vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 110.)

Opinnäytetyössäni yhdistän aineistolähtöistä ja teoriasidonnaista analyysia. Pääasiallisena analyysitapana käytän sisällönanalyysia. Aineiston analysointi tapahtuu lyhyesti esitettynä seuraavien vaiheiden mukaan. Aluksi 1) esikäsittelen aineiston (lehtikirjoitukset on jo tietyllä tavalla esikäsitelty vrt. haastattelunauhan litterointi). 2) Tutustun aineistoon ja valitsen näkökulmat. Aineistoon tutustumisen, sen rajaamisen ja näkökulmien valinnan jälkeen 3) luokittelen, teemoittelen ja etsin aineistosta kiinnostavan, minkä jälkeen 4) tulkiten aineistoa. Haastattelua en varsinaisesti erittele ja analysoi, vaan käytän sitä sellaisenaan ”tulostarina” eli narratiivina.

4.5 Eettisyys ja luotettavuus

Sosiaalialaan tai ylipäätään yhteiskuntaan liittyvistä kysymyksistä ei voida puhua ilman etiikan ulottuvuutta eli moraalia ja siihen liittyviä kysymyksiä. Koska sosiaali- ja terveysalalla on kyse ihmisten välisistä sosiaalisista suhteista, yhteiskunnalliset arvot ovat erityisen tärkeitä tuntee. Arvot muuttuvat hitaasti ja ne kertovat siitä, mihin yhteiskuntamme haluaa panostaa. (Tohila H. Kuntalehti 13/2007.: sivut?)

Eettisyys ja moraalit ovat iso osa tutkimusprosessia. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja aineisto kootaan ”todellisista” tilanteista. Varsinkin vapaamuotoiset menetelmät muistuttavat hyvin paljon arkielämän vuorovaikutusta. Juuri tällöin tutkimuseettiset asiat korostuvat. Tutkija on tutkittaviin nähden institutionaalisessa asemassa, jolloin toisen väärin kohtelu saa aivan erilaisen merkityksen kuin arjessa. Voidaan sanoa, että tutkimuksen ja etiikan suhde on kaksijakoinen: tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin ja samalla eettiset kannat vaikuttavat tutkimuksessa tehtyihin ratkaisuihin. Eettisten kantojen vaikutusta tutkimusprosessissa tehtyihin ratkaisuihin kutsutaan varsinaiseksi tieteen etiikaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2003: 122-123.)

On tavallaan kaksi ääripäätä suhtautua laadullisen tutkimuksen etiikkaan. Toisessa päässä tutkimusetiikka on tekninen normi eli eettiset ongelmat paikannetaan pääasiassa tutkimustoimintaan. Toisessa päässä tutkimusetiikka nähdään metodologisen valintana eli kaikki tutkimuksessa tehdyt valinnat ovat moraalisia valintoja. Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat käsi kädessä. Uskottavuus perustuu siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä eli ei esimerkiksi vähättele muiden tutkijoiden osuutta julkaisuisissa, viittaa puutteellisesti aiempiin tutkimustuloksiin, raportoi huolimattomasti tai harhaanjohtavasti käytettyjä menetelmiä tai tuloksia tai kirjaa tuloksia puutteellisesti. Vastuu hyvän

tieteellisen käytännön noudattamisesta ja rehellisyydestä on tutkijalla itsellään. (Tuomi & Sarajärvi 2003: 125, 129-130.)

Tuomen ja Sarajärven (2003: 124) oletuksena on, että tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus on eräs hyvän tutkimuksen kriteeri, mutta johdonmukaisuus saattaa löytyä erilaisten perinteiden sisältä. Esimerkiksi raportoinnissa tämä korostuu siinä, miten ja millaisia lähteitä käyttää. Informaation tuottamiseen taas liittyy tutkimuksen oikeutus, tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät, tutkimuksen taustalla olevat tiedonintressit ja rehellisyyden vaatimus. (Jyrkkiö 2008.)

Yleisesti voidaan sanoa laadullisen tutkimuksen olevan luotettava, kun tutkimuskohde ja tulkittu materiaali ovat yhteensopivia eivätkä teorianmuodostukseen ole vaikuttaneet epäolennaiset tekijät tai satunnaiset tekijät: tutkijan käsitteellistämisen ja hänen tekemiensä tulkintojen tulisi vastata tutkittavan käsityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimuksen luotettavuus kulkevat yhdessä. Viime kädessä tutkija itse ja hänen rehellisyytensä ovat luotettavuuden kriteerejä, koska arvioinnin kohteena ovat hänen tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Jokaisen valinnan kohdalla tulisi arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuutta arvioidaan suhteessa teoriaan, analyysitapaan, tutkimusaineiston ryhmittelyyn, luokitteluun, tutkimiseen, tulkintaan ja johtopäätöksiin. Tutkimustekstissä on pystyttävä kuvaamaan ja perustelemaan aineistoa, valintoja, ratkaisuja ja analysointia. Esimerkiksi ratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta ja toimivuutta on arvioitava. (Vilkka 2005: 158-159.)

Laadullisessa tutkimuksessa käytännön toistettavuus ja tutkimustekstin teoreettinen toistettavuus ovat eri asioita. Tutkimus on voitu tehdä parhaalla mahdollisella tavalla, mutta kirjoitusvaihe ei enää teekään oikeutta sille. Tutkimuskäytännöt ja tutkimusteksti eivät ole koskaan yhtenäiset. Tutkijan olisi pystyttävä dokumentoimaan se, miten hän on päätenyt kuvaamaan tutkittavien maailmaa ja luokittamaan sitä juuri niin kuin on sen tehnyt sekä myös perustelemaan menettelynsä uskottavasti. Edellisestä taidosta huolimatta toinen tutkija saattaisi saada eri tuloksia. Se ei kuitenkaan välttämättä tee tutkimuksesta heikkoa. Laadullinen tutkimus on aina kokonaisuutena ainutkertainen. Kaikilla tutkijoilla ei ole samaa teoreettista perehtyneisyyttä, esiymmärrystä, tutkittavaan kuin kyseisen tutkimuksen tekijällä. Käytännössä tutkimus pitäisi kuitenkin pystyä toistamaan, jotta sillä on merkitystä alan tutkimuskentässä. Myös toisen tutkijan olisi löydettävä samoilla tulkintasäännöillä omien tulkintojensa ohella myös toisen tutkijan tulkinta. Tutkimuksen teoreettisen toistettavuuden periaatteen mukaan lukijan olisi päädyttävä samaan tulokseen kuin tutkimuksen tekijän: tämä edellyttää tutkimusprosessin tarkkaa kuvausta ja havainnollistamista esimerkiksi aineistokatkelmilla. (Vilkka 2005: 159-160.)

Aina tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa olisi huomioitava myös puolueettomuusnäkökulma: yleensä tutkija tai tutkijat ovat itse osa tutkittavaa yhteisöä ja toimintakulttuuria. Tutkimuksen tulisi olla arvovapaa, mutta tutkijan omat arvot ja uskomukset vaikuttavat hänen tulkintaansa ja tekemiinsä valintoihin. Arvovapautta lähelle päästään sillä, että tutkija paljastaa tutkimukseen vaikuttavat arvonsa ja tekee kaikki asiat tutkimuksessa läpinäkyviksi - läpinäkyvyys on osa tutkimusetiikkaa. (Vilka 2005: 160.)

Tutkimusprosessi on syytä kuvata tarkkaan ja tehdyt valinnat perustella hyvin. Raportoinnissa suorat sitaatit mahdollistivat lukijalle arvioinnin. Luotettavuutta voi osoittaa eri tavoin. Yksi tapa on triangulaatio eli yhdistää esimerkiksi useita aineistoja, eri analyysitapoja (mahdolliset määrälliset elementit) tai eri tutkijoiden hyödyntäminen. Aineiston kylläännyttäminen (saturaatio) on yksi luotettavuutta lisäävä tapa: aineiston lisääminen ei enää muuta tulkintoja. ”Tutkittavien” olisi oltava uskottavia. Laadullisen tutkimuksen tuloksia tulisi suhteuttaa aiempaan kirjallisuuteen ja tutkimukseen, mikä vahvistaa tutkimuksen tuloksia. Laadullista tutkimusta tehtäessä myös yleistettävyyden ja siirrettävyyden mahdollisuuksia ja tapoja tulisi pohtia. (Rantanen 2010.)

Opinnäytetyössäni olen kiinnittänyt eettisyyteen ja luotettavuuden arviointiin huomiota. Olen kuvannut aineiston keruuvaiheen tarkasti ja pyrkinyt olemaan systemaattinen sekä perustellut tekemäni valinnat ja tuonut esille oman suhteeni aiheeseen, ennakko-olettamukseni ja kulmani katsoa maailmaa.

Haastattelua toteuttaessani mieleeni nousi monia seikkoja, jotka saattoivat vaikuttaa haastatteluun. Se että, haastateltava oli minulle täysin vieras eikä minulla ollut sellaista tuntemusta hänestä kuin esimerkiksi palvelukeskuksen työntekijällä, vaikutti varmasti siihen, millaisia kysymyksiä uskalsin esittää. Huomasin varovani liian henkilökohtaisten ja tunnepitoisten kysymysten esittämistä. Toisaalta haastateltava ehkä uskalsi kertoa minulle sellaisia asioita, joita ei palvelukeskuksen henkilökunnalle olisi kertonut.

Haastattelun sisältö muodostui myös erilaiseksi kuin olin kuvitellut. Toisaalta haastattelun kautta ei voikaan tavoitella edes yksiselitteistä ja ristiriidatonta subjektiivista totuutta, koska eri tilanteissa, eri ajankohtina ja eri näkökulmista sama asia voi saada eri tavoin painottuneita ja jopa toisilleen päinvastaisia tulkintoja (Granfelt 1998: 38). Olisin voinut toteuttaa haastattelun hieman eri tavalla, esimerkiksi sopinut vapaamuotoisen keskustelun haastateltavan kanssa ennen varsinaista haastattelua. Tällöin olisin saanut käsityksen, miten haastateltava suhtautuu asioihin ja millainen on hänen tyyliensä kertoa itsestään ja ajatuksistaan. Juuri tämän haastateltavan kanssa strukturoidumpi haastattelu tarkkoine kysymyksineen olisi ehkä ollut parempi vaihtoehto kuin teemahaastattelua ja avointa haastattelua yhdistävä muoto.

Haastattelutilanteessa myös haastattelija on omalta osaltaan konstruoimassa totuuksia (Granfelt 1998: 38). Haastateltavan merkityksiä ja omia tulkintoja oli paikoin vaikea tavoittaa, koska haastateltava saattoi vastata vain lyhyillä kyllä - tai ei -toteamuksilla. Huomasin myös välillä tuottavani itse paljon puhetta, mikä ehkä johdatteli haastateltavan ajattelua. Pysin usein sanomaan haastateltavalle, että hän voi kertoa mitä vain, mitä tulee mieleen tietystä asiasta.

Granfelt (1998: 40) nostaa mielenkiintoisen eettisen pohdinnan esiin asunnottomien naisten haastatteluja koskien. Hän näkee, ettei hänellä ole mitään oikeutusta tunkeutua tutkimuksiin toisten ihmisten elämään: ihmisiä ei saa painostaa kertomaan, urkkia tai udella, vaan on edettävä heidän ehdoillaan ja yritettävä tavoittaa heidän tapansa kertoa ja ne aiheet, joista he haluavat kertoa, ja sovitettava omat intressit niihin. Huomaan törmänneeni juuri tähän haastatteluani tehdessä. Haastattelutilanteessa omat ja opinnäytetyöni intressit oli sovitettava haastateltavan tapaan puhua asioista ja avata elämänsä. Moni asia, joista olin janonnut haastateltavan kertovan, oli sivuutettava haastattelun aikana ja edettävä haastateltavan ehdoilla. Ehkä edellinen on kynnyskysymyksiä koko sosiaalialan työn näkökulmasta. Viranomaisytyö vaatii selvittämään ja ”utelemaan” tiettyjä asioita asiakkailta. Usein vedotaan lain antamaan oikeutukseen ja asiakkaan velvollisuuksiin. Miten painava oikeutus se kuitenkin on? Onko kaikki ”tarvittava” jokaisen henkilön kohdalla oikeutuksensa ansainnut? Asiakkaiden kohdalla oikeudet törmäävät velvollisuuksiin. Saadakseen lain takaamat palvelut ja etuudet on usein velvollisuus tosittaa ja kertoa elämästään hyvinkin paljon, vaikka ihmisarvon katsotaan kuuluvan perusoikeuksiin, jotka meillä jokaisella on jo pelkän olemassa olomme perusteella. Jopa Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen matalan kynnyksen asumispalvelu edellyttää tiettyjen kriteereiden kuten helsinkiläisyyden ja asunnottomuuden täyttämistä.

Lehtikirjoitusaineiston kohdalla analyysin systemaattinen eteneminen ja tehtyjen valintojen perustelu on vaikea kysymys. Koska karsin alun perin viiteenkymmeneen rajaamastani aineistosta yhdeksän kirjoitusta pois, ei lopullinen aineisto ole sellainen, johon analyysi oli alun perin tarkoitus kohdentaa. Alun perin tarkasteluaineiston olisi voinut rajata vain tiettyihin lehtiin. Myös tarkastelukysymysten väljyys aiheutti ongelmia. Jos olisin rajannut kysymykset tiukemmin koskemaan kiistaa tai asunnottomuuden määrittelyä ja asunnottomien elämää, olisi tiettyihin lehtiin rajattua esikerättyä aineisto voinut lähestyä helpommin ja analyysi olisi voinut olla helpompi toteuttaa systemaattisena.

Ennen aineiston ajallisen analyysin jäsentymistä olin yrittänyt lähestyä aineistoa induktiivisemmin ja aineistolähtöisemmin eli yrittänyt rakentaa aineistosta kumpuavia luokitteluja, pelkistämällä koko kirjoitusaineiston analyysiyksiköt ja sitten kokoamalla niistä luokkia. Huomasin kuitenkin, että tällainen kehys kadotti aineistosta tarkastelukysymysten kannalta oleellisen ja oli liian laaja näkökulma lähestyä kirjoituksia. Totesin, että kirjoitusten sisältöä on

mahdoton ja erittäin vaikea analysoida huomioon ottamatta niitä lukuisia seikkoja ja moniäänisyyttä, jotka vaikuttavat yhteen aineistopaperilla olevaan analyysiyksikköön. Ehkä aineiston ajallisen jäsentymisen löytyessä oli helpompi nähdä myös kirjoitusten sisältöjen yhtäläisyydet sekä tematiikka. Luulen, että päätyessäni katsomaan aineistoa ajallisena jatkumona myös asettamieni tarkastelukysymysten kehys valkeni ja jäsentyi päässäni.

Ehkä koin oivalluksena sen, mitä Goffman (Peltonen Lasse 2008: 186) tarkoittaa kehyksen käsitteellä. Kehykset jäsentävät ja järjestävät havaintoja maailmasta ja toimivat kuin silmälasit, jolloin havainnot kytkeytyvät laajempiin yhteyksiinsä ja saavat merkityksensä. Kehykset ovat jaettuja sosiaalisia konstruktioita, joten ne ovat myös kiistanalaisia ja poliittisia. Ne eivät ole viattomia tilanteiden kuvauksia, vaan vaikuttavaa todellisuutta, jolla on todellisia seurauksia ja poliittinen ulottuvuus. (Peltonen 2008: 186.)

Tarkasteluaineistona olen hyödyntänyt kahta eri aineistoa (lehdet ja haastattelu) ja analyysissä käyttänyt eri metodeja (narratiivinen lähestyminen, määrällinen ja laadullinen tarkastelu, sisällönanalyysi, jne.). Toisaalta erilaisten metodisten tapojen yhdistäminen (triangulaatio) tuotti haastetta ja luotettavuuden lisäämisen sijaan saattoi vaikuttaa päinvastaisesti. Tarkastelun jäsentäminen yhtenäiseksi osoittautui vaikeaksi, jolloin myös eri aineistojen ja menetelmien käyttö vain niiden itsensä takia - ei aineistoista löytyvien vastauksien näkökulmasta - on vaarana. Tarkasteluaineiston pienuus on myös luotettavuuteen vaikuttava tekijä, mutta tarkoitukseni ei ollut pyrkiä tekemään yleistyksiä.

Lisäksi tarinalliseen tulkintaan voi liittyä vaara. `Kaiken` näkeminen erittelemättömänä tarinana voi johtaa siihen, että todellisuuden eri tasojen ja ulottuvuuksien erilaisuus hämärtyy. Tarinallisuutta on erilaista, vaikka elämä, kokemus ja kertomus ovat kaikki ymmärrettävissä tarinana. (Hänninen 2003: 19.) Toisaalta ei ole olemassa metodia, joka takaisi totuuden etsinnän menestyksekkäästi. Analyysin ja ”viisauden” tuottaa aina tutkija itse, mihin liittyy tutkijan vastaanottokyvyn herkkyys, oivallukset ja onnekkuus. Kuitenkin on tärkeää saada lukija luottamaan tutkimuksen uskottavuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 100-102.)

5 Asunnottoman kaupungista kiistaan ja kuvaukseen palvelukeskuksesta

5.1 Tarina asukkaaksi - ”Me ollaan niinku toisen luokan kansalaisia.”

Asunnottomalle kaupunki tilana hahmottuu erilaisena toiminta-areenana kuin ihmiselle, jolla on kiintopiste eli koti, johon on mahdollista vetäytyä omaan tilaan tai läheisten kanssa jaettuun tilaan. Ei kovin hyvin tiedetä, miten asunnoton kokee yhteisen kaupunkitilamme eikä tiedetä, millaisia merkityksiä hänellä on niille paikoille ja tiloille, joita yhteiskunta hänelle arjen areenoiksi osoittaa. (Nousiainen 2009: 5.) Asunnottomuuskirja 2 (2009) pyrkii avaamaan

näitä merkityksiä työntekijöiden näkökulmasta ja toteaa, ettei asunnottomien antamia merkityksiä arjen toiminta-areenoille ole tutkittu kovin paljoa.

Heikki (nimi muutettu) on 50-vuotias mies, jonka asunnottomuutta on kesällä 2010 jatkunut yli neljä vuotta. Häntä voi pitää tyypillisenä asunnottomana. Hän on helsinkiläinen keski-ikäinen mies, jonka asunnottomuus on pitkäaikaista ja joka käyttää päihteitä. Heikki on synyperäinen helsinkiläinen. Hän on asunut kolme ensimmäistä elinvuottaan Helsingin kantakaupungissa. Tämän jälkeen Heikin perhe muutti Helsingin sisällä toiselle alueelle. Heikki ei kuvaa kovin laveasti lapsuuden perhettään tai lapsuuttaan. Hän tyytyy toteamaan, että heillä oli ihan hyvä perhe, johon kuului viisi lasta, joista tällä hetkellä ”kaikki on maailmalla jossain”. Heikin vanhemmat ovat jo kuolleet. Hän kertoo lapsuutensa ja nuoruutensa olleen ihan hyviä ja jatkaa toteamalla, ettei vaihtaisi mitään pois.

Heikin lapsuuden, nuoruuden ja aikuisiän kotia ja elinympäristöä määrittää Helsinki. Hän toteaa lapsuuden kodin ympäristön olleen Payton pleissi. Hän ei kerro, miten hänen oma asumisensa jatkui lapsuuden kodista muuton jälkeen, mutta kertoo jättäneensä aiemman asuinalueensa (tunnistettavuussyistä ei mainita) neljä vuotta. Asunnottomuutensa alkamista Heikki kuvaa seuraavasti: kodin jättämisen jälkeen hän on loput ajasta ollut hunningolla. Hieman myöhemmin hän kertoo lähteneensä seikkailemaan. Hän elää viidettä vuotta seikkailuelämää, minkä kertoo heti perään olevan erittäin mukavaa.

Heikki kertoo olevansa vaitiolovelvollinen töistään. Hänellä ei ole aikuisiällä ollut perhettä eikä sellaista myöskään tule olemaan. Hyviä ja läheisiä ystäviä hänellä on paljon. Heistä osa on ollut hänen elämässään lapsuudesta saakka ja heidän kanssaan hän pystyy keskustelemaan mistä vain. Harrastuksikseen Heikki nimeää Darts-tikanheiton ja biljardin, joita hän on harrastanut yli kaksikymmentä vuotta. Hän toteaa, ettei vapaa-aikana liiku mihinkään ellei juopottele. ”Kyllä siinä välillä tulee siin dartsissa siemastua sitä olutta vähän.” Kuitenkin Heikillä on alkoholinkäytössään on- ja off-kaudet: kun hän avaa korkin, se pysyy auki, ja kun hän sulkee korkin, se pysyy kiinni. Elokuussa 2010 hän eli off-kautta. Kolme asiaa, joista Heikki ei kokonaan luovu, ovat tupakka, viina ja naiset.

Mennyttä elämäänsä Heikki ei joudu selittelemään, kun hän lähtee seikkailemaan. Ihmiset tietävät selittämättäkin. Hän kertoo, että on nuorempana kavereiden kanssa tehnyt niin hyvää kuin pahaa. Heikki toistaa useampaan otteeseen, että elämän ikäviä asioita ja tapahtumia ei kannata muistella eikä hän niistä halua puhua. Hän korostaa, että niiden asioiden pitää pysyä salassa, mutta ei tarkemmin kerro miksi.

Heikki puhuu asunnottomuudestaan - eli hänen sanoillaan seikkailusta - mukavana ja rattoisana. Häntä eivät komentele ketkään eivätkä mitkään. Hän menee, minne haluaa ja milloin ha-

luaa eikä kukaan nau’u selän takana. Syiksi asunnottomuudelleen hän kertoo, että halusi päästä pois entiseltä asuinalueeltaan ja aloittaa alusta, jotta vanhat asiat jäävät taakse. Hän toteaa, että asunnottomuuden taustalla on tapahtumia, mutta ei halua niistä puhua. Vaikka hän kertoo seikkailun olevan mukavaa, on hänellä asunnottomana olemisesta myös muunlainen käsitys. ”Me ollaan niinku toisen luokan kansalaisia.”

5.1.1 Heikki asunnottomien palveluiden käyttäjänä

Asunnottomana Heikki on kierrellyt ympäri Helsinkiä: välillä ystävien luona, välillä ulkona. Kokeeko hän itsensä asunnottomaksi tällä hetkellä? Hän toteaa, että ei, koska hänellä on palvelukeskuksessa koppi ja jonkunlainen katto pään päällä. Heikki muistelee tulleen Hietaniemenkadun palvelukeskukseen helmikuussa 2010 eli hän on asunut palvelukeskuksessa noin puoli vuotta. Hänen kaverinsa oli houkutellut hänet palvelukeskukseen yöksi. Koska yöpyminen ei ollut maksanut mitään, hän oli suostunut.

Heikki yöpyi aluksi noin kahden kuukauden ajan palvelukeskuksen alakerrassa eli ensisuojan puolella, minkä jälkeen siirtyi neljännen kerroksen asukkaaksi. Aukkaat sanovat ensisuojan puolta märkäpuoleksi. Heikki naurahtaa, että välillä sinne tullaan konttaamalla. Aiemmasta Herttoniemen Sahaajankadun ensisuojusta ja asuntolasta hänellä ei ole kerrottavaa: hän ei ole ikinä käynyt siellä. Ennen palvelukeskukseen tuloaan Heikillä ei ollut mielikuvaa paikasta. Hän oli kuitenkin kuullut Hietaniemenkadusta. Saapuessaan palvelukeskukseen hänen ensivaikutelmansa oli ollut hämmentävä: onko palvelukeskuksen kaltainen paikka olemassa. Syyksi alkuhämmästykselle hän kertoo paikan uutuuden ja suuruuden. Palvelukeskusta hän kuvaa henkilökunnan kautta, jonka toteaa olevan erittäin mukavaa porukkaa. Hän ihmettelee, miten henkilökunnan pinna kestää. Henkilökunta on myös ymmärtäväistä.

Heikin mielestä palvelukeskuksessa asuminen kannattaa ottaa rock’n rollina: mistään asioista ei kannata välittää, vaan pitää vain huoli omista asioistaan. Heti perään Heikki kertoo, että palvelukeskuksen asukkaat katsovat myös muiden asukkaiden perään, ja asukkaiden olevan neljännessä kerroksessa hyvää porukkaa. Jos joku on kateissa, kysellään, onko hän kämpässään, jotta selviäisi, ettei tämä ole kuollut. Aukkaat viettävät myös keskenään aikaa. Heikki kertoo, että esimerkiksi iltaisin ostetaan pullaa ja keitetään kahvia kerroksen asukkaiden yhteisessä keittiössä. Tupakkahuoneessa istutaan ja jutellaan. Keskiviikkoinen kerroskokous, TV-huoneessa on myös yhteistä ajanviettoa. Erityisesti kokouksessa on hyvät pullakahvit. Aina asukkaiden keskuudessa ei pidetä säännöistä kiinni. Yhteinen kahvinkeitin varastettiin, mutta varkaudesta kiinni jääneet asukkaat saatiin kiinni ja heidän asumisensa palvelukeskuksessa päättyi. Heikin mukaan palvelukeskuksessa kontrolloidaan asukkaita, minkä hän kokee hyvänä. Hän kertoo liikkumisen olevan kuitenkin vapaata: myös kolmen neljän aikaan yöllä pääste-

tään sisään. Esimerkiksi haastattelupäivän aamuna hän oli lähtenyt viideltä aamulenkille ja tullut kuudelta takaisin.

Hieman eri yhteydessä hän arvioi palvelukeskuksen neljännen kerroksen asukkaista noin puolen olevan syntyperäisiä helsinkiläisiä, mutta toisen puolenkin asuneen pitkään Helsingissä. Hän on samaa mieltä kanssani, kun oletan, että monet palvelukeskuksen asukkaat asuvat pitkään keskuksessa. Välillä joku saa asunnon ja lähtee, mutta monet asunnon saanneista tulevat silti vielä tervehtimään palvelukeskukseen vanhoja tuttuja. Hän sanoo, että pois muuttaneilla on lupa käydä syömässä palvelukeskuksessa.

Palvelukeskuksen palveluista puhuttaessa Heikki sanoo kaiken toimivan hyvin eikä hänellä ole moitteita. Jos on terveyteen liittyviä ongelmia, pääsee lääkärille tai hoitajalle. Ruoka on edullista. Vähän myöhemmin hän lisää, että palvelukeskuksessa voisi olla askarteluhuoneen tai verstaan tyyppinen tila, jossa voisi näpräillä esimerkiksi leipäautoja. Palvelukeskuksen parhaina puolina hän näkee edullisen ruoan, saunamahdollisuuden ja mahdollisuuden vaatteiden vaihtoon. Jos hän jossain vaiheessa saa asunnon, hän ei kuitenkaan jää kaipaamaan mitään palvelukeskuksesta.

Heikki pitää palvelukeskuksen sijaintia hyvänä, koska joka puolelle pääsee liikkumaan nopeasti. Kulkuyhteydet esimerkiksi raitiovaunuilla ja busseilla ovat hyvät. Mikä muu sijainti voisi olla? Hän naurahtaa, että Kaivopuisto, jolloin olisi merinäköala. Palvelukeskuksen lähiympäristön eli Etu-Töölön tunnelmaa hän kuvaa pysähtyneeksi: Etu-Töölössä ei tapahdu mitään. Hän lisää, että palvelukeskuksen porukassa kyllä tapahtuu.

Heikki ei ollut etukäteen tiennyt paljoa palvelukeskuksesta, mutta kertoo kuulleen, että ennen palvelukeskuksen sijoittamista ja avaamista sen ympärillä on ollut kismaa. Hän kuitenkin toteaa, että on lähinnä kuullut huhuja vastakkainasettelusta sijoittamisen ympärillä eikä niihin kannata uskoa. Hän sanoo, että ei ole noteerannut kiistelyä eikä siitä ole jäänyt mieleen mitään, koska sen kaltaiset asiat eivät liikuta häntä. Omasta osallistumisestaan keskusteluun hän toteaa, ettei sellaisen retkun kuin hän kannata mennä puhumaan mitään. Eikö olisi hyvä, että asunnottomat itse osallistuisivat keskusteluun heidän palveluistaan? Hän vain toteaa, että asukkaiden olisi alun perin pitänyt osata käyttäytyä palvelukeskuksen pihalla eikä elää kuin pellossa. Hän lisää, että se on asukkaiden omaa hölmöyttä, kun töröilevät ja huutavat yötä päivää.

Kesän 2010 Heikki kertoo olleen suhteellisen rauhallinen, mutta pihalla huutaminen jatkuu kesällä joka päivä. Syynä häiritsevään käyttäytymiseen hän uskoo olevan sen, että asukkaat käyttävät niin paljon päihteitä. Heikki toteaa, että selvin päin asukkaat ovat toisesta ääripäästä - kuin hiirulaisia eivätkä sano edes huomenta. Myöhemmin kerron, että päihteiden

käyttö nousi esiin asunnottomuudesta kertovissa lehtikirjoituksissa, mihin Heikki toteaa, että se nousee aina ykkösenä. Päihteet ovat mukana palvelukeskuksen arjessa joka päivä. Hän korjaa, että eivät kaikki juo ja arvioi noin 70 % asukkaista käyttävän päihteitä. Päihteet ovat syy häiriön aiheutumiselle.

Minkä Heikki näkee syynä palvelukeskuksen sijoittamisen vastustukselle? Hän toteaa, että palvelukeskuksen läheisyydessä on lastentarha ja kouluja sekä lähellä asuu vanhuksia, jotka haluavat olla rauhassa eivätkä halua rymyporukkaa lähelleen. Rauhattomuus hän kiteyttää. Heikin näkemys palvelukeskuksen sijoittamista puolustavista on mielenkiintoinen. Hän toteaa, että palvelukeskusta Hietaniemenkadulle halunneet haluavat seikkailua. Hän lisää, että neljän seinän sisäiseen typerään elämään halutaan virikettä: kulmille halutaan elämää ja katsottavaa. Palvelukeskuksen elämää seurataan mieluummin kuin katsotaan neljää seinää. Hän kuvaa, että ennen alueella oli ollut hiiren hiljaista, mutta nyt on tullut vähän möykkää, mikä on saanut mielenkiinnon heräämään. Hän näkee, että sillä on vaikutusta alueen asukkaiden mielialaan ja nämä tulevat pirteämmiksi ja pirteämmiksi.

Muista asunnottomien palveluista Heikillä ei ole hyvää sanottavaa. ”No mun mielestä ne on, tonne kun menee linjoille ja kaikkee, ne on ihan perseestä revitty suoraan sanottuna.” Hänen mielestään palvelut eivät toimi, mihin on syynä, että asioita aletaan kiertää ja vääntää. Hän myös sanoo, etteivät työntekijät osaa keskustella diplomaattisesti, mitä hänen mielestään kuvaa se, että annetaan numerolappu ja huudetaan. Hän toteaa toiseen kertaan, heidän olevan toisen luokan kansalaisia. Hänen mielestään työntekijät pitävät itseään herroina, kun ovat lasikopin takana. Hän lisää, että on saanut muutamia työntekijöitä menemään puihin. Heikki toteaa palvelukeskuksen olevan ihan eri luokkaa. Palvelukeskuksessa sosiaalityöntekijöiden kanssa pystyy juttelemaan, mutta Toisella linjalla työntekijät voivat olla kuin eri planeetalta.

5.1.2 Heikki, Helsinki ja Töölö

Heikin mukaan asunnottomuus näkyy Helsingissä ainakin kesällä railakkaana: ei yhtään tiedä, mitä tapahtuu ja välillä saattaa olla vaarallista. Myös hän on ollut vaaratilanteissa, joista on selvinnyt. ”Hengissä täs viel ollaan.” Hän on aiemmin kertonut olevansa syntyperäinen helsinkiläinen, jonka lapsuuteen ja nuoruuteen Helsinki liittyy vahvasti. Voisiko hän kuvitella asuvansa muualla kuin Helsingissä? Hän ei ikinä menisi paikkaan, jossa ei ole mitään. Myöhemmin hän ei enää niin kärkevästi vastusta Helsingistä muuttoa ja sanoo, että voisi muuttaa Imatralle, jossa hänen veljensä asuu. Heikki on kesällä 2010 ollut käymässä veljensä luona, mutta oli jo muutaman päivän jälkeen hypännyt junaan ja tullut takaisin ”Stadiin”. Hän sanoo, että Imatra on paikka, jossa ei ole mitään.

Helsingin hän kokee olevan parhaimmillaan syysmyrskyjen aikaan, jolloin ei ole turisteja eikä muutakaan rymyporukkaa liikkeellä. Syksyllä Helsinki on rauhallinen ja hermot lepäävät, kun kävelee rannalla: ”Aallot liplattaa, isot aallot iskeytyy kallioon, hermot lepää.” Hyväksi muistoksi Helsingistä hän kertoo jäätien Suomenlinnaan vuoden 1986 tai 1987 talvella. Silloin oli kiva kävellä, kun tuuli 20 metriä sekunnissa ja oli 20 astetta pakkasta. Huonoista muistoistaan Helsingissä hän ei halua puhua.

Heikin mielestä kolme Helsingin miellyttävintä kaupunginosaa ovat Katajanokka, Eira ja Laajasalo. Kolme epämiellyttävintä kaupunginosaa ovat Vuosaari, Herttoniemi ja Kannelmäki. Länsi-Helsinkiin hänellä ei ole ollut asiaa. Heikki liikkuu Helsingissä kävellen, jos välimatka on alle viisi kilometriä, mutta pitempiä matkoja metrolla ja raitiovaunulla. Hän kertoo, että Hakaniemessä tulee liikuttua paljon, koska Tokoinrannassa hän käy tapaamassa kavereitaan. Välillä hän käy Itäkeskuksessa ja milloin missäkin. Hän toteaa tuntevansa paljon porukkaa eri puolilta Helsinkiä. Helsingin rautatieaseman hän kokee paikaksi, jonne ei mielellään mene, koska vartijat heittävät ulos oli selvin päin tai ei. Etu-Töölössä hän kokee saaneensa olla rauhassa.

Heikki toteaa, että he liikkuvat, missä haluavat eikä sitä kukaan voi estää. Hän myös sanoo, että jos joku yrittäisi estää, he sanoisivat tälle ottavansa Iltalehden päätoimittajaan yhteyttä ja siitä tulisi etusivun juttu. Hän lisää, että vaikka he laittaisivat kovan kovaa vastaan, tekisivät he sen diplomaattisesti. Tulevatko vieraat ihmiset Helsingissä juttelemaan? Eivät oikein tule, mutta jos tulevat, niin kysyäkseen neuvoa.

Heikki ei ole liikkunut Etu-Töölössä paljoakaan ennen palvelukeskukseen tuloaan eikä pysty sanomaan, onko Etu-Töölö muuttunut alueena palvelukeskuksen avaamisen jälkeen. Etu-Töölöä hän kuvaa, kuten aiemmin, tyhjäksi ja pieneksi paikaksi, jossa ei ole mitään - vain kaksi taloa vastakkain, joiden ohi suhahtelee autoja. Lähialueen ihmiset eivät ole tulleet puhumaan palvelukeskuksesta Heikille. Hän mainitsee vain erään henkilön kulkevan kuvaamassa kameralla. Hän myös kritisoi kuvaamista ja sanoo, ettei se ole luvallista vedoten EU-direktiiveihin. Heikki kertoo haastattelupäivän aamulenkistään. Hän oli kävellyt Kauppatorille, kun tovimyyjät olivat vasta pystyttämässä kojujaan ja ulkona oli ollut aivan hiljaista.

5.1.3 Heikki, asunnottomuus ja yhteiskunta

Asunnottomien elämä on railakasta eikä yhtään tiedä, mitä tapahtuu. On myös niitä asunnottomia, jotka eivät halua edes asuntolapaikkaa. ”He halua olla vapaana ku taivaan linnut. -- -- Ei joudu kameroitten ohi kulkemaan, ei mitään, ne kattoo mihin suuntaan ne menee ja ne menee sinne.” Heikki uskoo, että syy naisten asunnottomuuden vähyyteen suhteessa miesten asunnottomuuteen, on se, ettei ukko ole heittänyt ulos. Kuitenkin hän toteaa,

että asunnottomat naiset ovat rääväsisempia kuin miehet ja muutenkin rivoja suustaan. He ovat aivan häirikoita. Hän otaksuu, että naisilla on pätemisen tarve. He eivät osaa tai uskalla keskustella vaan huutavat.

Onko valtiolla ja kunnilla vastuuta ihmisistä? Heikki toteaa, että on aivan sama, mitä he sanovat, koska eivät kuitenkaan välitä mistään. He sysäävät kysymyksiä toisten niskoihin ja kiertävät niitä. He ovat pelkureita eivätkä halua ottaa vastuuta. Hän kertoo, että on yrittänyt keran päästä jonkun päättäjän juttusille, mutta tämä ei ollut ottanut häntä vastaan kiireeseen vedoten eikä suostunut sopimaan uutta aikaan. Hänen mielestään yhteiskunnan tulisi pitää huolta jäsenistään.

Asuntotilannetta Heikki kommentoi ihmettelevään ja vihaiseen sävyyn. ” -- -- siel on monta sataa asuntoa vapaana, minkä takii ne panttaa niitä sitten, toiset pääsis niin kun uuden elämän alkuun yrittää.” Varsinkin nuorille ihmisille tulisi antaa mahdollisuus ja jos sen jälkeen he eivät ymmärtäisi, voisivat he tulla palvelukeskuksen kaltaiseen luolaan. Pitäisi antaa mahdollisuus edes yrittää.

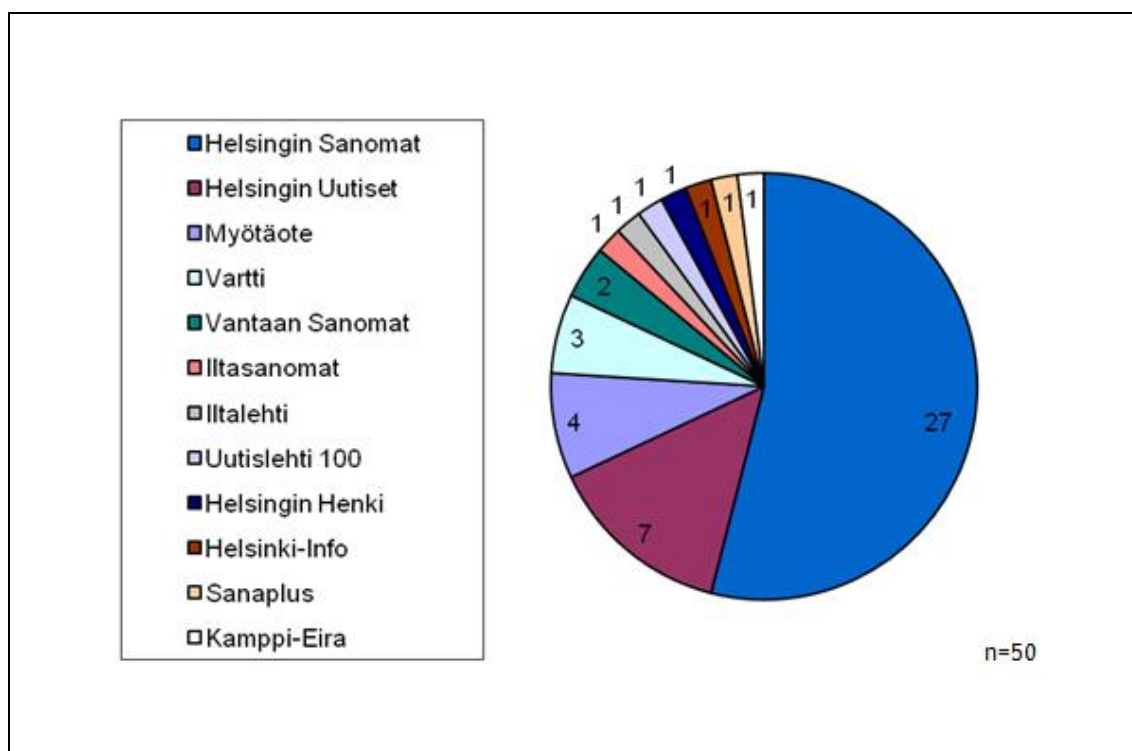
Keskusteluun yhteiskunnan arvoista Heikki kommentoi, että he ovat toisen luokan kansalaisia. ” -- -- se on ihan sama, sanoo toi retku mitä tahansa niin ne ei noteeraa mitään.” Hän toteaa, että edellä kuvattu on yleinen asenne. Hän sanoo, etteivät he (muut) ole sen parempia, pikemminkin pahempia, ja lisää, että he (asunnottomat) ottavat itsestensä vastuun, mitä muut, joihin viittaa, eivät tee. Tulisi vastata siitä, mitä touhuaa. Kun kysyn, millainen olisi unelmayhteiskunta, hän vastaa, että siellä kaikki pystyisivät keskustelemaan kaikkien kanssa ja siellä tehtäisiin yhdessä asioita, kuten pihatöitä. Siellä kommunikoitaisiin koko ajan keskenään. Ei olisi kahtiajakoa, täsmennän, ja hän toteaa, niin.

Heikki näkee, ettei sellaiseen tilanteeseen päästä. Ei ole mitään keinoja. Se ei ole mahdollista. Hän vaihtaa puheenaihetta ja toteaa kaikkien vain odottavan, että saisivat oman kämpän, mutta asuntoja pantataan. Heikki ei itse saa asuntoa, vaikka hänellä on asuntohakemuksia vetämässä. Heikin unelmien asunto sijaitsisi Ullanlinnassa neljännessä kerroksessa ja sieltä olisi merinäköala. Asunnossa olisi kaksi huonetta ja keittiö, sauna ja parveke.

Heikin mieli on virkeä ja kaikki on ihan hyvin. Hän ei osaa sanoa, mitä tulevalta odottaa. Kesen päätyminen ei harmita. Talvi on hienoa aikaa - pitää vain pukeutua hyvin.

5.2 Lehtikirjoitusaineiston kuvaus

Tarkasteluaineisto sisälsi 50 kirjoitusta. Nämä 50 kirjoitusta jakautuivat seuraavasti eri lehtiin (Kuvio 1).

Kuvio 1: Lehtikirjoitusten jakautuminen eri lehtiin

Lehtikirjoituksista 27 (54 %) on ilmestynyt Helsingin Sanomissa ja seitsemän (14 %) Helsingin Uutisissa. Neljä (8 %) kirjoituksista on ilmestynyt Myötäte -lehdessä, kolme (6 %) Varti-lehdessä ja kaksi (4 %) Vantaan Sanomissa. Lisäksi Ilta-sanomista, Ilta-lehdestä, Uutislehti 100:sta, Helsingin henki - lehdestä, Helsinki-info -lehdestä, Sanaplius -lehdestä ja Kamppi-Eira -lehdestä on kustakin yksi (2 %) kirjoitus eli niistä on yhteensä seitsemän (14 %) kirjoitusta.

Helsingin Sanomat on valtakunnallinen sanomalehti, joka ilmestyy päivittäin. Helsingin Sanomilla on laatulehden status, mutta se pyrkii myös saamaan ihmiset viihtymään sortumatta liikaan viihteellisyyteen (kts. Jallinoja 2006: 28.) Helsingin Uutiset, Varti, Uutislehti 100 ja Vantaan Sanomat ovat ilmaisjakelulehtiä. Helsingin Uutiset on kaupunkilehti, joka ilmestyy Helsingin alueella kaksi kertaa viikossa. Varti ilmestyy kaksi kertaa viikossa ja sillä on viisi jakelualuetta: pääkaupunkiseutu, Uusimaa, Itä-Uusimaa, Kouvola seutu ja Etelä-Karjala, joilla lehden sisältö hieman vaihtelee kaupungista ja kaupunginosasta riippuen. Uutislehti 100 ilmestyy pääkaupunkiseudulla joka arkiamu ja sen levikki on noin 120 000. Vantaan Sanomat ilmestyy Vantaalla kolmesti viikossa.

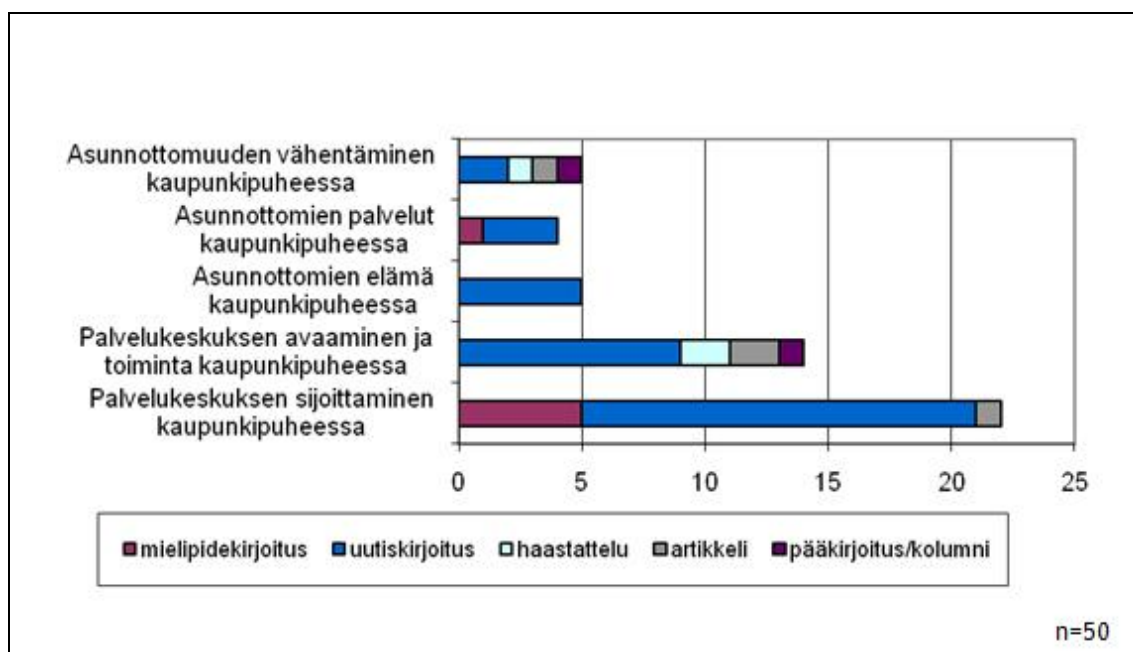
Ilta-Sanomat on Helsingin Sanomien jälkeen Suomen toiseksi suurin sanomalehti ja suurin ilta-päivälehti, joka ilmestyy kuudesti viikossa ja jonka keskilevikki on noin 160 000. Ilta-lehti ilmestyy Ilta-Sanomien tapaan kuutena päivänä viikossa, mutta sen keskilevikki on pienempi jääden noin 120 000. Myötäte on Elämäntapaliiton julkaisema mielipidelehti, joka käsittelee

ehkäisevän päihdetyön ajankohtaisia asioita ja ilmiöitä. Helsingin Henki on Helsingin kaupungin henkilöstölehti ja Helsinki-info on Helsingin kaupungin tiedotuslehti. Sanaplius on kristillisdemokraattien julkaisema lehti. Kamppi-Eira -lehti on pieni paikallislehti Helsingissä.

Tulee muistaa, että lehtien erottelua esimerkiksi laatu- ja viihdelehtien välillä tapahtuu jatkuvasti. Jako ei ole selkeä eikä pysyvä. (Jallinoja 2006: 28-29.) En tarkastele lehtiä enkä mediaa, vaan ilmiötä, joka niiden kautta välitetään. Kirjoituksia käsitellään yhtenäisenä näytteenä vertailematta eri lehtien kirjoituksia toisiinsa. Kuitenkin julkaisija sekä julkaisevan tahon taustaintressit ja sitoutuminen organisaatioihin tai aatteisiin on tärkeä tiedostaa kirjoitusten vaikuttavina tekijöinä. Koska en ole itse kerännyt kirjoituksia lehdistä, en voi tuoda esille esimerkiksi sitä, missä lehden osioissa kirjoitukset ovat ilmestyneet: kaupunkiosiossa, kotimaan uutisissa, henkilökuvaosiossa ja niin edelleen.

Jatkoin kirjoitusten luokittelua etsimällä jokaisesta kirjoituksesta pääteeman, jonka ympärille kirjoitus rakentuu. Koska lehtien ilmestyminen ja levikki painottuu pääkaupunkiseutuun ja erityisesti Helsinkiin ja koska karsin tarkasteluvälien esikerätystä aineistosta pois kirjoitukset, jotka eivät selvästi kerro Hietaniemenkadun palvelukeskuksesta, Helsingin asunnottomuustilanteesta tai asunnottomista ja heidän palveluistaan, käytän pääteemojen luokittelussa lehtien taustapuheesta nimitystä kaupunkipuhe.

Lehtikirjoitusten pääteeman mukaan kirjoitukset jakautuivat viiteen eri luokkaan (Kuvio 2): 1) Palvelukeskuksen sijoittaminen kaupunkipuheessa, 2) Palvelukeskuksen avaaminen ja toiminta kaupunkipuheessa, 3) Asunnottomat kaupunkipuheessa, 4) Asunnottomien palvelut kaupunkipuheessa ja 5) Asunnottomuuden vähentäminen kaupunkipuheessa. Nämä kirjoitusten pääteemat eivät kuitenkaan ole suoraan ne, joiden kautta tarkasteluaineiston myöhemmin analysoin. Jatkoin kirjoitusten luokittelua jakamalla ne kirjoitustyyppeihin (Kuvio 2), koska se tuntui luontevimmalta tavalta lähestyä hyvin erityyppisiä ja erilaisissa lehdissä ilmestyneitä kirjoituksia. Kirjoitustyyppejä löytyi viisi: 1) mielipidekirjoitus, 2) uutiskirjoitus, 3) haastattelut / henkilökuvat, 4) artikkelit sekä 5) pääkirjoitukset /kolumnit.

Kuvio 2: Lehtikirjoitusten jakautuminen pääteemoittain ja kirjoitustyypeihin

Lehtikirjoituksista 22 (44 %) käsitteli palvelukeskuksen sijoittamista ja kirjoituksista 14 (28 %) käsitteli palvelukeskuksen avaamista ja toimintaa. Yhteensä kaikista kirjoituksista 36 (72 %) ankkuroitui pääteemaltaan Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskukseen. Kolmea muuta pääteemaa käsittelevät loput 14 (28 %) kirjoitusta. Osan kirjoituksista olisi voinut sijoittaa useampaan pääteemaan. Muutaman kirjoituksen kohdalla sijoitin kirjoituksen pääteemaltaan palvelukeskukseen liittyvään kaupunkipuheeseen, vaikka kirjoitusten taustateemana saattoikin olla esimerkiksi asunnottomien palvelut tai palvelukeskuksen asukkaan elämä. Ne kuitenkin ankkuroituivat palvelukeskukseen.

Tarkasteluaineistossa oli kuusi (12 %) mielipidekirjoituksia. Mielipidekirjoituksista viisi (83 %) oli ilmestynyt Helsingin Sanomissa ja yksi (17 %) Ilta-Sanomissa. Lisäksi kahden Vartti-lehden uutisen ohessa oli lukijoiden tekstiviestikommentteja yhteensä seitsemän kappaletta. Nämä kommentit voi tulkita myös mielipidekirjoituksiksi, vaikka en niitä erikseen niiksi luokitellut. Mielipidekirjoituksista viisi (83 %) sijoittui palvelukeskuksen sijoittamiseen liittyvään kaupunkipuheeseen ja yhdessä (17 %) kirjoitettiin asunnottomien palveluista ja viitataan lyhyesti Hietaniemenkadun palvelukeskukseen. Neljä tekstiviestikommenttia koski palvelukeskuksen sijoittamista ja kolme niistä oli julkaistu asunnottomien palveluita käsittelevässä uutiskirjoituksessa.

Tarkasteluaineistossa oli 35 (70 %) uutiskirjoitusta. Uutiskirjoituksista 22 (63 %) oli ilmestynyt Helsingin Sanomissa, kuusi (17 %) Helsingin uutisissa, yksi (3 %) Iltalehdessä, kaksi (6 %) Vanhaan Sanomissa, yksi (3 %) Uutislehti 100:ssä ja kolme (8 %) Vartissa. Uutiskirjoituksista 16 (46 %) käsitteli pääteemana palvelukeskuksen sijoittamista. Uutiskirjoituksista yhdeksän (26 %) käsitteli palvelukeskuksen sijoittamista ja kolme niistä oli julkaistu asunnottomien palveluita käsittelevässä uutiskirjoituksessa.

käsitteli pääteemana palvelukeskuksen avaamista ja toimintaa avaamisen jälkeen. Uutiskirjoituksista neljä (11 %) käsitteli pääteemana asunnottoman elämää. Edellisten neljän kirjoituksen lisäksi aineistossa oli kaksi uutiskirjoitusta, jotka käsittelivät asunnottomien elämää. Luokittelin nämä kummatkin palvelukeskuksen avaaminen ja toiminta -pääteemaan, koska kirjoitusten asunnottomien arki ankuroitui myös palvelukeskukseen.

Uutiskirjoituksista neljä (11 %) käsitteli pääteemana asunnottomien palveluita (muuta kuin palvelukeskusta). Uutiskirjoituksista kaksi (6 %) käsitteli pääteemana asunnottomuuden vähentämistä. Yhdessä asunnottomien määrää, asunnottomuuden vähenemistä ja asunnottomuuden mahdollista kasvua käsittelevässä uutiskirjoituksessa viitattiin palvelukeskukseen, mutta puhe palvelukeskuksesta on niin vähäistä, että en sijoittanut kirjoitusta palvelukeskuksen avaamista ja toimintaa käsittelevään pääteemaan.

Tarkasteluaineistossa sisälsi kolme (6 %) haastattelua/henkilökuvaa. Ne ovat ilmestyneet Myönteä -lehdessä, Sanaplius -lehdessä ja Kamppi-Eira -lehdessä. Haastatteluista kaksi (67 %) käsitteli palvelukeskusta avaamista ja toimintaa: toinen oli kirjoitettu palvelukeskuksen asukaaseen ja toinen palvelukeskuksessa naapurissa asuvan kansalaisen ja samalla kansanedustajan näkökulmasta. Yksi (33 %) haastattelu oli pääteemaltaan asunnottomuuden vähentämistä koskeva.

Tarkasteluaineisto sisälsi neljä (8 %) artikkelia, yhden (2 %) pääkirjoituksen ja yhden (2 %) kolumnin eli 12 % kaikista lehtikirjoituksista kuuluu näihin kirjoitustyyppisiin. Kaksi artikkelia ja yksi kolumni on ilmestynyt Myönteä -lehdessä, yksi artikkeli on ilmestynyt Helsingin Henki -lehdessä ja yksi artikkeli Helsinki-info lehdessä. Pääkirjoitus on ilmestynyt Helsingin uutisissa. Kaksi artikkelia sijoittui pääteemaltaan palvelukeskuksen avaamiseen ja toimintaan. Yksi artikkeli käsitteli pääteemanaan palvelukeskuksen sijoittamista ja yksi asunnottomuuden vähentämistä. Pääkirjoitus sijoittui palvelukeskuksen avaamisen ja toiminnan pääteemaan. Kolumni käsitteli asunnottomuuden vähentämisen näkökulmasta Asunnottomien yön tapahtumaa.

Aineiston jakautumista kirjoitustyyppisiin ja kirjoitustyyppien merkitystä ja suhdetta kirjoituksen sisältöön en varsinaisesti analysoi, vaan kaikkien kirjoitustyyppien sisällöt nähdään yhteisenä julkisena kirjoittamisena. Aineistoa kuitenkin määrittävät hyvin erityyppiset kirjoitukset. Kirjoitustyypillä on vaikutusta kirjoitetun tekstin muotoon, sisältöön ja valta-asetelmaan, jotka taas ovat niitä seikkoja, joista mielikuvat ja lukijan käsitykset muodostuvat.

Alun perin ajatukseni oli tarkastella jokaisen edellisen kirjoituksen sisältöä, mutta tarkastelukysymysten näkökulmasta pääteemoiltaan asunnottomien palveluihin (muut kuin suoraan Hietanimenkadun palvelukeskukseen linkittyvät palvelut) ja asunnottomuuden vähentämiseen sijoittuvat kirjoitukset eivät olleet niin kiinnostavia. Jätin tarkastelun ulkopuolelle aineistosta

yhdeksän kirjoitusta eli pääteemoiltaan Asunnottomien palvelut kaupunkipuheessa - ja Asunnottomuuden vähentäminen kaupunkipuheessa -luokkiin sijoittuvat kirjoitukset, joten aivan lopullisessa tarkastelussa oli mukana 41 kirjoitusta (Liite 3).

5.3 Tarina palvelukeskukseksi - kaupunkitilasta kiistelystä yhteiselon kuvaukseen

5.3.1 Keväällä 2006 - ehdotuksesta päätökseen

Ajan 1.3.2006-31.10.2006 kirjoitukset kuvasivat palvelukeskusta ja asunnottomuutta seuraavien kronologisesti etenevien vaiheiden kautta.

Keväällä 2006 - ehdotuksesta päätökseen:

- Sosiaaliviraston työryhmän sijoitusehdotuksen nostattama kuohunta - palvelukeskusta koskeva suunnitelma valmistuu (9 kirjoitusta)
- Asunnottomien asumispalvelut ja muut palvelut palvelukeskuksen taustalla (3 kirjoitusta)
- Asunnottomuus ja asunnottomat palvelukeskuksen taustalla (4 kirjoitusta)
- Päätösten aika (8 kirjoitusta)

"Palvelukeskuksen sijainti harkittava tarkoin", "Asunnottomien tilanteeseen kohennusta", "HYY kannattaa asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamista Töölöön", "Vaihtoehdot palvelukeskuksen sijainnista punnittava tarkoin", "Joukko yrittäjiä ei halua asunnottomille asuntoa Etu-Töölöön", "Juopposuoja 50 metrin päähän päiväkodista", "Asunnottomien asuntola sopii Töölöön", "Palvelukeskuksen sijoittaminen Etu-Töölöön asianmukaista", "Asunnottomien keskuksen Etu-Töölöön ehdolla 114 paikan ensisuoja ja asuntola" kiistelevät lehtikirjoitusten otsikot maaliskuussa 2006.

Mielipide- ja uutiskirjoitukset ottavat kantaa palvelukeskuksen sijoittamiseen. 31.1.2006 valmistunut asuntolatyöryhmän suunnitelma asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamisesta nostattaa kuohuntaa kansalaisissa ja alueen toimijoissa. 44, 4 %:ssa (n=9) on vahva palvelukeskuksen sijoittamista puolustava sisältö, 33, 3 %:ssa vahva sijoittamista vastustava sisältö ja 22, 3 %:ssa sisältö tuo esiin sekä sijoittamista puolustavan että vastustavan näkökulman. Lopullista päätöstä palvelukeskuksen sijoittamisesta ei vielä ole tehty eikä siitä uutisoitu: asukkaiden sekä lähialueen ja kaupungin toimijoiden on vielä mahdollisuus, ainakin teoriassa, vaikuttaa päätökseen palvelukeskuksen sijoittamisesta.

"Asuntola on monen ainut paikka", "Ystävällinen voi olla olematta ystävä", "Tuhat omaa huonetta" otsikoidaan asunnottomien palveluiden ympärillä huhti-toukokuussa 2006. Palvelukeskuksen sijoittamissuunnitelma on valmistunut 15.4.2006. Hietaniemenkadun tuleva asun-

nottomien palvelukeskus on julkisessa puheessa osana Helsingin tulevia asunnottomien palveluita. Helsingillä on vahva tahto muuttaa ja nykyaikaistaa vanha asuntolakulttuuri.

Kirjoituksissa puhutaan ensisuojaongelmasta, jonka takana on eduskunnan oikeusasiamiehen antama huomautus Herttoniemen Sahaajankadun ensisuojan ja asuntolan ahtaista ja aliarvoisista tiloista. Tässä yhteydessä kerrotaan, että uuden ensisuojan perustamiselle on kiire, koska Sahaajankadun poikkeuslupa päättyy elokuussa 2008. Poikkeusluvan päättymisen kirjoitetaan asettavan uusien tilojen etsinnälle ajallisen reunaehdon. Suoraan palvelukeskukseen liittyvien seikkojen lisäksi tuodaan esiin joitakin Helsingin sen hetkisiä asunnottomien palveluita sekä Helsingin asunnottomuusilmiö, joiden käsittely avaa taustaa Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskukselle. Kirjoituksissa viitataan Helsingin asuntolapaikkojen määrään ja asunnottomuuslukuihin sekä asunnottomien palveluiden tehostamisen tarpeeseen.

”Selvisin hengissä”, ”Metsäsaarekkeesta näkee kauas”, ”Helsingissä yhä satoja asunnottomia päihdeongelmaisia”, ”Asunnottomat ovat usein sairaita” otsikot kuvaavat asunnottomien elämää ja asunnottomuutta. Asunnottomista kirjoitetaan Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen ulkopuolella. Lokakuussa 2006 ilmestyvää kirjoitusta lukuun ottamatta ilmentymisajankohta kiinnittyy palvelukeskuksen sijoittamis päätöstä edeltävään aikaan, toukokuuhun 2006. Asunnottomien elämä aukeaa kirjoituksissa sekä asunnottomien että asunnottomien kanssa toimivien tahojen kautta. Kuvaa asunnottomuudesta äärimmäisenä syrjäytymisenä rikoo vapaaehtoisesti asunnottomuuden valinneen naisen tarina.

”Sosiaalilautakunta haluaa asuntolan Töölöön”, ”Sosiaalilautakunta haluaa asunnottomien ensisuojan Etu-Töölöön”, ”Helsingin valtuutettujen enemmistö hyväksyy asuntolan Etu-Töölöön”, ”Kaupungin hallitus haluaa asunnottomien asuntolan Helsingin Etu-Töölöön”, ”Helsingin valtuusto päätti asuntolan perustamisesta”, ”Valtuusto nuiji alkoholistien ensisuojan Etu-Töölöön”, ”Etu-töölöläiset aikovat vielä valittaa ensisuojusta”, ”Asuntolan perustaminen on hankalaa” otsikot kertovat kaupungin päättävien elinten kantaa palvelukeskuksen sijoittamiseen ja päätökseen touko-kesäkuussa. Lisäksi lokakuussa sosiaalilautakunnan puheenjohtaja kirjoittaa kuin yhteenvedona tarinaa asuntolatyöryhmän ehdotuksesta nousseesta kuohunnasta ja hankkeen taustatekijöistä kaupunginvaltuuston sijoituspäätökseen saakka.

5.5.2006 uutisoidaan, että sosiaalilautakunta haluaa asunnottomien ensisuojan Töölöön. 13.5. ilmestyy kirjoitus, joka avaa kaupunginvaltuutettujen näkemyksiä. Toukokuun 23. päivä uutisoidaan kaupunginhallituksen kannattavan asunnottomien asuntolan perustamista Etu-Töölöön ja 1.6. kirjoitetaan edellisen päivän kaupunginvaltuuston kokouksesta ja sen tuloksena syntyneestä päätöksestä sijoittaa palvelukeskus Hietaniemenkadulle. 4.6. samasta asiasta uutisoidaan kuvaamalla valtuuston nuijineen alkoholistien ensisuojan Etu-Töölöön. Samalla ilmestyy kirjoitus, joka kuvaa etutöölöläisten ja Leppäsuon päiväkodin lasten vanhempien ajatuksia

valtuuston päätöksestä sekä aikomusta valittaa päätöksestä. Tämän lisäksi palvelukeskusta puolustavaa kantaa eivät riko kuin muutaman kaupunginvaltuutetun soraäänit sekä yleisesti esitetty alueen asukkaiden ja toimijoiden vastustus.

5.3.2 Vuonna 2009 - kiistan viimeisistä päätöksistä yhteiselön kuvaukseen

Ajan 1.5.2009-28.2.2010 kirjoitukset kuvasivat palvelukeskusta ja asunnottomuutta seuraavien kronologisesti etenevien vaiheiden kautta.

Vuonna 2009 - kiistan viimeisistä päätöksistä yhteiselön kuvaukseen:

- Viimeiset päätökset sijoituskiistassa (3 kirjoitusta)
- Palvelukeskuksen avaaminen (4 kirjoitusta)
- Palvelukeskuksen toiminnan kuvaus (7 kirjoitusta)
- Asunnottomat kaupungissa (3 kirjoitusta)

”Etu-Töölöön saa rakentaa asuntola”, ”Asunnottomat pääsevät muuttamaan Töölöön”, ”Palvelukeskuksesta kiistelty pitkään” toteavat otsikot ja antavat viimeiset oikeusasteiden päätökset tietoon. Päätöksistä kirjoitetaan lyhyesti ja kiistelyyn palataan toteavasti - ikään kuin avataan kirjoittaminen palvelukeskuksen todellisen olemassa olon kynnyksellä. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksistä informoidaan tiivistetysti ja kerrotaan pääpiirteet palvelukeskuksen tulevista palveluista. 4.6.2009 uutisoidaan palvelukeskuksesta viittaamalla sijoittamisesta kiistelyyn ja palvelukeskuksen tulevaan toimintaan.

”Asunnottomat muuttavat Sörnäisistä Etu-Töölöön”, ”Keijo Repo katsasti Töölön uuden yömajan”, ”Jokainen tarvitsee kodin”, ”Asunnoton pääsee Etu-Töölössä kunnon sänkyyn” otsikot kertovat juuri ennen palvelukeskuksen avaamista touko-kesäkuun vaihteessa 2009. Kesäkuun 9. päivän alla odotetaan jännittyneenä tulevaa ja valmistaudutaan palvelukeskuksen toimintaan ja todellisuuteen.

27.5.2009 ilmestynyt kirjoitus kuvaa Pääskylänrinteen jännittyntä tunnelmaa ja ”eroahdistusta” juuri ennen päiväkeskuksen ja Sahaajankadun asuntolan palveluiden muuttoa Hieta-niemenkadulle. 4.6. pitkänlinjan asunnoton ja Helsingin asunnottomien palvelut vuosikymmenten takaa tunteva Keijo katsastaa palvelukeskuksen ennen sen avaamista ja antaa arvionsa. 6.6. ilmestynyt pääkirjoitus ottaa palvelukeskuksen kautta kantaa asunnottomuuteen ja sen vähentämiseen. Samassa lehdessä ilmestyy uutinen ovensa avaavasta keskuksesta ja jatkaa palvelukeskuksen merkityksen määrittelyä asunnottomuuden kontekstissa ja kertomalla keskuksen palveluista ja sijoittamiseen liittyvistä ennakkoluuloista. Mukana muutossa ovat myös asunnottomat.

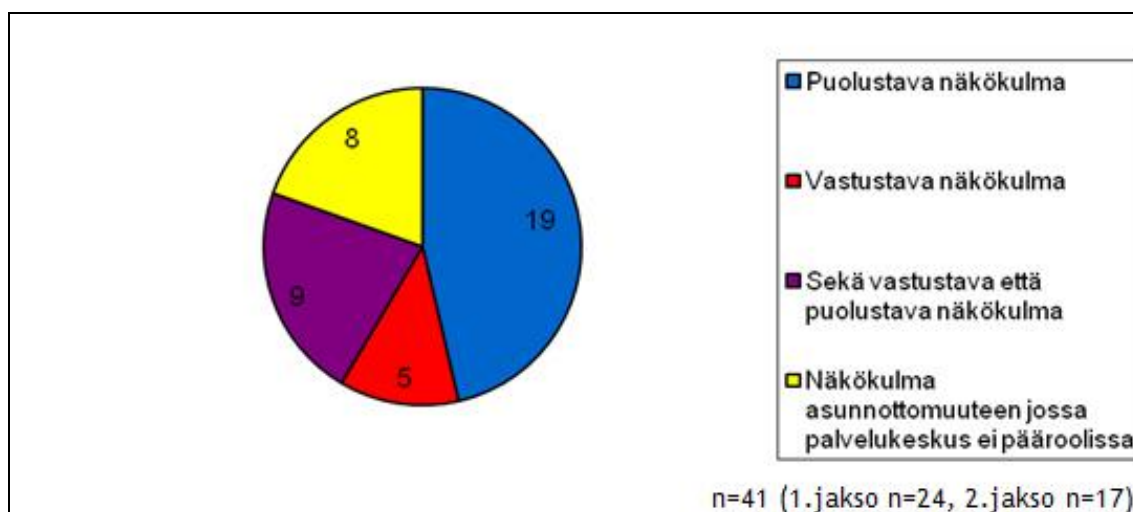
”Rauha ja hyvä tahto asettuivat Hietaniemenkadulle”, ”Anteeksi ollaan vähän sekaisin”, ”Asunnottomat eivät solahtaneet Töölöön kivutta”, ”Kovakin patja on parempi kuin yö tavasalla”, ”Koti kaikille”, ”Mahdollisuuksien talo”, ”Kaupunkitila on liian ahdas Hietaniemenkadun asuntolalle” otsikot kuvaavat Hietaniemenkadun todellisuutta keskenään ristiriitaisesti kesäkuun 2009 puolesta välistä tammikuuhun 2010.

Palvelukeskus avaa ovensa 9.6.2009 ja 16.6. ilmestyy uutisointi palvelukeskuksen ja naapuruston tunnelmista viikko avaamisen jälkeen. Samalla myös palvelukeskuksen toiminnan muotoja nostetaan esiin. Elokuun 19. päivä kerrotaan Itäkeskuksen Tallinnanaukiolla päivääns viettävästä kolmesta ”laitapuolenkulkijasta”, joista yksi yöpyy palvelukeskuksessa. 19.8. palvelukeskuksessa järjestetään viralliset avajaiset: palvelukeskuksen alkutaipaleen tapahtumat ja tunnelmat ovat esillä. Lisäksi Helsingin kaupungin omissa julkaisuissa ilmestyneet artikkelit pyrkivät tuomaan esiin palvelukeskuksen arkea, tarkoitusta ja tavoitteita sekä asunnottomuuden vähentämistä. Päätökseksi etutöölöläinen kansanedustaja kritisoi Kamppi-Eira -lehdessä palvelukeskuksen sijaintia Etu-Töölössä.

”Tulevaisuus toivoo täynnä”, ”Asunnottomat käyttävät sairaalan päivystyksiä 16 kertaa muita enemmän”, ”Koditon pakenee pakkasta maan alle” otsikoidaan syksyllä 2009 ja tammikuussa 2010. Asunnottomien elämä kytkeytyy Helsinkiin ja kirjoitukset avaavat Helsingin kaupunkitilaa asunnottomien näkökulmasta. Palvelukeskuksen viidennen kerroksen asukas kuvaa elämänsä ja antaa palvelukeskukselle merkityksen uutena mahdollisuutena. Lokakuussa ilmestyy uutiskirjoitus asunnottomien terveydentilasta ja terveyspalvelujen käytöstä kertoo palvelukeskuksessa työskentelevän lääkärin ja sosiaalityöntekijän tekemän selvityksen tuloksista ja erään palvelukeskuksen asukkaan omakohtaisista kokemuksista. Päätteeksi ex-asunnoton kuvaa asunnottoman talvea Helsingissä - talvi on pahin vuodenaika kodittomalle.

5.4 Kirjoitusareenan suhtautuminen palvelukeskukseen

Kummankin jakson kirjoitukset ottavat kantaa palvelukeskuksen sijoittamiseen (kuvio 3) tai ainakin ovat tarkasteltavissa näkökulmiensa perusteella. Jaoin kaikki kirjoitukset sisällön perusteella palvelukeskuksen sijoittamista puolustavaan näkökulmaan, vastustavaan näkökulmaan, kummankin näkökulman sisältäviin sekä asunnottomuusnäkökulmaan, jossa palvelukeskus ei ole pääroolissa. Palvelukeskuksen olemassa olon jaksolla palvelukeskusta myönteisesti kuvaavat on sijoitettu puolustavaan näkökulmaan ja kielteisesti kuvaavat vastustavaan. Vastaavasti kummankin näkökulman sisältävät ja asunnottomuusnäkökuomasta kirjoitetut on sijoitettu samalla periaatteella.

Kuvio 3: Kirjoitusten näkökulmat palvelukeskuksen sijoittamiseen

19 (46,3 %) kirjoituksen näkökulma palvelukeskuksen sijoittamiseen on puolustava. Palvelukeskusta puolustavat kirjoitukset sijoittuvat suhteellisen tasaisesti kummallekin jaksolle. Ensimmäisen jakson kirjoituksista kymmenen (41,7 %) sisältää puolustavan näkökulman ja toisen jakson kirjoituksista yhdeksän (53,0 %) sisältää puolustavan näkökulman. Kaikista kirjoituksista viiden (12,2 %) näkökulma palvelukeskukseen on vastustava ja ne ovat yhtä lukuun ottamatta ilmestyneet ensimmäisellä jaksolla eli ensimmäisen jakson kirjoituksista neljä (16,7 %) ja toisen jakson kirjoituksista yksi (5,9 %) on vastustavasti palvelukeskuksen sijoittamiseen suhtautuva.

Kumpikin suhtautumistapa on kaikkiaan yhdeksässä (22 %) kirjoituksessa, joista kuusi (25,0 %) on ensimmäisen jakson kirjoituksia ja kolme (17,6 %) toisen jakson kirjoituksia. Kaikista kirjoituksista kahdeksan (19,5 %) kirjoituksen näkökulma kytkeytyy asunnottomuuteen niin, ettei palvelukeskus ole pääroolissa. Nämä kirjoitukset jakautuvat kummallekin jaksolle tasaisesti: neljä (16,6 %) kirjoitusta ensimmäiselle jaksolle ja neljä (23,5 %) kirjoitusta toiselle jaksolle.

5.5 Kiistelyä kaupunkitilasta sekä asunnottomuuden ja palvelukeskuksen kuvaus mediassa

Lähestyin edelleen kirjoituksia kahtena eri ajallisena alueena ja areenana, jolloin niistä löytyi sekä ajallisiin tapahtumiin että sisältöihin kiinnittyvät laajemmat kokonaisuudet, joiden sisällä palvelukeskuksesta ja asunnottomuudesta kirjoitettiin. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla erotin kirjoitusten sisällön kahdeksi erilliseksi puheeksi:

- Kiistelypuhe
- ja
- Asunnottomuuspuhe

Samaan tapaan erotin toisella tarkastelujaksolla kirjoitusten sisällön kahdeksi erilliseksi puheeksi:

- Palvelukeskuksen todellisuus puheessa
- ja
- Asunnottomuuspuhe

Koska ensimmäisen tarkastelujakson lehtikirjoitusaineistossa on erityyppisiä kirjoituksia, mielipide- ja uutiskirjoituksia sekä yksi artikkeli, teemoittelin kirjoitusten sisällön niin, että mielipidekirjoitukset ja artikkeli, jotka ovat selvästi kirjoitettu palvelukeskuksen sijoittamisen puolustamisen tai vastustamisen näkökulmasta sekä uutiskirjoitusten kohdat ja kannanotot, joissa välitetään tieto vastustuksesta tai puolustuksesta olen teemoitellut kiistelypuheeksi. Uutiskirjoitusten sisällön, jossa kirjoitetaan palvelukeskuksesta ”neutraalisti” sekä asunnottomista ja asunnottomuudesta teemoittelin asunnottomuuspuheena. Kiistelypuhe jakautui kahteen osapuheeseen: puolustuspuheeseen ja vastustuspuheeseen.

Kummankin tarkastelujakson kirjoitukset voi myös nähdä asunnottomuuspuheen kokonaisuutena, jonka osapuheita kiistelypuhe ja puhe palvelukeskuksen todellisuudesta ovat. Tarkastelin kuitenkin palvelukeskukseen kytkeytyvää sisältöä, palvelukeskuksen sijoittamisesta kiistelyä ja keskuksen toiminnan kuvaamista erillään asunnottomuudesta kirjoittamisen kanssa. Näin myös tarkastelukysymyksiä oli helpompi lähestyä. Puheiden sisältöjä ei tässä kohdin ole eroteltu puhujatahojen kautta, vaan ne esitetään yhtenäisenä lehdissä käytynä puheena. Sitaatitkin pyrkivät kuvaamaan lehtikirjoittelun yleistä sisältöä eivät profiloitumaan tietyn tahon tai toimijan kannaksi. Lehtikirjoituksista poimitut suorat sitaattit on sisennetty. Lisäksi ilmoitetaan kirjoituksen julkaisijalehti ja päivämäärä. (kts. lisää Liite 3.)

5.5.1 Kiistelypuheen puolustuspuhe ajalla 1.3.-31.10.2006

Esitän ajanjakson puolustuspuheen neljän luokan kautta: 1) sijoitusratkaisun eteneminen ja palvelukeskuksen palvelut puolustuspuheessa, 2) sijoituksen vastustuksen kommentointi puolustuspuheessa, 3) puolustuspuheen perusteluja sijoitukselle ja 4) puolustuspuheen ratkaisuja lähiympäristön huomioimiseen.

- Sijoitusratkaisun eteneminen ja palvelukeskuksen palvelut puolustuspuheessa

Palvelukeskus -hankkeen taustaa valotetaan ja sitä kautta palvelukeskuksen sijoittamista Hietaniemenkadulle voi myös tulkita puolustettavan, sijoittamishdotuksen ja myöhemmin sijoituspäätösten taustalla olevien tapahtumien esiin nostamisella. Hankkeen taustalla on kaksi seikkaa, jotka puolustuspuheessa nostetaan esiin: sosiaaliviraston asuntolatyöryhmän toiminta ja Hietaniemenkatu 5b -kiinteistön kuvaus.

Asuntolatyöryhmän toiminnasta kirjoitettaessa tuodaan esiin, että työryhmän kartoitti sekä olemassa olevan rakennuskannan että tyhjillään olevat tontit, joilla on käyttämätöntä rakennusoikeutta. Kirjoituksissa todetaan, että työryhmä kartoitti yhdeksän eri kohdetta. Työryhmän toiminnasta kerrotaan selvityksenomaisesti eikä se sisällä kovin yksityiskohtaista erittelyä toiminnasta tai sellaista argumentointia, jolla pyrittäisiin todistamaan sijoittamisen ”oikeellisuutta” Hietaniemenkadulle.

Hietaniemenkatu 5b -kiinteistöstä todetaan, että se on vuonna 1907 valmistunut ja alun perin asuntolakäyttöön rakennettu kiinteistö. Kiinteistössä kerrotaan toimineen sairaalan ja myöhemmin päihdehuollon ja mielenterveyskuntoutujien palveluiden sekä Aids-tukikeskuksen. Kiinteistön todetaan myös olevan peruskorjauksen tarpeessa.

Palvelukeskuksen sijoittamisratkaisun etenemisestä ja palvelukeskuksen tulevista palveluista kirjoitetaan pääasiassa toteavaan sävyyn, jolloin ratkaisun etenemisestä kerrontaa ei voi ajatella puolustuspuheena. Kuitenkin sijoittamisratkaisun etenemisestä kirjoitetaan myös selvästi sijoittamista puolustavalla otteella, jolloin voi nähdä kirjoittamisella yritettävän legitimoida tulevaa keskusta, vaikka keskuksen sijoittamisesta kaupungin valtuusto ei vielä virallis- ta päätöstä ole tehnyt.

Sijoittamisratkaisun vaiheiden kuvaus tekee läpinäkyväksi prosessia. Prosessissa sijoittamisen puolelle asettuneen tahon näkökulmasta tällainen ”näennäinen läpinäkyvyys” voi olla hyvä tapa osallistua puolustamiseen. Näennäisestä läpinäkyvyydestä kai uskaltaa puhua, koska sijoitusratkaisun etenemisen kuvaus keskittyy lähinnä kuvaamaan kaupungin tuottamien ehdotusten, selvitysten ja suunnitelmien valmistumista sekä kaupungin poliittisten elinten ja johtavien virkamiesten puolustavia kannanottoja sekä päätöksiä ja ratkaisuja. Sijoitusratkaisuun kommentointi mielipidekirjoitustilassa sekä uutiskirjoituksissa jättää huomiotta lähes kokonaan sijoittamisprosessiin vaikuttavat muut toimijatahot. Palvelukeskuksen sijoittaminen Hietaniemenkadulle esitetään kaupungin virkamiesten toimesta hyvinkin varmana yli kuukausi ennen palvelukeskusta koskevan suunnitelman valmistumista ja sijoittamisratkaisun käsittelyä lautakunnissa ja kaupunginhallituksessa sekä yli kaksi kuukautta ennen kaupunginvaltuuston sijoituspäätöstä.

”Sosiaali- ja terveysasioista vastaavan apulaiskaupunginjohtajan Paula Kokkosen (kok) mukaan palvelukeskuksen tiimoilta on tullut jonkin verran yhteydenottoja. Kokkonen ei kuitenkaan näe, että keskuksen toteutumiselle olisi näkyvissä todellisia esteitä.” (HS 24.3.2006)

Maaliskuun 2006 alussa etenkin palvelukeskusta vastustavissa kommentteissa viitataan usein palvelukeskuksen alustavissa ”ideoissa” mukana olleeseen huumeidenkäyttäjien korvaushoi-

toon. Melko pian sijoitusratkaisun edetessä puolustuspuheesta on huomattavissa, että palvelukeskuksen tulevista palveluista kirjoittaessa muistetaan mainita, että palvelukeskukseen ei ole tarkoitus siirtää Pääskylänrinteen päiväkeskuksessa toimivaa huumeriippuvaisten korvaushoitoa ja neulojen vaihtoa, vaan ensisuojan kohderyhmä olisivat valtaosin alkoholipohjaisten päihteidenkäyttäjää.

Palvelukeskuksen osaamiskeskusideologia on luettavissa kirjoituksista. Keskukseen kerrotaan yhdistävän vanhoja ensisuoja- ja päiväkeskuspalveluita sekä antavan asukkaille mahdollisuuden saada saman katon alta muun muassa ateria-, hygieniä-, vaatetus-, sosiaalityöntekijän ja terveydenhoidon palveluita.

- Sijoituksen vastustuksen kommentointi puolustuspuheessa

Etenkin palvelukeskuksen puolustuspuheena kirjoitetut mielipidekirjoitukset käyvät ikään kuin dialogia vastustuspuheen kanssa. Palvelukeskusta vastustaviin kommentteihin viitataan sekä vastustajien kommenttien tarkoituksena ja vastustajien asenteita analysoidaan ja arvotetaan. Hyvinvointivalttiollinen ajattelutapa ja humaani näkökulma nousevat usein puolustuspuheesta silloin, kun siinä viitataan vastustaviin tahoihin ja vastustukseen.

Puolustuspuhe nostaa vastustavien tahojen kommentit ja sijoittamisen vastustuksen esiin sekä erittelee vastustuksena esitettyjä perusteluja. Vastustuspuheesta nostetaan seuraavat perustelut esiin: Etu-Töölön alueen julkisten ja yksityisten palveluja tarjoavien rakennusten ja laitosten toiminnan ja imagon häirintä, ennakkoluuloihin vetoaminen, tarkoituksellinen pelon herättäminen negatiivisilla mielikuvilla, huume-, alkoholi- ja meluongelmiin sekä asuinalueen taloudellisen arvon laskun alenemiseen vetoaminen sekä turvallisuusriski. Vastustus ja vastustajien asenteen herättävät hyvin voimakkaita tunteita. Vastustaminen nimeetään tyrmistyttäväksi, hämmentäväksi ja säädyttömäksi sekä sitä hävetään. Eräs kaupunginvaltuutettu kyseenalaistaa toisen valtuutetun kannat toteamalla, ettei niissä ole realismia eikä logiikkaa. Sijoittaminen liitetään vallitsevien asenteiden laajempaan kehykseen ja kiistään kaupunkitilasta:

” -- -- se paljastaa, miten asunnottomuuteen Suomessa edelleen suhtaudutaan: asunnottomien asunnontarve sentään myönnetään ja halutaan ratkaistakin, mutta kukaan ei halua asunnottomia naapureikseen.” (HS 22.3.2006)

”On hämmentävää, miten hyvinvointiyhteiskunnassa asunnottomien annetaan palettaa kaduille sen vuoksi, ettei kukaan halua asuntolaa naapuriinsa.” (HS 24.3.2006)

Toisaalta vastustus ja vastustajien asenteet näyttävät myös odotettuina ja niitä verrataan jopa luonnonlainkaltaisiksi seurauksiksi Töölön tyyppisillä asuinalueilla. Vaikka kautta kirjoitusten puolustuspuheesta näyttää vahva usko ja jopa keskustelun ja mahdollisten muiden

sijoituspaikkojen mitätöiminen kokonaan, on joukossa myös kommentteja, joissa palvelukeskuksen ei uskota sijoittuvan Hietaniemenkadulle vastustuksesta johtuen:

”Töölöläisten vastustus ei yllätä Pajusta. - Se on luonnonlaki, joka kuuluu asiaan, hän sanoo. Töölöä on totuttu pitämään hienostokaupunginosana, jossa ei ole sosiaalisia ongelmia. - Kai tässä oli kaupunkisuunnitteluvirastollakin se näkemys, että kaupungin osien pitäisi kantaa tasapuolisesti vastuuta, Pajunen kertoo.” (HS 24.3.2006)

”Keskuksen ohjaajat, Ulla ja Liisa, pyörittävät päätään: ”En ihan oikeasti usko, että olemme menossa sinne.” -- -- Aina vastustetaan. Syy on se, että ihmiset eivät tiedä”, Liisa sanoo.” (HS 24.4.2006)

- Puolustuspuheen perusteluja sijoittamiselle

Puolustuspuhe koostuu hyvin eri näkökulmista annetuista perusteluista palvelukeskuksen sijoittamisen puolesta. Osa argumenteista annetaan Hietaniemenkadun fyysiseen sijaintiin ja tilaan vedoten, osa asunnottomien olemassa oleviin palveluihin ja niiden parantamiseen vedoten. Osa annetaan asunnottomien oikeuksien ja hyvinvointivaltion perustehtävien näkökulmasta. Osa keskittyy kumoamaan sijoituksen vastustamisen yhteydessä esitettyjä väitteitä ja osa maltillisemmin perustelemaan, että sijoituspaikka on vähiten huonoin ratkaisu. Perusteluista on löydettävissä ainakin seuraavat tavat puolustaa sijoittamista: haittavaikutusten kumoaminen, rakennukseen ja paikkaan liittyvät perustelut, asunnottomien oikeuksien ja laajemmin ihmisoikeuksien puolustaminen, hyvinvointivaltiollinen näkökulma, palvelukeskuksen sijoittamisesta hyötyjät ja sen tuomat hyödyt sekä ratkaisu kompromissina/”pakottavat” reunaehdot.

Palvelukeskuksen sijoittamista vastustavien esiin nostamat haitat pyritään kumoamaan. Haitat nähdään myös todellisina, sijaitisi palvelukeskus missä tahansa.

”On pohdittu, sopiiko asuntola vanhainkodin tai lastentarhan lähelle. Jos asuntola on keskustassa, jotain on aina lähellä”, hän sanoo.” (HS 13.5.2006)

Puolustuspuheessa kirjoitetaan, että asuntoloiden aiheuttamasta häiriöstä ei ole esitetty todistettavaa ja selkeää näyttöä. Haittavaikutusten näkökulmasta eri kohteiden (tarkoitetaan ilmeisesti tarkastelun alla olleita muita kohteita) ei nähdä poikkeavan toisistaan. Tässä yhteydessä kirjoitetaan myös kaupungin näkemyksestä eri kaupungin osille jakautuvasta vastuusta.

Hietaniemenkadun kiinteistöön ja fyysiseen paikkaan liittyvät perustelut hallitsevat, ei ainoana mutta vahvana, tapana kirjoittaa palvelukeskuksen sijoittamisen puolesta. Paikan edut tuodaan esiin selvinä. Paikan eduiksi nimetään valmis asemakaava asuntolakäyttöön ja riittävät tilat, paikan saavutettavuus ja hyvät kulkuyhteydet sekä soveltuvuus kyseessä olevaan

käyttöön. Perusteluissa mainitaan myös kaupungin omistus kiinteistöön sekä kaupungin varamat rahat hanketta varten. Yhdessä kirjoituksessa palveluiden tarjoaminen juuri sellaiselta alueelta, jolla liikkuu monenlaisia ihmisiä, koetaan kannatettavaksi. Hyvien kulkuyhteyksien kirjoitetaan takaavan sen, että asiakaskunnan aiheuttama liikenne hajaantuu eri puolille Helsingin kaupunkitoimintaa. Kerran kirjoitetaan valmiin kaavan olemassa olon vähentävän suuresti mahdollisuutta kaataa tai hidastaa hanketta.

Palvelukeskuksen sijoittaminen Hietaniemenkadulle tai ainakin sijoittamisen puolustaminen rinnastetaan asunnottomien oikeuksien ja ihmisarvoisen elämän puolustamiseksi. Ihmisellä tulisi olla oikeus asumiseen. Huonompiosaisten, oman edun ajamiseen kykenemättömien, etujen ajamisen tulisi olla parempiosaisten tehtävä eikä parempiosaisten tulisi käyttää väärin vaikuttamisen mahdollisuuksiaan. Asunnottomien elämän ”vaikeuden” tunnustaminen oli myös tavoitettavissa kirjoituksista heidän oikeuksiensa puolustamisen kautta.

”Vaikka kaikki asukkaat eivät rakasta alkoholistien örinää ja viinahöyryjen tuoksua bussissa, olemme Roihuvuori-seurassa sitä mieltä, että jossain heidänkin täytyy asua.” (HS 24.4.2006)

”Yläkerrokseen tulisi 54 omaa huonetta: oma ovi, oma vapaus, oma rauha. -- -- ”Ihmisarvo ja turvallisuus” Paavo Voutilainen perustelee.” (HS 7.5.2006)

Hyvinvointivaltiollinen ajattelu, jossa heikommista pidetään huolta yhteiskunnan toimesta, nousee kirjoituksista laajempaan kokonaisuuteen puolustaa sijoittamista. Voi myös kysyä, onko se pelkästään sijoittamiseen liittyvää puolustuspuhetta vai laajemmin koko hyvinvointivaltion puolustusta. Kirjoituksissa käytetään käsitteitä hyvinvointivaltio, hyvinvointiyhteiskunta ja sivistysvaltio. Vaikka käsitteillä yleisesti tarkoitetaan hieman eri asiaa, ymmärrän kirjoituksissa tarkoitettavan kaikilla käsitteillä valtion keskeistä roolia kansalaisten elintason ja huolenpidon varmistamisessa. Suomen rooli hyvinvointivaltiona kyseenalaistetaan ja asetetaan hämmästyksen kohteeksi useammassa kirjoituksessa.

Palvelukeskuksen sijoittamisen puolesta argumentoidaan palvelukeskuksen tuoman hyödyn näkökulmasta. Heikoimmassa asemassa olevien aseman parantamisen ja palvelukeskuksen suoraan heille tuoman hyödyn lisäksi palvelukeskuksen hyötyjä muiden kaupunkilaisten ja tahojen näkökulmasta avataan useassa puheessa. Tukea tarvitsevien ihmisten lisäksi myös kaupunkiympäristö hyötyy. Nykyisten palveluiden tilaongelmat ratkaistaisiin ja syntyisi palveluja osaamiskeskittymä, jolloin saatavuus ja laatu paranisivat. Toimintoja keskittämällä kaupunki säästäisi 100 000 euroa. Monen asunnottoman uuvuttava matkustaminen Sahaajankadun ja Pääskylänrinteen välillä helpottaisi.

Palvelukeskusta ei puolustettu vain paikkaan, hyötyjiin ja oikeudenmukaisuuteen vedoten, vaan puheessa ovat mukana myös muut sijoitusvaihtoehdot ja Hietaniemenkadun suhde niihin.

"Uskon vakaasti siihen, että Hietaniemenkatu on paras vaihtoehto, tai oikeastaan vähiten huono", kaupunginjohtaja Jussi Pajunen (kok) sanoo. "Myös vaikeimmat asiat on pystyttävä käsittelemään, ja niistä on saatava päätöksiä." (HS 24.4.2006))

"Eivät nämä muut vaihtoehdot ole sen parempia. Päinvastoin huonompia. Kohteita on etsitty kissojen ja koirien kanssa", Rihtniemi sanoo." (HS 13.5.2006)

Kyseessä argumentoidaan olevan ikään kuin pakkoraon, jossa ei ole mitään muuta kunniallista tapaa kuin hyväksyä ratkaisu. Muihin kohteisiin kerrotaan tarvittavan vielä suurempia investointeja ja kaavamuutoksia. Lisäksi yksi yksittäinen tapa perustella palvelukeskuksen sijoittamista on vedota hankkeen konkreettiseen reunaehtoon: Sahaajankadun asuntolan poikkeusluvan määräaika umpeutuu 1.8.2008.

- Puolustuspuheen ratkaisuja lähiympäristön huomioimiseen

Palvelukeskuksen toiminnan ongelmallisuus lähiympäristön näkökulmasta nostetaan erityistä huomiota vaativaksi osaksi suunnittelua sekä koko palvelukeskuksen tulevaa perustoimintaa. Ratkaisuina kirjoitetaan rakenteellisista ratkaisuista, kaupungin muun palveluverkon tukevas- ta vaikutuksesta sekä erityisesti palvelukeskuksen ympäristötyötä sisältävästä toimintamallis- ta. Esimerkkinä annetaan Munkkisaaren palvelukeskuksen ja naapuruston yhdessä kehittämä malli, joka parantaisi turvallisuutta. Malliin kuuluvat säännöllinen vuorovaikutus, reaaliaikai- nen palautejärjestelmä ja ympäristötyö: palvelukeskuksen henkilökunta jalkautuu lähiympä- ristöön ja tekee yhteistyötä lähipoliisin kanssa.

Jalkautuvien ympäristötyöntekijöiden kirjoitetaan keräävän pois ruiskut ja neulat sekä muun päihteisiin viittaavan. Samalla muistetaan mainita, että palvelukeskuksessa ei huumeiden- käyttäjien hoitoa tule olemaan. Muun muassa kaupunginhallituksen kirjoitetaan haluavan, että rakennuksen nykyisille vuokralaisille etsitään uudet tilat. Lisäksi kahden valtuutetun nä- kemys ja aloite henkilöstön mitoitukseen on, että henkilöstön määrä riittää jalkautuvaan so- siaalityöhön.

Lähiympäristöstä nostetaan esiin erityisesti lähellä sijaitseva Leppäsuon päiväkot, joka myös vastustuspuheessa on näkyvin yksittäinen seikka. Puolustuksena päiväkodin editse kulkeva kävelykatu ehdotetaan suljettavaksi läpikulkuliikenteeltä. Päiväkodin pihassa sanotaan olevan muutettavaa ilman ensisuojaakin. Yhtenä ehdotuksena nousee päiväkodille uusien tilojen et- siminen.

5.5.2 Kiistelypuheen vastustuspuhe ajalla 1.3.-31.10.2006

Esitän ajanjakson vastustuspuheen kolmen luokan kautta: 1) sijoittamisen aiheuttamat reaktiot vastustuspuheessa, 2) sijoitustyöryhmän toiminnan kommentointi vastustuspuheessa ja 3) vastustuspuheen perusteluja sijoittamista vastaan.

- Sijoittamisen aiheuttamat reaktiot vastustuspuheessa

Helsingin asuntola- ja ensisuojarahankkeen etenemistä on seurattu huolestuneensa, tyrmistyneenä, kauhistuneena ja järkyttynään. Etu-töölöläisiä kirjoitetaan harmittavan. Kirjoituksissa tyrmistyksen kohteiksi nimetään ensisijaisesti hankkeen valmistelu kaupungin taholta sekä palvelukeskuksen sijoittaminen Etu-Töölön ympäristöön.

”Etu-töölöläiset vastaanottivat tyrmistyneinä tiedon siitä, että Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyi alkoholistien ensisuojan sijoittamisen Hietaniemenkatu viiteen. - Olemme surullisia alueen lasten, nuorten ja vanhusten puolesta, totesi Katariina Hanhula-Juoppi.” (HU 4.6.2006)

Palvelukeskuksen sijoittamista koskevan vastustuspuheen perustelut voi karkeasti jakaa kahteen tapaan: palvelukeskuksen sijoittamiseen liittyvän virkamiestoiminnan ja poliittisen päätöksen teon kommentointiin ja kritisointiin sekä palvelukeskuksen lähiympäristölle aiheuttamien haittojen ja vaikutusten esiin nostamiseen.

- Sijoitustyöryhmän toiminnan kommentointi vastustuspuheessa

”Tämäkö on virkamiesten tapa toimia ja ohjailla hankkeita?” (HS 29.3.2006)

Erityisesti virkamiesten toiminta saa osakseen kritiikkiä palvelukeskusta koskevassa vastustuspuheessa. Asuntolatyöryhmän 31.1.2006 antamasta ehdotuksesta nostetaan esiin ristiriitaisuuksia. Ehdotuksesta lainataan kohtia, joissa kirjoitetaan jostakin muusta vaihtoehdosta tai tavasta toteuttaa hanke. Lisäksi ehdotuksen liitteisiin ja päiväyksiin kiinnitetään tarkkaa huomiota. Ehdotuksen tulkitaan esittäneen parhaaksi vaihtoehdoksi hankkeen toteuttamista uudistuotantona ja nostetaan näistä vaihtoehdoista Viipurinkatu 20:een ja Mäkelänkatu 46:een liittyviä perusteluja esiin. Ehdotuksesta nostetaan esiin kohtia, joissa Hietaniemenkadun asema ehdotuksessa kyseenalaistetaan.

Ehdotuksen perusteluja toisten esitettyjen sijoitusvaihtoehtojen soveltumattomuudesta nostetaan esiin siinä tarkoituksessa, että Hietaniemenkadun kohdalla pätevät samat seikat. Myös

ehdotuksen epämääräisiä päiväyksiä ja liitteiden valmistelijatahon nimettömyyttä kummastellaan.

”Muun muassa näillä perusteilla on päädytty ajamaan asunnottomien ja huumeongelmaisten palvelukeskuksen sijoittamista Hietaniemenkatu 5:een; vaihtoehtoista ainoaan, jonka soveltuvuudesta ei ole tehty tarvittavia selvityksiä.” (HS 29.3.2006)

Olemassa oleva valmis kaava ymmärretään seikaksi, jota hyväksi käyttäen palvelukeskus on mahdollista tuoda virkamiespäätöksellä alueelle, jolle sen ei katsota kuuluvan. Yksi tulkinta hankkeen etenemisestä esitetään seuraavasti:

”- Kaupunginjohtoon painostus sijoittaa ensisuoja nopeasti Hietaniemenkadulle aiheuttaa vakavia laiminlyöntejä virkamiesten toiminnassa, vanhemmat totesivat. -- Ympäristöselvityksen teko ja asukkaiden kuuleminen on hoidettu Hannula-Joupin mielestä erittäin puutteellisesti. Myöskään virkamiesten ja poliitikkojen esittämät ratkaisut päiväkodin ja vanhustentalon turvallisuuden parantamisesta eivät häntä vakuuta.” (HU 4.6.2006)

- Vastustuspuheen perusteluja sijoittamista vastaan

Kirjoitusten sisältämiä sijoittamista vastustavia perusteluja ovat: asunnottomien tuomat ongelmat alueen käyttäjille (alueella sijaitsevat julkiset ja yksityiset palvelut, alueen asukkaat), ympäristölle aiheutuvat haitat ja ongelmien ja haittojen seuraukset alueella. Perusteluiden taustalla vedotaan muun muassa toisten sijoitusvaihtoehtojen ja aiempien selvitysten tai raporttien kohdalla annettuihin perusteluihin, joissa asunnottomien palveluiden ei ole katsottu soveltuvan kyseisille alueille asiakaskuntaan vedoten.

Asunnottomien nimetään tuovan alueelle huume- ja päihdehaittoja sekä neulaongelmia, rauhattomuutta ja turvattomuutta, arvaamatonta käytöstä sekä hygieniariskin. Palvelukeskuksen kirjoitetaan asettavan riskin alle erityisesti Leppäsuon päiväkodin lapset, palvelutalon vanhuksat, opiskelija-asuntolan ja lukion opiskelijat. Alueen yrittäjät katsovat, että asiointi yrityksissä vaikeutuisi ja asiakaskunta vähenisi. Haittojen ei todeta koskevan vain Etu-Töölää, vaan haitat ulottuisivat aina Rautatieasemalle saakka. Asunnottomien tulo alueelle aiheuttaisi sellaisia muutoksia alueen turvallisuudessa ja koko ympäristössä, että niihin varautuminen vaatisi toimia:

”Liikkeisiin ja yrityksiin jouduttaisiin rakentamaan turvajärjestelyitä ja palkkaamaan vartijoita”, yrittäjien tiedotteessa sanotaan.” (HS 7.4.2006)

Etenkin lasten turvallisuus nousee vahvana argumenttina. Päiväkodin vanhempien kirjoitetaan vetoavan YK:n lasten oikeuksien sopimukseen, joka edellyttää viranomaiset asettamaan lasten edun ensimmäiseksi kaikissa ratkaisuissaan. Päiväkodin vanhemmat eivät usko palvelukeskuk-

sen jalkautuvan ympäristötyön hyödyttävän kovin paljoo: se ei ole toiminut Munkkisaareen. Asunnottomat ja alueen asukkaat ja palveluiden käyttäjät asetetaan kommentteissa vastakkain. Julmimmillaan alueen asukkaiden ja asunnottomien oikeuksien vastakkain asettelu sekä asunnottomien ihmisarvo vastustuspuheessa avautuu seuraavissa kommentissa:

”Jokainen voi miettiä, miten ”arvaamaton käytös” ja ”neulaongelma” tarkoittaisivat alueella, jolla ei ole kysymys enää vain yhdestä puistosta, vaan lapsista, vanhuksista, opiskelijoista ja muista ihan oikeista elävistä ihmisistä. Kai heidänkin turvallisuutensa merkitse kaupungille jotakin?” (HS 20.3.2006)

”Syrjäytyneet tekevät syrjäytyneiden tekoja, joita lasten ei tule nähdä”, perusteli Lampela.” (HS 1.6.2006)

Toisaalta myönnetään myös asunnottomien oikeus saada palveluita ja apua, mutta perään todetaan, että myös eri alueiden asukkailla ja kaupungin muilla käyttäjillä tulisi olla oikeus tulla kohdelluksi tasapuolisesti palveluiden sijoittamista suunniteltaessa. Hietaniemenkadun myös todetaan tulleen valituksi, koska valmis kaava mahdollistaa sen, ettei kaupunkilaisille jää virallista mahdollisuutta ottaa kantaa asiaan.

Etu-Töölön status kaupunginosana on luettavissa vastustuspuheen argumenteista. Siinä missä puolustuspuheessa korostetaan tavoitetta eri kaupunginosille tasaisesti jakautuvasti vastuusta, vastustuspuheessa palvelukeskuksen ei katsota millään muotoa kuuluvan Etu-Töölöön. Eräässä kommentissa annetaan hyvin tarkka selvitys millaiseen ympäristöön palvelukeskusta ollaan sijoittamassa:

”Tämä kaupungin omistama kiinteistö on kahden vanhusten palvelutalon, lasten päiväkodin, kahden koulun ja kahden kauppakorkeakoulun keskellä. Yhdeltä kulmalta sen rajanaapuri on opiskelija-asuntola, joka toimii kesäisin turistien hostellina. Talon välittömässä läheisyydessä on lasten leikkipaikkana toimiva Väinämöisen puisto, jo nyt neulaongelmasta kärsivä Hietaniemen uimaranta ja hautausmaa, Kampin metroasema, Kampin liikekeskus sekä rautatieaseman ja Etu-Töölön välinen alue. Lähes kiinni kyseisessä kiinteistössä on ylioppilaskuntien tiloja, hotelli, liiketoimintaa sekä kahdeksan kerrostaloa, joissa asuu runsaasti iäkkäitä helsinkiläisiä. Jo ajatuskin sijoittaa palvelukeskus tällaiseen ympäristöön on tyrmistyttävä.” (HS 20.3.2006)

Hietaniemenkatua huonompana paikkana palvelukeskuksella nimetään vain kaupungintalon ympäristö. Vastustuspuhe korostaa maaliskuussa 2006, että kaikki eri sijoitusvaihtoehdot tulisi punnita samoin kriteerein ja tehdä päätökset sen mukaan. Yksi näkemys on, että Helsingin poliittisten päättäjien tulisi ottaa asia virkamiesvalmistelusta ja päättää asia vuosikymmeniksi eteenpäin. Kun argumentoidaan koko hankkeesta luopumisen puolesta, ehdotetaan sijoittamista muutama kertaan paikkaan, jossa haitat olisivat hallittavissa. Tällöin käänteisesti todetaan, että Etu-Töölössä haittoja ei kyettäisi hallitsemaan. Kirjoituksissa ei tässä yhteydessä anneta yhtään konkreettista esimerkkiä, joita nämä paremmin soveltuvat paikat voisi-

vat olla (lukuun ottamatta 31.5.06 annetun asuntolatyöryhmän ehdotuksen sisältämien vaihtoehtojen lisäksi eikä niitäkään esitetä suoraan parempina sijoitusvaihtoehtoina). Tosin kaupunginvaltuustosta kirjoitetaan ehdotettavan Herttoniemen Sahaajankadun asuntolan kunnostusta ja lisätilojen rakentamista.

5.5.3 Asunnottomuuspuhe vuonna 2006

Esitän vuoden 2006 asunnottomuuspuheen kahden luokan kautta: 1) Helsingin asunnottomuudesta ja asunnottomista ja 2) Helsingin asunnottomien palveluista ja asunnottomien palvelukeskuksen palveluista.

- Helsingin asunnottomuudesta ja asunnottomista

Yksi asunnottomuuden esitysmuoto on asunnottomuuden ilmaiseminen määrällisesti. Toinen runsaammin käytetty linja, joka sisältää värikkäämpiä ja monipuolisempia tapoja kuvata asunnottomuutta, on asunnottomuudesta ja asunnottomien elämästä laadullisin kuvauksien kirjoittaminen. Helsingin runsaaseen 3 000 asunnottomaan viitataan useasti.

”Luvussa ovat mukana kuitenkin myös väliaikaisesti esimerkiksi avioeron tai irtisanomisen takia asunnottomiksi jääneet, jotka ovat löytäneet uuden asunnon omatoimisesti ja joilla ei ole sosiaalisia ongelmia.” (HS 7.5.206)

Aina ei edellä esitetysti eritellä, millaisia asunnottomien ryhmiä tämä määrä pitää sisällään. Erään kirjoituksen mukaan vaikeasti autettavia asunnottomia Helsingissä olisi noin 1 500. Kirjoituksissa tuodaan esiin, että vailla vakinaista asuntoa olevissa on paljon päihdeongelmaisia, mutta tarkkoja lukuja kerrotaan olevan mahdoton arvioida. Kerrotaan, että vuonna 2005 Helsingissä haki asuntolapaikkaa noin 1 300 henkilöä.

Palvelukeskuksen vahvasti tai yksinomaan ankkuroituissa kirjoituksissa asunnottomista ja palvelukeskuksen tulevista asukkaista käytetään asunnoton sanan ohella muun muassa seuraavia termejä: huumeongelmaiset, alkoholistit ja huumeiden käyttäjät, syrjäytyneet, huonosiset ja Stadin pultsarit. Helsingin asunnottomista yleisemmässä yhteydessä asunnottoman ohella käytettiin muun muassa seuraavia termejä: haastava asiakaskunta, aggressiiviset alkoholistit, pultsarit, sekäkäyttäjät, narkomaanit, kolinajuopot, puliukot, tuniquepit, korvikejuopot ja päihdeongelmaiset.

Kirjoituksissa huume- ja päihdeongelmat ovat yksi asunnottomia määrittävä seikka. Useasti todetaan asunnottomien olevan moniongelmaisia, mihin liitetään päihdeongelmien lisäksi muun muassa ihmissuhdeongelmat, velkaantuminen, heikkolahjaisuus ja yleinen avuttomuus elämässä. Eräessä kirjoituksessa pohditaan asunnottomuusilmiön muutosta. Tyypillinen asun-

noton on keski-ikäinen, työtön, vähän koulutettu ja alkoholisoitunut mies, joka on saattanut aikanaan tulla muualta Suomesta Helsinkiin. Näiden ”pultsareiden” rinnalle kirjoitetaan tulleen syntyjään helsinkiläisten nuorten sekakäyttäjien ja narkomaanien ryhmän, jossa vanhempaan ikäpolveen on erona se, että työkokemus ja muut kuiville auttavat tekijät puuttuvat kokonaan. Samassa yhteydessä todetaan, ettei vanhan ajan lestinheittoa ja korvikejuoppoja enää ole entisessä määrässä.

Asunnottomien elämää kuvataan toteamalla ajan kuluvaan ryyppykämpillä ja harrastuksien unohtuvan. Siteet lähisukulaisiin katkeavat ja lähimmiksi ”omaisiksi” muodostuvat poliisi, sosiaaliviranomaiset ja hoitopaikkojen henkilökunta. Asunnottomien terveydentila on usein heikko: on loukkaantumisia, tauteja ja elimellisiä sairauksia eikä hoitoon hakeuduta. On myös vakavia mielenterveydenhäiriöitä ja dementiaa. Asunnottomien osoitteet vaihtelevat esimerkiksi asuntoloiden ja vankiloiden välillä. Vangeista noin 80 % on vailla vakinaista asuntoa. Asunnottomat voivat joutuvat usein pahoinpidellyiksi ja ryöstetyiksi.

Asunnottomat saavat toimeentulonsa eläkkeistä, työttömyyskorvauksista ja toimeentulotuesta. Rahat käytetään päihteisiin ja seurakuntien ja järjestöjen järjestämät ruokailussa syötiin. Vaatteisiin ei juuri käytetä rahaa vaan ne hankitaan vaatelahjoituksista ja kirpputoreilta. Asunnottomilla kirjoitetaan olevan oppimishäiriöitä ja työkokemuksen ja koulutuksen olevan vähäistä. Päiväkeskukset ja lukusalit tarjoavat mahdollisuuden lukea lehtiä ja pysyä perillä uutisista ja puheenaiheista. Kuitenkin monilla on kännykkä. Taivasalla Helsingin asunnottomista kerrotaan nukkuvan vain muutamien kymmenien ja silloinkin omasta tahdostaan.

”Ulkona kojissa asuu parikymmentä ihmistä. Lisäksi rappukäytävissä asuu tuntematon määrä”, Neiman sanoo.” (HS 7.5.2006)

Asunnottomien kirjoitetaan voivan olla aggressiivisia ja arvaamattomia, mutta:

”Kolmikon tiedossa ei esimerkiksi ole, että asunnottomat olisivat uhkailleet lapsia. Sen sijaan naapuruston kuulemistilaisuuksissa puhuja on saattanut suureen ääneen julistaa tietävänsä, missä virkamiehen lapset ovat hoidossa. Myös arvoissa on eroja. Asunnottomat harvoin leimaavat lähimmäisiään esteettisiksi haitoiksi tai hajuhaitoiksi.” (HS 7.5.2006)

Vaikka asunnottoman elämän kuvaus on usein miesten maailman kuvausta kaupunkitilassa, jossa jokainen paikka voi olla potentiaalinen ”koti” eikä naisten asunnottomuuteen lehtien kirjoitusten kautta tule niin vahvaa kosketusta, yksi vapaaehtoisesti asunnottomuuden valinnut nainen kertoo elämänfilosofiastaan ja elämästään rakentamassaan metsämajassa. Hän kyseenalaistaa yhteiskunnan ”sallimat” elämäntavat, joissa asunnottomuus ja yhteiskunnan asettamien areenoiden ulkopuolella elämistä ei usein hyväksytä:

”- Minulla on joka päivä ruokaa ja vettä, ja hyvä lämmin paikka, missä nukkua. Kaikki on hyvin. En kaipaa mukavuuksia. Hän toivoisi, että yhteiskunta sallisi myös hänen elämäntapansa ja asumismuotonsa. - Se, että pyörittelen metsässä kiviä, ei ole keneltäkään pois.” (VS 7.5.2006)

Hän ei myöskään tukeudu yhteiskunnan tukiin, vaan käyttää muiden pois heittämät vaatteet ja ruoan. Vaatimaton elämäntapa jättää aikaa ajattelulle. Hän ei koe itseään syrjäytyneeksi, ei ole yhteiskunta vastainen, ei yhteiskunnan puolellakaan. Hän kääntää aselman toisin päin:

”Sen sijaan poliitikot ovat syrjäytyneet yhteiskunnasta.” (VS 7.5.2006)

- Helsingin asunnottomien palveluista ja asunnottomien palvelukeskuksen palveluista

Helsingin mainetta kirjoitetaan jäytäneen ensisuojaongelma: Sahaajankadun toimiluvan kirjoitetaan päättyvän elokuussa 2008. Sahaajankadun ala-arvoisesta kunnosta annettuun eduskunnan oikeusasiamiehen huomautukseen viittaamisen ohella Sahaajankadulla yöpynyt toteaa:

”Käy Sahaajankadulla. Ihmiset elää kuin siat, on vain patja lattialla. Putkakin on parempi.” (HS 24.4.2006)

Ensisuojan kerrotaan olevan lämmin paikka, johon pääsee vaikka umpihumalassa tai korvikkeet housuissa. Sahaajankadun ensisuoja on ilmastoimaton parakki, jossa nukutaan lattialla. Asuntolapaikka onkin pelkistetyimmillään patja lattialla. Suurinta osaa Helsingin asuntoiloista ylläpitävät yleishyödylliset yhdistykset. Asunnottomien sosiaalipalveluiden päällikkö toteaa, että kaikille tarvitseville löytyy asuntolapaikka.

Helsingin asuntoloiden paikkamäärän kerrotaan vähentyneen 15 vuodessa 1 400 paikasta 646 paikkaan. Syynä on muiden asumispalveluiden luominen asuntoloiden rinnalle. Vuonna 2005 asuntolapaikkaa kerrotaan hakeneen 1 300 ihmisen, mikä on 40 % vähemmän kuin 10 vuotta aiemmin.

”Kerma on käyty läpi. Nyt meillä on jäljellä aika haastava asiakaskunta”, asunnottomien sosiaalipalvelupäällikkö Taru Neiman kertoo. Neiman tarkoittaa, että asuntoloista on saatu pois lähes kaikki ne, jotka kykenevät itsenäiseen asumiseen. Jäljelle ovat jääneet vaikeimmat tapaukset.” (HS 7.5.2006)

Helsingillä ja yhdistyksillä on jo useita satoja omia huoneita asunnottomille, mutta tavoitteeksi on asetettu tuhat huonetta. Helsingissä valmistuu vuosittain 20-50 pientä kaupungin vuokra-asuntoa, mutta tarpeen todetaan olevan moninkertainen. Valtuuston kirjoitetaan kiirehtivän myös puuttuvien asuntolapaikkojen kaavoittamista eikä Sahaajankadun tonttia tulla kaavoittamaan muuhun käyttöön ennen kuin asuntoloiden kokonaistarve on selvinnyt. Valtuus-

tosta myös argumentoidaan ponsi, jonka mukaan kaupungilta odotetaan paremmin toimivia ja kohdentuvia asumisen ketjuja.

Hietaniemen tulevan palvelukeskuksen roolia Helsingin ainoana ensisuojana kyseenalaistetaan: voidaanko Helsingissä olla yhden laitoksen varassa. Palvelukeskusta ei nähdä myöskään Sahaajankadun ensisuojan automaattisena loppuna. Ainoa asunnottomien palveluita tarjoava toimipiste, johon kirjoitusten taustalla jalkaudutaan, on Sörnäisissä sijaitseva Pääskylänrinteen päiväkeskus.

”Pääskylänrinteessä käy enimmillään sata asiakasta päivässä. Tulokynnys on alhainen. Hiukan kännissäkin saa olla, jos ei häiritse muita. ”Asiakkaat kokevat tämän omaksi paikakseen. Tämä on monelle ainut paikka.” (HS 24.4.2006)

Palvelukeskuksen tulevat ensisuoja ja päiväkeskuspalvelut tuodaan kirjoituksissa vahvasti esiin. Tämä voi osaksi johtua Sahaajankadun ensisuojan ja Pääskylänrinteen päiväkeskuksen palveluiden kaavaillusta siirtymisestä palvelukeskukseen, joten niiden kautta kirjoituksissa on ollut helppo lähestyä palvelukeskusta, koska konkreettisia esimerkkejä palveluiden sisällöstä on ollut mahdollisuus käyttää. Moni kirjoitus tuo esiin, että ensisuojusta kaavaillaan 60-paikkaista. Ruoka-, hygieniä, vaatetus- ja terveyspalveluista kerrotaan usein osana päiväkeskuksen palveluita.

Kolmas esiin tuotu palvelukokonaisuus on asumispalvelut. Välillä asumispalveluita tarkoittaen puhutaan myös asuntolasta. Kuva tulevasta asumispalveluista/asuntolasta ei muodostu niin selvästi kuin ensisuojusta tai päiväkeskuksesta. Välillä kirjoitetaan joistakin kymmenistä asumispalvelupaikoista, välillä annetaan tarkkoja lukuja:

”Hietaniemenkadulle on tulossa 60-paikkainen ensisuoja, jonka paikoista kymmenen varataan naisille. Lisäksi rakennukseen kaavaillaan 54-huoneista asuntolaa ja päiväkeskusta, jossa asioisi päivittäin noin sata henkilöä. Päiväkeskuksessa tarjotaan asunnottomille peseytymis-, ruoka-, vaatetus- ja terveyspalveluita.” (HS 14.4.2006)

5.5.4 Palvelukeskuksen todellisuuspuhe - kiistan konkretisoituminen palvelukeskuksena

Esitän palvelukeskuksen todellisuuspuheen kolmen luokan kautta: 1) viimeiset päätökset kiistaan ja sijoittamisesta kiistelyyn palaaminen, 2) palvelukeskuksen alkutaipaleesta ja 3) palvelukeskuksen palveluista ja toiminnasta sekä merkityksestä.

- Viimeiset päätökset kiistaan ja sijoittamisesta kiistelyyn palaaminen

Toukokuun 14. 2009 korkein hallinto-oikeus antaa viimeisen ratkaisun kiistaan eikä myönnä valituslupaa kolmelle palvelukeskusta vastustaneelle asunto-osakeyhtiölle. KHO:n

päätöksestä uutisoidaan 15.5.2009 Helsingin sanomissa ja Vartissa samansisältöisillä lyhyillä uutisilla, joissa kummassakin tyydytään toteamaan, että KHO:n ratkaisun myötä Helsingin hallinto-oikeuden päätös jää voimaan.

”Kolme lähiseudun asunto-osakeyhtiötä yritti vielä viimeiseen asti saada hanketta koskevaa valituslupaa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, mutta KHO ilmoitti torstaina, että lupaa ei myönnetä. Helsingin hallinto-oikeus päätti helmikuussa, että asuntolarakennus ei ole kaavan vastainen eikä toiminta häiritse naapureita kohtuuttomasti.” (Vartti 15.5.2009)

Palvelukeskuksen avaamisen kynnyksellä palataan palvelukeskuksen sijoittamiseen liittyvään kiistaan.

”Keskuksen avaamisesta on taitettu peistä lähes kaksi vuotta. Töölöläiset asukasyhdistykset ovat kritisoineet keskuksen perustamista kotikulmilleen. Palvelukeskuksen perustamisesta on väännetty kättä oikeusasteita myöten.” (HS 4.6.2009)

Muutamaan otteeseen kirjoitetaan kiistan johtaneen oikeuteen saakka, mutta monesti viitataan yleisemmin ympäristön ja alueen asukkaiden vastustamiseen käyttäen sellaisia ilmauksia kuin tiukkaa tai ankaraa vastustusta. Lähialueen yrittäjien tai kaupungin yksittäisten poliittisten päättäjien vastustamiseen ei enää viitata. Kerran palvelukeskuksen asukas ottaa kantaa syntyneeseen kiistaan.

”Kun asunnottomille alkoholisteille ollaan suunnittelemassa tiloja jonnekin, yleensä naapuruston asukkaat vastustavat kiivaasti. Ymmärrän hyvin heitä. Onhan tällaisen asuntolan elämänmeno vähän rauhatonta eikä aina kovin kaunista katseltavaa.” (Sanaplius lokakuu 2009)

Kiistelyyn palaaminen ei hallitse kirjoituksissa, vaan sitä käytetään muutamassa kirjoituksessa ikään avaamaan palvelukeskushankkeen historiaa. Varsinaisesta kiistelypuheesta ei voida enää jakson kirjoitusten yhteydessä puhua, vaikka muutamat kirjoitukset vastakkain asettelun tematiikkaa sisältävätkin ja olemassa olevaa palvelukeskuksesta kommentoidaan puolustus- ja vastustusnäkökulmista. Esimerkiksi erään kirjoituksen yhteyteen on julkaista lukijoiden viestejä, joissa sijoittamisnäkökulma nousee esiin: todetaan laitakaupungin olevan täynnä parempia paikkoja ja Töölön hienohelmojen saavan reaalielämää, ei uskota asunnottomien aiheuttavan enempää häiriötä kuin opiskelijoidenkaan ja koetaan, että niska limassa työtä tekeväille yksiö Töölössä on mahdottomuus.

- Palvelukeskuksen alkutaipaleesta

Palvelukeskus avaa ovensa 9.6.2009 ja edessä on ensimmäinen kesä. Palvelukeskuksen avautuessa sekä palvelukeskuksen asiakkaat ja asunnottomat, lähialueen asukkaat, palvelukeskuk-

sen henkilökunta ja muutamat muut tahot ovat kirjoituksissa äänessä. Asiakkaiden ja asunnottomien kommentit ja tulkinnat palvelukeskuksen alkutaipaleesta esitän erillään, jotta kokioiden omista määrittelyistä ja merkitysten annoista syntyneitä kuvia olisi helpompi lähestyä. Kirjoituksissa muiden tahojen kommentoinnista löytyvät seuraavat seikat, joihin tartutaan: toiminnan yleinen sujuminen, häiriöt, joita on ilmennyt, tavat, joilla yhteistyötä alueella tehdään, alueen muiden toimijoiden käsitykset ja tulevaisuuden ennakointi.

Kirjoituksista syntyy aluksi kuva, että palvelukeskuksen alkutaival on sujunut hyvin - ainakin olosuhteisiin nähden. Toisaalta kirjoitetaan, että alku ei ole sujunut ongelmitta. Kirjoitetaan, että valituksia on tullut. Palvelukeskuksesta kommentoidaan, että ne ovat olleet asiallisia. Asukkaiden aiheuttamaksi häiriöiksi eritellään asiakkaiden metelöinti, humalassa kuljeskelu, rappusilla ryyppäämässä istuminen, lähimarketista ja -huoltoasemalta varastelu. Myös ulosteista sekä lasten silmille sopimattomista näyistä on valitettu.

Samalla kun kirjoitetaan aiheutuneista häiriöistä, melkein poikkeuksetta palvelutalon henkilöstö kertoo, kuinka lähialueen kanssa tehdään yhteistyötä ja miten haittoja pyritään vähentämään. Kirjoitetaan, että palvelukeskuksen puhelinnumeroa on jaettu ja palvelukeskuksesta tullaan tarkistamaan tilanne, mikäli ongelmista tulee ilmoitus. Palvelukeskuksen näkökulmasta tiedonkulun ja yhteistyön kerrotaan sujuneen alueen asukkaiden kanssa hyvin. Muutamaan kertaan kirjoitetaan, että kesän aikana palvelukeskuksen pihalla kiellettiin päihteiden käyttö, kun pihamaa alkoi muistuttaa julkista terassia, sekä lähityöntekijöiden katupartiointia tiivistettiin kahden tunnin välein tapahtuvasta tunnin välein tapahtuvaan. Myös poliisin kerrotaan lisänneen käyntejä alueella.

Lähialueen asukkaat ja toimijat esittävät muutamassa kirjoituksessa käsityksenä. Lähikaupan kassa toteaa, että kaupassa on toistaiseksi selvitty helpolla:

"Muutamia näpistelyjä on ollut, mutta ei mitään rähinää tai muuta vastaavaa." Björks-
tenin mukaan yhteistyö keskuksen henkilökunnan kanssa pelaa. Jos tulee jotain on-
gelmiä, niistä voi soittaa suoraan keskuksen." (HS 16.6.2009)

Lähialueen asukas kertoo kesäkuussa, etteivät palvelukeskus ja sen asukkaat ole aiheuttaneet vaivaa. Toisenlaisen tulkinnan antaa tammi-helmikuussa 2010 toinen naapuri, jonka mukaan palvelukeskusta koskevat raportit ovat masentavaa luettavaa. Hän ottaa myös kantaa asunnottomien palvelujen järjestämiseen.

"Tässä suuressa asuntolassa ei ole edes kunnon pihaa sen asukkaille." Hänen mukaansa
Hietaniemenkadun asuntola on liian suuri yksikkö ahtaassa kaupunkitilassa niin paikal-
listen asukkaiden kuin itse asuntolassa asuvien kannalta. "Asunnottomat pitää asuttaa
mutta yksiköt pitää olla pienehköjä" Sanna Perkiö sanoo." (Kamppi-Eira 5/10)

Hän näkee, että kyseinen sijainti ja palvelun muotoa ei tue asiakkaitakaan.

"Siisti ympäristö vaikuttaa käyttäytymiseen." (Kamppi-Eira 5/10)

Elokuussa 2009 asuntonministeri on vielä toiveikas palvelukeskuksen asukkaiden ja etu-
töölöläisten yhteiselon sujumisesta.

"Uskon, että aika tulee osoittamaan pelkotilat aiheettomiksi. Tähän on myös panos-
tettu", ministeri sanoi." (HS 20.8.2009)

Vaikka palvelukeskuksen on vasta avattu ja kesää jäljellä, useammassa kirjoituksessa henkilö-
kunta ounastelee jo tulevaa syksyä ja talvea. Väillä kirjoitetaan, että tulijoita on jo kesäl-
lä ollut enemmän kuin paikkoja, välillä paikkojen kerrotaan riittäneen. Erittelyä ei selvästi
ensisuojassa ja ylempien kerroksien asumispalveluissa yöpyjistä tehdä.

- Palvelukeskuksen palveluista ja toiminnasta sekä merkityksestä

Kirjoituksissa ovat esillä useimmin ensisuoja palvelu, ylempien kerrosten asumispalvelu ja päi-
väkeskus. Palvelukeskuksen ensisuojaista puhutaan myös vastaanottoyksikkönä, päivystyspaik-
kana, vastaanottopaikkana ja tilapäisen yösijan katukerroksena. Ensisuojan paikkamäärästä
kirjoitettaessa luku vaihtelee: kirjoitetaan 52, 55, 60, 65 ja 80 hengen ensisuojaista tai peti-
paikoista. Muutama kerran miesten ja naisten paikkojen määrä erotellaan. Ensisuojan ker-
rotaan pääsevän myös humalassa ja mihin vuorokauden aikaan tahansa illan ja aamun välillä.
Myös ensisuojan yö kerrallaan -yöpymismalli tuodaan esiin tai puhutaan tilapäisestä yöpymi-
sestä. Ensisuojan tilojen kuvaus on niukkaa, mutta muutamassa kirjoituksessa pyritään niitä
kuvailemaan.

"Lattiassa on pitävä pinnoite ja viemäri. Pinnas on helppo pitää puhtaina. Sängyt ja
patjat ovat pestävät." (HS 4.6.2009)

"-Vessanpöntöt, joita ei pyynnöstä huolimatta oltu pultattu lattiaan, on jouduttu nyt
jälkikäteen iskemään kunnolla alustaansa. Muuten ne eivät pysyisi paikoillaan." (HU
22.8.-23.8.2009)

Asumispalvelu -sanaa ei kirjoituksissa käytetä, vaan palvelukeskuksen ylempien kerrosten ti-
loissa kerrotaan olevan yksiöitä tai huoneita, joissa voi yöpyä lyhytaikaisesti. Asunnoissa yö-
pymisen tarkoitus ja palvelut eivät kuitenkaan aukea kirjoituksissa. Vaikka palvelukeskuksen
yhteydessä kirjoitetaan myös sosiaalityöstä jää esimerkiksi sen sisältö ja kuvaaminen melko
niukaksi. Kirjoitetaan, että palvelukeskus on tilapäiseen asumiseen tarkoitettu ja että sen
tavoitteena on ohjata eteenpäin ja muiden palveluiden piiriin, mutta se, mitä tämä pitää si-
sällään, ei avaudu kirjoituksista juurikaan.

Palveluina esiin nostetaan ruokailu-, vaatteiden puhtaana pito -, peseytymis- ja sauna-, terveys- ja sosiaalipalvelut. Mahdollisuudesta saada lahjoitusvaatteita mainitaan. Välillä näitä palveluita liitetään päiväkeskuksen palveluiksi ja välillä niistä kirjoitetaan vain yleisesti palvelukeskuksen tarjoamina palveluina. Ruokaa kerrotaan tarjottavan edulliseen hintaan ja terveyspalveluista eritellään virka-ajan sairaanhoitajien ja lääkärin vastaanotot.

Palveluiden keskittäminen nousee teemana esiin. Sen kerrotaan helpottavan palveluihin ohjaamista sekä esimerkiksi terveyspalveluiden saatavuudella tilapäisen asumisen yhteydessä uskotaan tavoitettavan asunnottomia, jotka olisivat muuten kokonaan terveyspalveluiden ulkopuolella. Keskittämällä kyetään myös tarjoamaan laajemmat palvelut.

Ensisuojan tai muiden keskuksen palveluiden maksullisuus ei ole kirjoituksissa esillä, mutta ensisuojan palveluiden kirjoitetaan ainakin kerran olevan maksuttomia helsinkiläisille asunnottomille. Palvelukeskuksen ympäristö ja ympäristön huomioiminen sen toiminnassa nousee lähes yhtä vahvana sisältönä kuin suoraan asunnottomille tarjottavat palvelut. Kirjoitetaan, että sosiaalivirasto on perustanut päivittäin liikkuvia katupartioita, jotka puuttuvat häiriöihin ja tekevät yhteistyötä alueen asukkaiden kanssa.

Palvelukeskuksesta kommentoidaan, että palvelukeskuksen asukkaiden kanssa on sovittu ympäristön siisteyttä koskevista pelisäännöistä. Myös häiriöiden ympärillä käytävä viranomaiskeskustelu poliisin, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten sekä alueen asukkaiden ja läheisen päiväkodin kanssa mainitaan. Kun yleensä kirjoitukset pyrkivät kommentoimaan ja kuvaamaan palvelukeskuksen haittavaikutuksista ympäristöön, käännetään tämä asetelma myös kommentteissa ylösalaisin.

”Aikuispalvelujohtaja Helinä Hulkkonen sosiaalivirastosta katsoo, että toiminta pikemminkin vähentää haittailmiöitä kuin lisää niitä.” (HU 6.6.2009)

Palvelukeskuksen toimintaa ohjaavana merkityksenä nousee esiin sen tavoite auttaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Palvelukeskuksen kommentoidaan ”uusista” asiakaspaikoista huolimatta keskittyvän auttamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ja vähentämään erityisesti pitkäaikaisasunnottomuutta. Myös muutamat kuvaavat esimerkit antavat ymmärtää, että tilat eivät uusinakaan tarjoa kuin välttämättömän ja viimesijaisen.

”Hietaniemenkadun palvelukeskuksen sänkyjä ei ole pehmeydellä pilattu. Kovakin patja sängyn päällä on kuitenkin miellyttävämpi vaihtoehto kuin yö taivasalla.” (HU 22.-23.8.2009)

5.5.5 Asunnottomuuspuhe vuonna 2009

Esitän vuoden 2009 asunnottomuuspuheen kolmen luokan kautta: 1) asunnottomuuden taustasta ja vähentämisestä, 2) asunnottomista, arjesta ja aiemmasta elämästä ja 3) asunnottomat Etu-Töölössä.

- Asunnottomuuden taustasta ja vähentämisestä

”Asunnottomuudella on pitkä historia, ja se on ongelma, jota ei vielä kukaan ole voittanut.” (HU 6.6.2009)

Kirjoituksissa viitataan muutamaa otteeseen Helsingin asunnottomien määrään, jonka kerrotaan olevan noin 3 000 henkeä, joista noin puolet on pitkäaikaisasunnottomia, joiden asunnottomuus on pitkittynyt ja kroonistunut tai uhkaa pitkittyä. Suurimman osan asunnottomista kirjoitetaan asuvan asuntoloissa tai tuttavien luona. Ulkona elävien asunnottomien määrän arvioidaan olevan muutamissa kymmenissä.

”Helsingissä oli viime vuonna asunnottomille tarkoitettuja asukaspaikkoja 2 033 pienasunnoissa, 558 asuntoloissa, 374 tukiasunnoissa ja 178 tukikodeissa.” (Helsinki-info nro 4/2009)

Asunnottomuuden vähentämisen yhteydessä kirjoitetaan sekä sitä ohjaavasta hallitusohjelmasta ja valtakunnallisesta Nimi ovesa -projektista että pääkaupunkiseudun ja Helsingin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisestä. Palvelukeskuksen kirjoitetaan olevan merkittävä askel valtakunnallisessa vähentämisohjelmassa, jossa useat kunnat, RAY, ARA, ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokset sekä säätiöt tekevät laajaa yhteistyötä.

”- Tämä on ensimmäinen näin laajapohjainen ohjelma, johon myös valtiovalta, poliittiset päättäjät ja viranomaiset ovat sitoutuneita. Lisäksi kaupunki tekee hyvää virastojen välistä yhteistyötä, projektijohtaja Seppo Saine sosiaalivirastosta kertoo.” (Helsingin Henki 04/2009)

Valtakunnallisen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelman tavoitteena on pitkäaikaisasunnottomuuden puolittamisen vuoteen 2011 mennessä ja sen poisto vuoteen 2015 mennessä. Helsingin kaupungin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmassa tavoitteena kirjoitetaan olevan 750 uutta tukiasuntoa. Lähivuosien hankkeita ovat muun muassa Auroralan peruskorjaus ja laajennus, Ruusulankadun tukiasunnot, Alppikadun asuntolan peruskorjaus ja Ruskeasuon tukiasunnot. Lisäksi nuorille kerrotaan rakennettavan asuntoja. Kaupunki on palkannut asumisneuvoja sekä kehittää ratkaisuja ja konsepteja asumisyksiköiden ja muiden palveluiden parantamiseksi.

- Asunnottomista, arjesta ja aiemmasta elämästä

Kirjoituksissa asunnottomuus liitetään selvästi miehiin. Asunnottomat naiset eivät kirjoituksissa esiinny kuin muutamassa kommentissa. Asunnottomien kirjoitetaan olevan päihde- ja mielenterveysongelmaisia sekä somaattisesti sairaita. Yksi kirjoitus keskittyy kuvaamaan asunnottomien terveydentilaa palvelukeskuksessa työskentelevän lääkärin ja sosiaalityöntekijän julkaiseman asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaita koskevan tutkimuksen kautta.

”Huolestuttavimpana tutkimustuloksenaan tutkijat pitivät muistihäiriöiden ja psykoosien, kuten heikentyneen todellisuudentajun ja skitsofrenian, yleisyyttä asunnottomilla.” (HS 16.10.2009)

Asunnottomien kerrotaan kantavan tartunta- ja loistauteja, kärsivän muistihäiriöistä, masenuksesta ja muista vakavista mielen sairauksista. Asunnottomien kirjoitetaan käyttävän sairaaloiden ja terveyskeskusten päivystyksiä huomattavasti useammin kuin muun väestön. Tätä selitetään päihtyneisyydellä. Asunnottomien ryhmän kuvataan myös muuttuneen.

”Meillä he eivät erottaudu omaksi ryhmäkseen. Vielä 80-luvulla asunnottomuus näkyi päälle, mutta ei enää”, sanoo Haartmanin sairaalan ylilääkäri Jukka Toivonen. (HS 16.10.2009)

Asunnottomuuden syiden kirjoitetaan olevan moninaisia. Runsas päihteiden käyttö nostetaan päällimmäisenä esiin. Muina asunnottomuuden takana olevina seikkoina tuodaan esiin huumet, rikollisuus, mielenterveysongelmat, työttömyys ja avioerot. Kirjoitetaan, että samanaikaiset elämään vaikuttavat tekijät sysäävät negatiiviseen kierteeseen, minkä vuoksi asunnottomuuden poistamiseksi työskentely vaatii yhteistyötä usean tahon kanssa. Esillä on kodin merkitys tukikohtana, jonka kautta muiden asioiden hoitaminen helpottaa.

”Väliaikaisesta tulee pikkuhiljaa pysyvää, asuntoloiden asukit saavat kodin, nimen oveen ja mahdollisuuden parantaa elämänlaatuaan, he toteavat tyytyväisinä.” (Helsingin Henki 4/2009)

Kirjoitukset piirtävät kuvan asunnottomien arjesta, minkä yhteydessä myös asunnottomat itse kuvaavat menneisyyttään, joka päivistä elämänsä ja tulevaisuuden toiveitaan. Asunnottomuuden taustalta löytyy kuvauksia avioliitoista ja lapsista, työelämästä ja rivitalokodista, jotka ovat muuttuneet eroiksi, työpaikan menetyksiksi ja alkoholin liikakäytöksi, kuoleman kohtaamiseksi ja asunnon menetyksiksi. Kirjoitetaan normaalimmasta elämästä ja mallillaan tai järjestyksessä olevasta elämästä ja moitteettomista ulkopuolteista. Tämä elämä kuitenkin on muuttunut.

"Työskentelin sähköasentajana, mutta jäin kolme vuotta sitten työttömäksi. Sitten alkoi ryyppääminen. Kolme vuotta olen ollut kannissa, Jari kertoo." (HU 19.8.2009)

"Työpaikan vaihdoksen myötä häneltä lähti vuoden alussa alta asunto, joten yösijana ovat toimineet kellarit, porraskäytävät ja muiden lattiat." (Helsingin Henki 04/2009)

Kirjoituksissa puhutaan syöksykierteestä ja korttitalon sortumisesta. Elämän sattumanvaraisuus on myös läsnä.

"Jos olisin ollut siinä toisin päin, olisi syttynyt yläpää. En varmaan olisi enää siitä puhumassa." (HS 4.6.2009)

Jokaisen kirjoituksissa esiintyvän asunnottoman elämää määrittää tai on määrittänyt runsas alkoholinkäyttö. Myös yhden asunnottoman kautta huumeidenkäyttö on esillä. Alkoholijä ja muun päihdepuheen voi tulkita olevan kirjoitusten asunnottomien elämän osa-alueina niin merkittäviä, että päihteidenkäyttö ja sen seuraukset ovat luonnollinen osa arkea ja puhetta.

"Askel horjuu selvinkin päin. "Tasapaino on mennyt. Pikkuaivoissa on vaurioita. Eivät ne ikinä korjaannu." Viina? "Joo. Sehän ne tuhosi. Mitä sitä kieltämään." (HS 4.6.2009)

"Kun ryyppäämisen aloittaa, sitä on vaikea lopettaa." (HU 19.8.2009)

"Jore kertoo olevansa hyvä piikittäjä. "Rotterdamissa katsoin pojille pistopaikat kaulasta." (HS 16.10.2009)

Samalla kun päihteiden käyttö esiintyy elämää määrittävänä tekijänä, asunnottomuuden kuvataan määrittävän myös päihteiden käyttöä.

"Osa asunnottomista kajoaa viinaan ja vetää lärvit päivittäin, sillä alkoholi pitää kehon lämpimänä." (HS7.1.2010)

"Asunnottomat kerääntyvät Kisa-hallin seinustalle ja heittäytyvät maahan makaamaan, jotta he pääsisivät selviytymisasemalle." (HS 7.1.2009)

Asunnottomat esitetään myös mystisenä joukkona ja kirjoitetaan, että kaikki ovat heitä nähneet, mutta heidän elämästään ei tiedetä paljon mitään. Kirjoituksissa ylläpidetään kuvaa aggressiivisesta käyttäytymisestä. Kirjoitetaan alkoholistien ja sekakäyttäjien vaarallisesta arjesta, jossa voi tahtomattaankin joutua ikäviin välikohtauksiin. Samalla kirjoituksissa on asunnottomuutta ymmärtämään pyrkivää argumentointia.

"Helsinki-läiskaverukset Jouko, Jari ja nimettömänä pysyttelevä kolmas mies antavat vieraalle itsestään ystävällisen ensivaikutelman." (HU 19.8.2009)

"Muistamattoman tai harhaisen asunnottoman arki voi olla hyvin rankkaa", Stenius-Ayoade huomauttaa." (HS 16.10.2009)

Asunnottomuuden kokemusta kirjoitusten asunnottomat kuvaavat myös itse.

"Minulla menee hyvin huonosti. Kaikki, Jouko ilmoittaa pää painuksissa." (HU 19.8.2009)

"Pirua hän kertoo katsoneen silmästä silmään viimeksi tänä syksynä." (16.10.2009)

"53-vuotias ex-asunnoton myöntää silti, että talvi on pahin vuodenaika kodittomalle. "Joskus on ollut niin kylmä, että olen melkein jäätynyt pystyyn." (HS 7.1.2010)

"Vesa putosi yhteiskunnan arvoasteikossa alimpaan kastiin. Hänestä tuli asunnoton alkoholisti. Hän tunsu itsensä toivottomaksi hylkiöksi." (Sanaplius lokakuu 2009)

Lisäksi asunnottomuuteen liitetään myös häpeä:

"Nöyryyttävintä entisessä elämässä on ollut kuitenkin viimetalvinen pohjakosketus. - Alussa sain majoilla kaverien nurkissa, mutta pian nekin hotellit sulkeutuivat. Enimmäkseen vietin öitä porraskäytävissä. Sain myös hankituksi hieman laittomasti avaimen, jolla pääsin erään taloyhtiön saunatiloihin, mutta eihän sekä herkkua ollut, kun piti kytätä pakkasyössä, että sauna valot sammuvat yhdeltätoista ja pääsen muutamaksi tunniksi sisälle torkahtamaan. - Kaikki syötävä ja juotava piti varastaa. Kun on joutunut viettämään sellaista elämää, ei ihan pienistä valita." (Sanaplius lokakuu 2009)

Asunnottomien ankeisiin oloihin viitataan ja tällöin myös Helsingin merkitys asunnottomien arjessa avautuu.

"Täällä Tallinnanaukiolla me vietetään päivät ja ryypiskellään. Yöt nukutaan Hietsun asuntolassa, ja aamulla ja iltapäivällä käydään Itiksen Auringossa syömässä, Jari kertoo." (HU 19.8.2009)

"Aiemmin hän nukkui ulkosalla milloin missäkin. "Minulla oli koija Tähtitorninmäellä ja Kauppatorin rannassa." (HS 7.1.2010)

Helsingin kirjoitetaan olevan asunnottomien mekka, jonne vaeltaa ihmisiä myös muualta Suomesta. Helsingissäkään kaikille ei riitä lämpimiä paikkoja. Esimerkiksi talvisin asunnottomien kirjoitetaan pakenevan pakkasia julkisen liikenteen kulkuneuvoihin, kauppakeskuksiin ja julkisiin vessoihin. Kaupunkitilan käyttäminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta.

"Kauppakeskuksissa vartijat ovat kimpussa heti. Täältä häädetään ulos aika herkkään, jos on vähänkin räjähtäneen näköinen." (HS 7.1.2010)

"Silloin tällöin kanta-asiakaskin tosin lempataan kylmästi pois kyydistä. "Vaikka olisi voimassa oleva lippu, saatetaan viskata pihalle, jos vaikka sattuu nukkumaan." (HS 7.1.2010)

Palvelukeskuksen ympärillä eräs alueen asukas kommentoi mielenkiintoisesti. Vaikka kritisoi palvelukeskuksen sijoittamista Etu-Töölöön, hänen mukaansa kaupunkitila taloineen ja muine toimintoineen on alueen asukkaiden lisäksi tärkeä myös asunnottomille.

Vaikka näkymä asunnottomuuteen ei ole kirjoituksissa lohdullinen, kirjoitetaan myös siitä, millaisia onnistumisia asunnottomien arkeen sisältyy. Viidettä vuotta Pursimiehenkadun

asuntolassa asuva on ollut viisi viikkoa naukutta. Eräs kirjoituksissa esiintyvä on saanut asunnon. Yhdellä on tukiasunto. Töihin paluustakin unelmoidaan. Monen haaveissa on oma, oikea asunto. Silloin baanalle voisi jäädä, mutta halutessaan baanalta voisi myös palata.

"Joskus vedän baanalla julmetun myöhään enkä jaksa palata kotiin vaan jään kaupungille." (HS 7.1.2010)

- Asunnottomat Etu-Töölössä

Palvelukeskuksen tyypillisen asukkaan kirjoitetaan olevan keski-ikäinen päihteitä käyttävä mies. Palvelukeskuksen asiakkaita kerrotaan yhdistävän toisen luokan kansalaisen leiman - asunnottomuus, alkoholismi ja muut päihdeongelmat. Kuitenkin kerran myös todetaan, etteivät kaikki asiakkaat ole päihde- tai mielenterveysongelmaisia. Tunnelmaa kuvataan pariin otteeseen jopa uneliaaksi.

"Pienen oleskeluhuoneen sohvilla nuokkuu väsynyttä väkeä. Kukaan ei juuri nyt jaksa keskittyä Vanhan ketun juonikuvioihin, sillä on ruokalevon aika. Eikä kukaan jaksa räihinöidä tai räyhätä, siinä vain Jaska ja Olavi nojaavat toisiinsa sulassa sovussa." (HS 16.6.2009)

Kirjoitetaan myös, että asukkaat ovat metelöineet, kuljeskelleet humalassa ja varastelleet.

"Eihän näitä ihmisiä näkymättömiksi saa", Tikka huokaa. " (HS 16.6.2009)

Avajaisten yhteydessä asukkaat kuvataan ajetun pihamaalle ikään kuin pois tieltä, kun palvelukeskuksessa pidettiin kutsuvieraille juhlallisuuksia.

Palvelukeskuksen asiakkaat nimeävät miellyttäväksi palvelukeskuksen sijainnin metroaseman ja raitiovaunulinjojen läheisyydessä, ruoan halvaksi ja hyväksi, saunan ja muut palvelut jopa mahtaviksi. Eräs hämmästelee keskuksen siisteyttä ja muistelee samalla, että Lepakossa oli vain pahvit lattialla, täitä ja melua. Eräs asunnoton toteaa haluavansa palvelukeskukseen, josta hänelle on luvattu paikka. Eräs kaksikko on tyytyväinen ja ymmärtää myös lähialueen valituksia:

"Turhuutta olisi valittaa. Tämä on hyvä paikka kavereille, joilla ei ole asuntoa. Illalla pääsee nukkumaan, saa ruokaa ja puhtaat vaatteet päälleen", aiemmin Nuuksion luonnonpuistossa teltassa majoittunut Jaska kertoo. "Jos tulee valituksia, se on ihan ymmärrettävää", Jaska jatkaa. "Jos kaverit lähtevät lasten leikkipuistoon juomaan, tietenkin tulee. Istukoot tuossa pihalla, aikuiset ihmiset. Ja voihan sitä sivuunkin lähteä, kun on koko kaupunki käytössä." (HS 16.6.2009)

Useassa kirjoituksessa esiintyvä palvelukeskuksen päihteettömän viidennen kerroksen asukas yltyy ylistämään palvelukeskusta jopa yhdenlaiseksi taivaaksi ja mahdollisuuksien taloksi, josta voi päästä eteenpäin ja jossa henkilökunta ymmärtää tilanteen ja auttaa. Hän ei koe edes

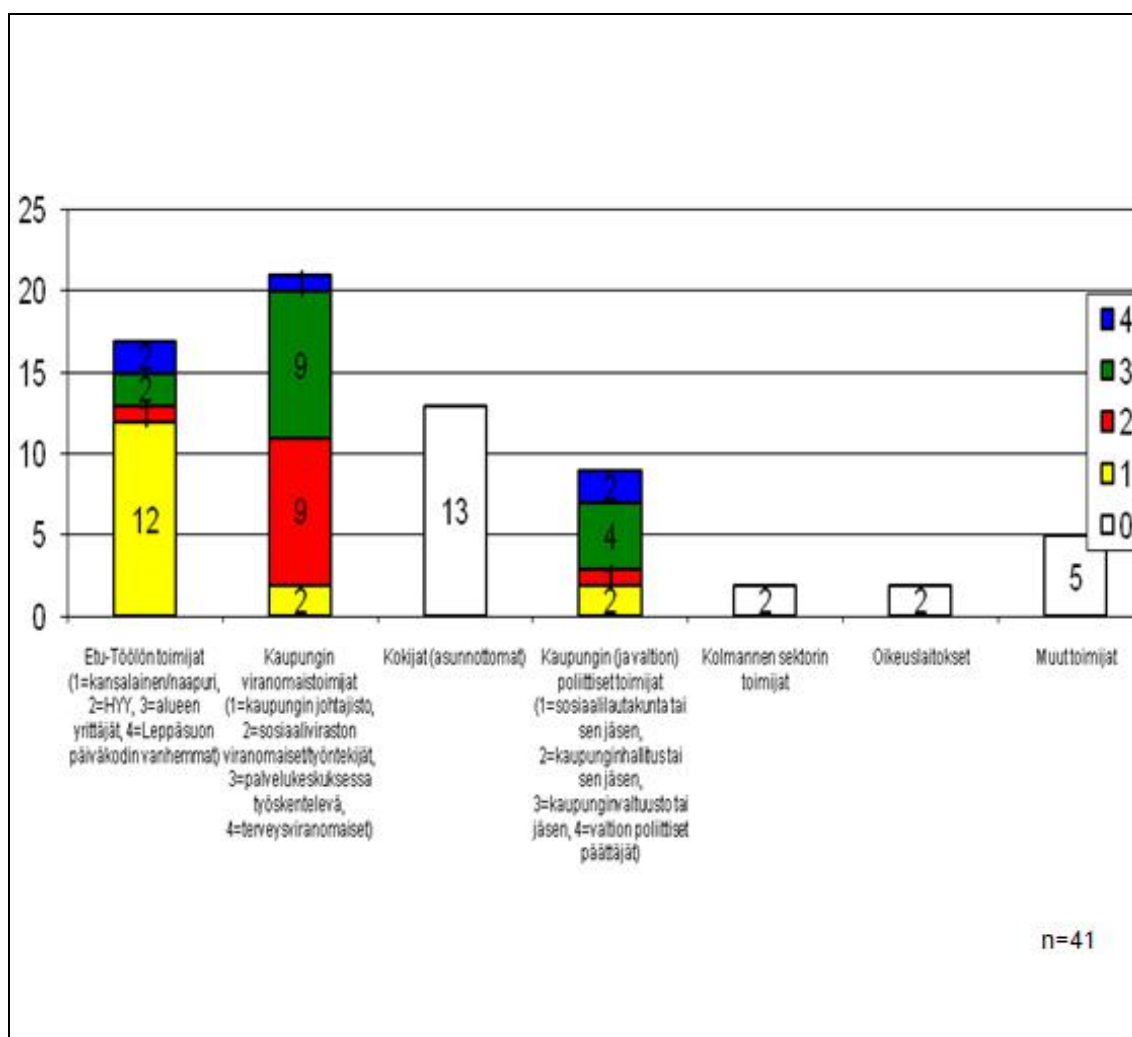
asukkaisiin kohdistuvaa valvontaa kiusallisena, vaan näkee sen palvelevan kaikkien etua. Hänen mukaansa on ymmärrettävää, että paikkaa on vastustettu, mutta häiriötä hän näkee aiheutuneen yllättävän vähän.

5.6 Kirjoitusareenan toimijatahot ja areenan moniäänisyys

Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla ilmestyvien lehtien kirjoitusten voi nähdä muodostavan toiminta-areenan, jolla käydään keskustelua ja rakennetaan yhtä kuvaa asunnottomuuden ja asunnottomien palvelukeskuksen todellisuudesta. Jos kirjoituksia ajattelee toiminta-areenana, jossa kaupunkitilasta kiistellään ja asunnottomuutta määritellään, on areenalla myös toimijoita. Toiset toimijat voivat saada areenalla enemmän tilaa kuin toiset. Voidaanko jotkut toimijat sivuuttaa jopa kokonaan? Ja onko kaikkia toimijoita edes tavoitettavissa lehtikirjoitusten kautta?

Toisaalta uutistilassa voi olla vaikeaa erottaa, kenen äänenpainosta on oikeasti kyse, koska toimituksellinen kertoja käyttää sekä suoraa että epäsuoraa lainaamista ja voi myös sulauttaa toimijoiden puhetta omaan diskurssiinsa (Ridell 299: 249). Kiistelypuheen jaksolla kirjoitusten toimijatahoja voi samalla nimittää myös kaupunkitilakiistan osapuoliksi. Koska kirjoituksista valtaosa on uutiskirjoituksia ja muita toimittajien julkiseen keskusteluun tuomia tekstejä, on hyvä muistaa, että vain mielipidekirjoitukset sisältävät aidosti eri toimijoiden äänen ja muissa tapauksissa ääni on suodattunut toimittajan kautta.

Kuvio 4 kuvaa kummankin jakson kirjoitusten seitsemää toimijatahoa ja niiden esiintymistä kirjoituksissa: 1) Etu-Töölön toimijat, 2) Kaupungin viranomaistoimijat, 3) Kokijataho (asunnottomat), 4) Kaupungin (ja valtion) poliittiset toimijat (ei ole eritelty puolueittain), 5) Kolmannen sektorin toimijat, 6) Oikeuslaitokset ja 7) Muut toimijat.

Kuvio 4: Kirjoitusten toimijatahot

Kuvion 4 toimijatahojen toimijaluvuissa ei ole eroteltu yhden kirjoituksen sisällä esiintyviä saman toimijatahon samaan toimijaluokkaan kuuluvia eri toimijoita eli jos kaksi eri kokijaa tai kaksi palvelukeskuksen työntekijää puhuu samassa kirjoituksessa, on tämä tulkittu kuviossa 4 kirjoituksen kannalta vain yhtenä toimijatahon esiintymisenä mutta kuviossa 5 kuitenkin useampiäänisenä kirjoituksena. Lisäksi kuviossa 4 toimijatahojen lukumäärä on laskettu toimijoiden esiintymisen kautta eli jos yhdessä kirjoituksessa esiintyy sosiaaliviraston viranomainen ja palvelukeskuksen työntekijä näkyy tämä kuviossa kahtena esiintymisenä, joten kuvion lukuja ei voi suoraan verrata siihen, kuinka monessa kirjoituksessa yksi toimijataho on esiintynyt, vaikka monen toimijatahon kohdalla esiintyvyyysluku kertoo myös kirjoitusten määrän.

Etu-Töölön toimijoihin kuuluvat 1)kansalaiset/naapurit, 2) HYY, 3) alueen yrittäjät ja 4) Leppäsuon päiväkodin vanhemmat. Kaupungin viranomaistoimijoihin kuuluvat 1) kaupungin johtajisto, 2) sosiaaliviraston viranomaiset /työntekijät, joista erotin erikseen 3) palvelukeskuksessa työskentelevät. Lisäksi kaupungin viranomaistoimijoihin kuuluvat 4) terveysviranomaiset.

Yksi toimijataho ovat kokijat, joka käsittää kirjoituksissa asunnottomina tai entisinä asunnottomia esiintyvät.

Kaupungin (ja valtion) poliittisiin toimijoihin kuuluvat 1) sosiaalilautakunta yhtenäisenä ryhmänä esitettynä sekä yksittäinen sosiaalilautakunnan jäsen, 2) kaupunginhallitus yhtenäisenä ryhmänä esitettynä sekä yksittäinen kaupunginhallituksen jäsen, 3) kaupunginvaltuusto yhtenäisenä ryhmänä esitettynä sekä yksittäinen kaupunginvaltuuston jäsen ja 4) valtion poliittiset päättäjät. Käytännössä kaupungin valtuusto on siis jaettu käsittämään erillisenä sosiaalilautakunnan ja kaupunginhallituksen, vaikka ne ovat osa kaupunginvaltuustoa.

Kolmannen sektorin toimijat, oikeuslaitokset ja muut toimijat ovat kolme muuta toimijatahoa. Muut toimijat käsittävät asuntoasiamiehen, Roihuvuori-seuran, seurakunnan, sosiaalineuvoksen, asunnottomuutta tutkivan sosiaalityöntekijän (ei esiinny sosiaaliviraston edustajana), ympäristöministeriön kehittämisjohtajan ja kisahallin putkan osastonhoitajan.

Toimijatahojen esiintyvyydessä mitattuna kaupungin viranomaistoimijat hallitsevat kirjoittamista Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen ja Helsingin asunnottomuuden ympärillä. Kaupungin viranomaistoimijat esiintyvät 21 kertaa kirjoituksissa. Esiintyneistä viranomaistoimijoista kaksi (9,5 %, n=21) kuuluu kaupungin johtajistoon, yhdeksän (42,9 %) on sosiaaliviraston viranomaisia tai työntekijöitä, yhdeksän (42,9 %) palvelukeskuksen työntekijöitä ja yksi (4,7 %) terveystoimihenkilö.

Seuraavaksi useimmin kirjoituksissa esiintyvät Etu-Töölön toimijat, jotka esiintyvät 17 kertaa. Esiintymisistä 12 (70,6 %, n=17) on kansalaisten tai naapureiden, yksi (5,9 %) HYY:n, kaksi (11,7 %) alueen yrittäjien ja kaksi (11,8 %) Leppäsuon päiväkodin vanhempien. Kolmanneksi suurin toimijataho ovat kokijat eli asunnottomat, jotka esiintyvät 13 kertaa. Kaupungin ja valtion poliittiset toimijat esiintyvät yhdeksän kertaa. Näistä kaksi kertaa (22,2 %) esiintyy sosiaalilautakunta tai sen jäseniä, kerran (11,1 %) kaupunginhallitus tai sen jäsen, neljä kertaa (44,5 %) kaupunginvaltuusto tai sen jäsen sekä kaksi kertaa (22,2 %) valtion poliittinen päättäjä. Kirjoituksissa esiintyy kaksi kertaa kolmannen sektorin toimija ja yhtä monta kertaa toimijana on oikeuslaitos. Viisi kertaa toimijana on jokin muu kuin edellä mainittu tahon.

Puolustuspuheen osallistuvat seuraavat toimijat: Etu-Töölön toimijat, kaupungin viranomastoimijat, kaupungin poliittiset toimijat, kolmannen sektorin toimijat ja kokijat eli asunnottomat. Etu-Töölön toimijoita ovat Helsingin yliopiston ylioppilaskunta (Domus Academica - opiskelija-asuntola) sekä kansalaiset tai naapurit (kahdessa mielipidekirjoituksessa).

Puolustuspuheessa kaupungin viranomaistoimijoita ovat sosiaalivirasto, kaupungin johtajisto ja kaupungin muut toimijat. Sosiaaliviraston yksittäisiä toimijoita ovat aikuispalvelujohtaja,

sosiaalisen kuntoutuksen päällikkö, sosiaalijohtaja (kahdessa eri kirjoituksessa), asunnottomien sosiaalipalvelupäällikkö ja Pääskylänrinteen päiväkeskuksen ohjaajat. Kaupungin johtajistosta julkiseen keskusteluun osallistuu apulaiskaupunginjohtaja ja kaupunginjohtaja. Kaupungin asuntoasiamies edustaa kaupungin muita viranomaistoimijoita.

Kaupungin poliittiset toimijat esiintyvät julkisessa keskustelussa poliittisina puolueina ja niiden yksittäisinä jäseninä, sosiaalilautakuntana ja sen yksittäisinä jäseninä, kaupunginhallituksena ja sen yksittäisinä jäseninä sekä kaupunginvaltuustona ja sen yksittäisinä jäseninä. Kolmannen sektorin ainoa toimija on Vailla vakinaista asunto ry:n toiminnanjohtaja. Pääskylänrinteen kaksi asiakasta ovat ainoat kokijat, jotka sijoittamiskeskustelussa toimivat.

Vastustuspuheeseen osallistuvat Etu-Töölön toimijat ja kaupungin poliittiset toimijat. Etu-Töölön toimijoita ovat kansalaiset (kahdessa mielipidekirjoituksessa), Etu-Töölön ja Kampin yrittäjät, Leppäsuon päiväkodin vanhemmat, lähialueen asukkaat ja taloyhtiöt, vanhusten palvelutalon asukkaat sekä Etu-Töölön lukion oppilaskunta ja johtokunta. Kaupungin poliittisia toimijoita ovat kaksi keskustan kaupunginvaltuutettua, kristillisdemokraattien kaupunginvaltuutettu sekä kaksi kokoomuksen valtuutettua.

Ensimmäisellä jaksolla asunnottomuuspuheeseen ottavat osaa kaupungin viranomaistoimijat, kokijat eli asunnottomat sekä muut hajanaiset tahot. Kaupungin ja sosiaaliviraston viranomaistoimijoita ovat asunnottomien sosiaalipalvelupäällikkö (kahdessa kirjoituksessa) ja asuntoasiainosaston päällikkö. Kokijoina yksi mies ja yksi nainen osallistuu keskusteluun. Muita toimijoita ovat seurakunnan päihdetyöntekijä, sosiaalineuvos, asunnottomuutta tutkiva sosiaalityöntekijä sekä ympäristöministeriön kehittämisjohtaja.

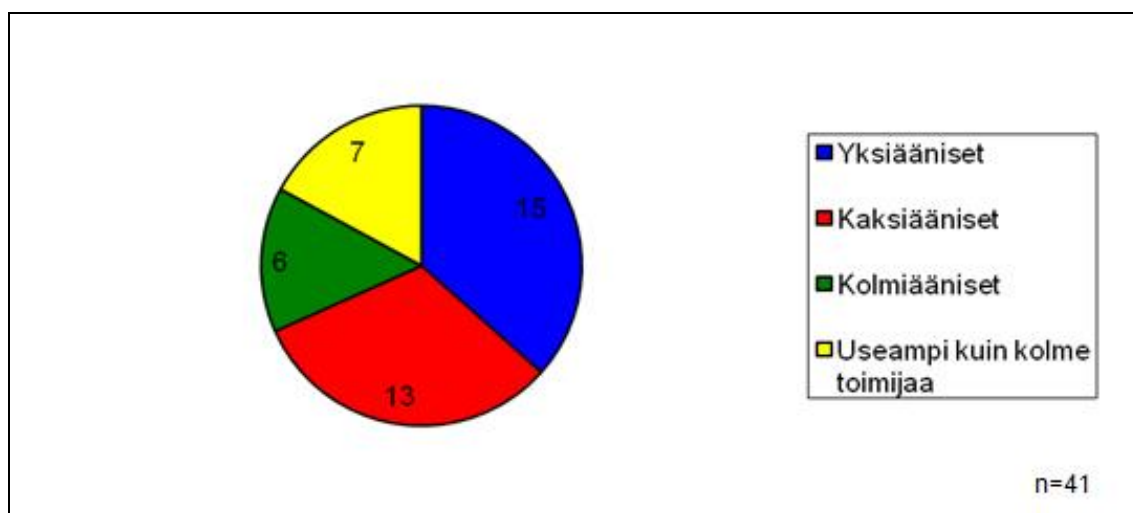
Toisella jaksolla toimijoita en ole erikseen erottanut palvelukeskusta koskevasta kirjoittamisesta. Asunnottomuuden ja palvelukeskuspuheen toimijoita ovat oikeuslaitokset (KHO, Helsingin hallinto-oikeus), kaupungin viranomaistoimijat, poliittiset toimijat, kokijat eli asunnottomat, Etu-Töölön toimijat ja kolmannen sektorin toimijat sekä muut toimijat.

Kaupungin viranomaistoimijoita ovat sosiaalivirasto, terveysvirasto ja kaupungin johtajisto. Sosiaaliviraston yksittäisiä toimijoita ovat asunnottomien palvelukeskuksen johtaja (kuudessa kirjoituksessa), projektijohtaja (kahdessa kirjoituksessa), aikuispalvelujohtaja, palvelukeskuksen vastaava ohjaaja (kahdessa kirjoituksessa), palvelukeskuksen palvelujohtaja, sosiaalijohtaja, palvelukeskuksen lähityöntekijä, asunnottomien sosiaalipalvelupäällikkö (kahdessa kirjoituksessa), palvelukeskuksen sosiaaliohjaaja, palvelukeskuksen sairaanhoitaja, palvelukeskuksen lääkäri (kahdessa kirjoituksessa) sekä palvelukeskuksen sosiaalityöntekijä (kahdessa kirjoituksessa). Terveysvirastosta esiintyy Haartamanin sairaalan ylilääkäri ja kaupungin johtajistosta apulaiskaupungin johtaja.

Poliittisista päättäjistä asuntoministeri osallistuu julkiseen keskusteluun (kahdessa kirjoituksessa). Kokijatoimijoita ovat Pääskylänrinteen asiakkaat, Pursimiehenkadun asuntolan asukas, Tallinanaukion kolme kulkijaa, kaksi palvelukeskuksessa yöpynyttä, kaksi asunnotonta avajaisien yhteydessä, palvelukeskuksen asukas, ex-asunnoton sekä palvelukeskuksen viidennen kerroksen asukas (kolmessa kirjoituksessa).

Etu-töölön toimijoita ovat kaksi palvelukeskuksen naapurissa asuva ja lähikaupan kassa. Vailla vakinaista asuntoa ry:n työntekijä osallistuu kolmannen sektorin roolista. Muita keskustelun toimijoita ovat putkan osastonhoitaja, Valtion asuntorahasto, Raha-automaattiyhdistys ja Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Kuvio 5 kuvaa kirjoituksissa esiintyvien toimijoiden määrää. Kirjoitukset on jaettu sen mukaan kuinka monta toimijaa niissä on äänessä: 1) yksiääniset, 2) kaksiääniset, 3) kolmiääniset ja 4) useampi kuin kolme toimijaa.

Kuvio 5: Kirjoitusten jakautuminen toimijoiden määrän mukaan

Kaikista kirjoituksista niukasti suurin osa on yksiäänisiä, joita kirjoituksista on 15 (36,6 %). Kaksiäänisiä kirjoituksia on 13 (31,7 %). Kolmiäänisiä kirjoituksia on kuusi (14,6 %) ja useampi kuin kolme toimijaa on äänessä seitsemässä (17,1 %) kirjoituksessa. Kirjoituksista yhteensä 26 (43,4%) on kaksi tai useampiäänisiä. Nämä kaksi- tai useampiäänisten kirjoitusten luokat sisältävät kirjoituksia, joissa sama toimijataho puhuu useamman toimijan äänellä, sekä kirjoituksia, joissa useampi toimijataho puhuu yhden tai useamman toimijan äänellä. Kirjoituksista, jotka ovat kaksi- tai useampiäänisiä (n=26), 22 sisältää useamman kuin yhden toimijatahon äänen. Parhaimmillaan kirjoituksissa yhdessä kirjoituksessa on neljän eri toimijan ääni, joista osassa sama toimija on äänessä mutta useamman eri henkilön kautta kuten esimerkiksi yksit-

täisiä kaupungin valtuuston edustajia saattaa kirjoituksessa olla yli viisikin, mutta heidät on luokittelussa tulkittu yhdeksi toimijaksi (kuvio 4).

6 Johtopäätöksiä ja pohdintaa - perinteisiä käsityksiä asunnottomuudesta, viranomaispuhetta ja kiistelyä tilasta

Asunnottomuus kytkeytyy syrjäytymiseen, syrjäyttämiseen ja marginaaliin, joten asunnottomuutta käsittelevät kirjoitukset ovat osa syrjäytymiskurssia, jota mediassa käydään. Jupin (2010: 331-332) mukaan media käsittelee syrjäytymistä useimmin politiikan/vaalien yhteydessä, toiseksi useimmin turvallisuushkien yhteydessä ja kolmanneksi useimmin sosiaali- ja terveyspalveluita ja sosiaaliturvaa käsittelevissä kirjoituksissa. Jupin tutkimuksessa asunnottomuus oli pääteemana 4,8 %:ssa syrjäytymistä käsittelevistä jutuista (Juppi 2010: 331-332) eli Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksesta ja asunnottomuudesta kertovat kirjoitukset ovat pienenhö osa koko median syrjäytymiskurssia.

Hietaniemenkadun palvelukeskuksen ympärillä kirjoitetaan pääasiassa asunnottomuuden kovasta ytimeästä. Huume- ja päihdeongelmat, moniongelmaisuus sekä erilaiset sairaudet liitetään kirjoituksissa asunnottomuuteen. Kirjoitukset antavat asunnottomuudesta sisällöltään hyvin samanlaisen kuvan kuin Erkkilä ja Stenius (2009) selvityksessään pääkaupunkiseudun vastaanottoyksiköiden asunnottomista, joista 82 %:lla oli päihdeongelma. Mielenterveydenhäiriöihin kuuluvia diagnooseja oli 89 %:lla. Asunnottomat myös käyttivät keskivertohelsinkiläistä huomattavasti useammin terveyskeskusten lääkärinpalveluita ja sairaaloiden päivystyspalveluita. (Erkkilä & Stenius-Aoyade 2009: 87, 89, 115-116.)

Vaikka kirjoitukset tunnustavat asunnottomuuden kytkeytyvän samanaikaisesti useisiin eri elämän osa-alueisiin, painottuu asunnottomuus kirjoituksissa lähes yksinomaan yksilönäkökulmaan: yksilöllisiin vaikeuksiin ja ongelmiin. Kirjoitukset eivät anna asunnottomuudesta kuvaa pelkästään yksilön ongelmana, mutta esimerkiksi argumentointia asunnottomuudesta yhteiskunnan rakenteellisena ja sen rakenteiden tuottamana ilmiönä ei kirjoituksista tavoita. Kulmala (2002) tuo esiin, että kun puhutaan syrjäytyneistä, painopiste on yleensä negatiivisissa ominaisuuksissa ja piirteissä. Syrjäytyneet mielletään olemukseltaan tietynlaisiksi ja heidän käyttäytymisensä tietyn tyyppiseksi, usein ei-toivotuksi. Tällöin vastuu elämästä helposti siirretään yksinomaan yksilöille ja yhteiskunnan ja sen rakenteiden osuus unohtuu helposti: toimenpiteet kohdistetaan pelkästään heihin ja yhteiskunnan mekanismien kehittäminen siivutetaan. (Kulmala 2006: 82.)

Asunnottomien esittäminen ongelmien kautta (päihde- ja mielenterveysongelmat, sairastaminen) ja yhteiskunnan reunan joukkona voi olla konstruoimassa heidät kaikki homogeeniseksi joukoksi, josta esimerkiksi jokaisella on päihdeongelma, jolloin päihdeidenkäytöstä voi raken-

tua kuva kaikkien asunnottomien pysyvänä ominaisuutena, jolloin se ei enää ole tiettyihin elämäntilanteisiin sidoksissa. (kts. Helne 2002, Granfelt 1996: 53.) Syrjäytymispuhe voi olla myös keino tuottaa ja uusintaa normaliteettia yhteiskunnassa, jolloin asunnottomien kuvaaminen moniongelmaisina voi olla vahvistamassa muun väestön paikkaa normaaliudessa. (Helne 2002: 291.) Kirjoituksissa Helnen kuvaama normaliteetin uusintaminen tapahtuu diskurssissa, joka nähdäkseni pyrkii uutisoimaan, ymmärtämään ja paikoin asettumaan asunnottoman asemaan, mutta asettaa samalla asunnottomille paikan yhteiskunnan ulkokehällä.

Media ja yhteiskunnallinen tutkimus saattavat helposti ohittaa asunnottomien omat kuvaukset ja määrittelyt. Asunnoton itse saattaa puhua seikkailusta ja rattoisasta elämästä (vrt. haastattelu), samalla kun media määrittelee hänet huono-osaisiksi tai syrjäytyneiksi. Julkisessa keskustelussa asunnottomuuden ja asunnottomien ympärillä kokijat pääsevät harvemmin kuvaamaan asunnottomuuden sisältöä kuin sosiaaliviranomaiset, asunnottomien parissa työskentelevät tai poliittiset päättäjät. Tämä voi johtua osaksi tarkastelun rajauksesta tietyllä aikavälillä ja asunnottomien palvelukeskusta koskeviin kirjoituksiin, koska palvelukeskuksen sijoittamisen eteneminen kiinnittyy vahvasti kaupungin viranomaiskoneiston selvityksiin ja suunnitelmiin sekä kaupungin poliittisten elinten päätöksiin, mutta ei ole pelkästään selitettävissä tällä. Juppi (2010: 248) päätyy samankaltaiseen tulokseen tutkimuksessaan syrjäytymistä käsittelevistä lehtikirjoituksista: syrjäytymisestä puhutaan useimmin yleisellä yhteiskunnallisella tasolla ja vain harvoin yksilön tai tietyn ihmisryhmän kokemuksen tasolla. Palvelukeskuksen olemassa olon jaksolla kokijat esiintyvät hieman useammin julkisessa keskustelussa. Tulkintana voi esittää, että asunnottomuudesta ja asunnottomien palvelukeskuksesta kirjoittaminen on muuttunut kokijalähtöisemmäksi, kun vertaa ajan 1.3.2006–31.10.2006 kirjoittamista ajan 1.5.2009–28.2.2010 kirjoittamiseen.

Kokijatahon, asunnottomien, äänen kuulumattomuus saattaa myös kertoa siitä, että asunnottomuus ei ole yksiselitteinen käsite, vaan se sisältää aina myös subjektiivisen kokemuksen (vrt. Granfelt 1998: 50), jolloin asunnoton ei välttämättä tunne itseään asunnottomaksi eikä näin ollen halua olla keskustelemassa asunnottomuudesta julkisuudessa. Asunnottomana esiintyminen voi olla hyvin leimaavaa eikä näin ollen ole helppoa löytää henkilöä, joka julkisesti haluaisi puhua. Kuinka moni päästäisi kamerat pihaansa tai kertoisi päihdeongelmastaan lehdessä? Tuleeko asunnottoman omaan tilaan tunkeutuminen sallitummaksi, koska asunnoton elämä on oman tilan näkökulmasta katsottuna julkista? Vai tuleeko juuri tästä syystä kaupunkitilasta asunnottomien tila myös Etu-Töölössä, koska heillä ei ole intiimiä omaa tilaa, vaan katu on heidän tilansa? Karisto (2003) kirjoittaa, että kaupunki on tilallisesti jakautunut kahtia, intiimiin tilaan ja anonyymiin julkiseen tilaan. Kahtiajako on jyrkkä: heti oven ulkopuolella aukeaa vaarallinen maailma. (Karisto 2003: 75.) Astuvatko Etu-Töölön asukkaat kodistaan keskelle asunnottomien maailmaa ja tilaa? Eivätkö asunnottomat tunkeudukaan etutöölöläisten takapihalle, vaan rakentavatkin oman takapihansa Etu-Töölöön?

Mielenkiintoista on myös, ettei asunnottomuus julkisessa puheessa kytkeydy vahvemmin yhteiskunnan ja hyvinvointivaltion kysymykseksi, mikä on perustavanlaatuinen näkökulma, kun kysymyksessä ovat ihmisen oikeudet tai kun tarkastellaan asunnottomuutta sosiaalialan työn näkökulmasta. Suomen perustuslain perusoikeudet luvun 2 §:n 7 mukaan jokaisella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lain 9 § säättää, että jokaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Lain 19 § takaa jokaiselle oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Julkisen vallan on lisäksi turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä edistettävä jokaisen oikeutta asuntoon ja tuettava asumisen omatoimista järjestämistä. Samalla julkisen vallan on lain § 22 mukaan turvattava näiden perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. (Suomen perustuslaki 1999.) Sosiaalihuoltolaki määrittelee tarkemmin, kuinka julkisen vallan ja kuntien on sosiaalipalveluista, riittävästä toimeentulosta ja huolenpidosta sekä asumisen edistämisestä huolehdittava (Sosiaalihuoltolaki 1982).

Siinä missä mielipidekirjoitusten vastustuspuhe luo uhkakuvia asunnottomien palvelukeskusten asiakkaita, uutiskirjoituksissa kuvataan pääsääntöisesti palveluiden pääpiirteitä. Palveluiden sisällön kuvaus lehdissä muuttuu hieman sitä mukaa kuin hanke etenee. Ensimmäisellä jaksolla Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksesta käytetään myös hyvin erilaisia nimityksiä tarkoittaen koko palvelukeskusta. Kertooko eri käsitteiden käyttäminen ja sekoittaminen myös vaikeudesta hahmottaa Helsingin asunnottomien palveluiden ja ylipäätään sosiaalipalveluiden keskinäisiä suhteita ja koko kirjoa, mikä käsittää hyvin erityyppisiä julkisia - sekä ostopalveluita? Jos toimittajat, päättäjät ja viranomaiset käyttävät eri käsitteitä ja ovat vaikeuksissa hahmottaa palveluiden kokonaisuuksia, millainen kuva kaupunkilaisilla on ja millaiseksi kuva muodostuu lehtikirjoitusten kautta?

Kirjoituksissa asunnottomien palvelukeskus näyttäytyy lähes yksinomaan sosiaaliviraston hankkeena. Voiko sillä, että palvelukeskus leimautuu pelkästään sosiaaliviraston hankkeeksi olla vaikutusta kuvaan palvelukeskuksesta? Häviävätkö palvelukeskuksen sijoittamisesta muiden kaupungin toimijoiden näkökulmat? Toisaalta sosiaaliviraston vahvaa läsnäoloa asunnottomuuskirjoittamisessa voi pitää sosiaalialan ammattilaisten mahdollisuutena nostaa asunnottomien oikeuksia ja intressejä esiin. Millaisia valmiuksia, keinoja ja mahdollisuuksia koulutus tai työelämä antaa tähän julkiseen keskusteluun osallistumiseen. Onko esimerkiksi sosiaaliviraston työntekijästatuksen takaa mahdollisuus esittää myös omia näkemyksiä vai onko näkemysten oltava linjassa sosiaaliviraston yleisen linjan kanssa?

Kun katsotaan millaisista näkökulmista palvelukeskuksen ympärillä on kirjoitettu, voidaan tulkitä, että palvelukeskuksesta kirjoitetaan useammin puolustavasta näkökulmasta ja myönteisessä sävyssä kuin vastustavassa ja negatiivisessa sävyssä. Edes yhdessä kirjoitukset, jotka

suhtautuvat negatiivisesti palvelukeskuksen sijoittamiseen tai tuovat esiin sekä palvelukeskusta puolustavan että vastustavan näkökulman, eivät kata myönteisesti ja puolustavasti palvelukeskukseen suhtautuvien kirjoitusten määrää. Tämä ei suoraan tarkoittane sitä, että palvelukeskusta ja asunnottomuutta pidettäisiin julkisessa keskustelussa myönteisenä ilmiönä kaupunkitilassa. Koska julkinen keskustelu palvelukeskuksesta ja asunnottomuudesta perustuu vahvasti virallislähteisiin (Helsingin sosiaaliviraston viranomainen / työntekijä tai kaupungin poliitikko), on kaupungin taustaintressit huomioitava. Kirjoituksista valtaosa oli uutiskirjoituksia: journalistiset tekstit on tuotettu esitysteknisellä strategialla: uutistilassa toimittajan käytössä ovat aiheiden nimeäminen ja kehystäminen, näkökulman valinta, toimijoiden ja näiden puheiden valikointi ja esittäminen sekä toimijoiden operointi ja niiden välisten suhteiden koordinointi. (Ridell 2009: 249)

Kiistelypuheessa hallitsevana näyttäytyy palvelukeskuksen sijoittamista puolustava puhe, mikä on mielenkiintoista huomioiden Etu-Töölössä syntynyt palvelukeskuksen sijoittamisen vastustus (vrt. Mynttinen 2008). Syynä tähän saattaa olla se, että sijoittamisen julkinen vastustaminen yksityishenkilönä tai esimerkiksi ammattinimikkeellä saatettiin kokea haitalliseksi oman työaseman, perhe-elämän tai muun vastaavan seikan näkökulmasta. Myös nimbyilijäksi, joksi Mynttinen (2008: 101) etu-töölöläisten toiminnan tulkitsee, leimautuminen on voinut estää asettumisen julkisesti vastustamaan palvelukeskusta. Julkisessa puheessa kaupungin viranomaiset ja suuret poliittiset ryhmät asettuvat vahvasti sijoittamisen taakse jo ennen lautakuntien, kaupunginhallituksen ja kunnanvaltuuston päätöksiä.

Myös vastustavien tahojen tyrmistymis, vastustamisen syyt ja näkökanta Etu-Töölön alueen soveltumattomuudesta palvelukeskuksen paikaksi ovat tulkittavissa Nimby-kiistan näkökulmasta. Kuten Kopomaa, Peltonen ja Litmanen (2008: 5-6) kirjoittavat Nimby-käsitteen viittaavan juuri siihen, että ihmiset näkevät asuntolahankkeiden kohdalla saavansa osakseen vain hankkeen haitat ja kyseenalaistavat hyödyt tai näkevät hyötyjiksi ei-toivotut ryhmät. Kirjoituksissa vastustaminen keskittyy erityisesti kritisemaan sijoituspäätöksen johtanutta viranomaisten toimintaa sekä nostamaan sijoittamisesta aiheutuvat haitat ja seuraukset esiin. Onkin mielenkiintoista, että lehtien palstoilla kritiikki kohdistuu sijoituspäätöksen valmisteluun, jossa monet alueen asukkaat ovat ehkä olleet yksinomaan lehtien uutisoinnin varassa. Ridell (2009) kirjoittaa, että informaatio kunnallisesta asioiden valmistelusta ja päätöksen teosta välittyy ihmisille useimmiten joukkoviestinten ja erityisesti sanomalehtien ja niiden uutiskirjoittelun kautta. Vaikka valtuuston kokoukset ja erilaiset yleisötilaisuudet ovat julkisia, ovat ne paikallisen julkisen viestinnän areenoina marginaalisia. (Ridell 2009: 243.)

Toisaalta myönnetään myös asunnottomien oikeus saada palveluita ja apua, mutta perään todetaan, että eri alueiden asukkailla ja kaupungin muilla käyttäjillä tulisi olla oikeus tulla kohdelluksi tasapuolisesti palveluiden sijoittamista suunniteltaessa. Nimby-ilmiöön liittyy

yleensä tietynlainen suvaitsevaisuus vastustettavaa asiaa kohtaan: vastustaja ajattelevat yleensä, että vastustettavat hankkeet voidaan hyväksyä, missä tahansa muualla, mutta ei omassa lähiympäristössä (Kopomaa ym. 2008: 9). Puolustuspuhe käyttää argumenttina hyvinvointivaltion tehtävää ja esittää vastustajat yhteisen edun kustannuksella oman edun tavoittelijoina. Kopomaa ja Peltonen (2008) kirjoittavat, että paikallisissa maankäytön kiistoissa on aina mukana kysymys yleisestä edusta. Näkemykset yleisestä edusta ovat hajautuneet ympäristötietoisuuden ja yksilöllistymiskehityksen myötä. Omaa etua ajetaan entistä rohkeammin. (Kopomaa & Peltonen 2008: 13-17.) Young (Koskela 2008:39) huomauttaa, että jälkimodernissa yhteiskunnassa huomio kiinnittyy riskien minimointiin: tärkeämmäksi on tullut välttää ongelmia kuin ymmärtää niitä. Vaikka alueen asukkaat eivät ehkä pyri ymmärtämään asunnottomuutta, näen, että valtaosa toimituksellisista kirjoituksista pyrkii siihen.

Toisaalta, Mynttinen (2008: 102) tulkitsee Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamisen yhteydessä nimbyilyn legitimiiksi, koska sijoitushankkeen toteutus ja suunnittelu ovat olleet puutteellisia: päätös palvelukeskuksen sijoittamisesta tehtiin kaupungin intressit huomioiden eikä alueen asukkaiden ja muiden toimijoiden kannanottoja huomioitu. Perään Mynttinen (2008: 103) arvioi, että suunnittelu- ja päätöksentekoprosessin ja monta vuotta jatkuneen konfliktin seurauksena katutasolla asunnottomiin suhtaudutaan kielteisesti ja palvelukeskuksen hyväksyminen osaksi naapurustoa tulee vaatiman aikaa.

Huomioitavaa on, ettei lehtikirjoituksissa osallistumisnäkökulma nouse esiin. Sijoittamisprosessiin syntyy näennäisesti läpinäkyvä kuva: sijoitusratkaisun etenemisen kuvaus keskittyy lähinnä kuvaamaan kaupungin tuottamien selvitysten ja suunnitelmien valmistumista sekä kaupungin poliittisten elinten ja johtavien virkamiesten päätöksiä ja ratkaisuja. Mynttinen (2008: 105) arvioi, että kaupunki institutionaalisena toimijana vaikutti keskeisesti siihen, miten paikalliset toimijat osallistuivat palvelukeskuksen sijoittamiseen. Läpi 2000-luvun kaupunki suhtautui torjuvasti osallistumiseen ja näki paikalliset toimijat esteinä ja hidasteina. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että palvelukeskus päädyttiin sijoittamaan juuri Hietaniemenkatu 5 b:n. (Mynttinen 2008: 105.)

Toteuttiko kaupunki tarkoituksellisesti samaa linjaa myös mediassa? Oliko kaupungin johtajiston, sosiaaliviranomaisten ja päättäjien taholta strategista kuvata palvelukeskusta myönteisesti, vähätellä mahdollisia riskejä ja haittoja ja olla avaamatta varsinaista keskustelua, jossa kaupunkilaiset olisivat päässeet osallistumaan? Vai valitsivatko lehdet puolensa palvelukeskusiistassa ja halusivat olla edesauttamassa kaupungin suunnitelmaa ja jopa etutöölöläisten kuvaamista yhteiskunnan parempiosaisiksi, joilla on mahdollisuus nimbyilyyn toisin kuin asunnottomilla, joille yhteiskunta tarjoaa ja osoittaa tietyt arjen areenat (vrt. Nousiainen 2009: 5), joilla toimia. Edellinen on mielenkiintoista myös siksi, että palvelukeskuksen toimintaperiaatteisiin kuuluu vuorovaikutuksellinen toiminta alueen muiden toimijoiden ja asukkaiden

kanssa.

Vastustuspuhe näkee lapset, vanhukset ja muut alueella toimijat alueen alkuperäisinä käyttäjinä ja asunnottomat alueelle tunkeutujina ennakkoluulojen ja -käsitysten varassa. Kuitenkaan niissä ei vedota omakohtaiseen tilanteeseen, jossa olisi koettu pelkoa tai jouduttu ”riskin” kohteeksi, vaan turvallisuushka esitetään yleisenä. Turvattomuuden kautta pelko on osa vastustuspuhetta. Koskela (2009: 67) esittää, että suomalaisten kokemus turvattomuus ja väkivallan pelko on kymmenen vuoden viime vuoden aikana lisääntynyt, mutta väkivalta ei. Tämä paradoksi on osa asenteiden muuttumista ja tiedotusprosessia ”viattomuuden ajan loppumisesta”, joita selittävät 1990-luvun tapahtumat kuten lama, globalisaatio, hyvinvointivaltion purkaminen, kansainväliset uutiset, rasismi, joiden välittäjänä media oli vahvassa roolissa. (Koskela 2009: 67-70.)

Kirjoituksissa vastakkain asettuvat myös marginaaliset ryhmät: alkoholinkäyttäjät eivät ole niin perustavanlaatuisesti toisia kuin huumeiden käyttäjät. Pelon kulttuuri käsitettä käyttävä Frank Furedi (2002) korostaa, että länsimaaisissa yhteiskunnissa pelätään enemmän kuin koskaan, vaikka ihmiset elävät turvallisemmin kuin koskaan: tavalliset kokemukset tuotetaan yhä vaarallisemmiksi. Tähän liittyy sosiaalinen erottelu eli se, että on olemassa joku niin perustavanlaatuisesti toinen, että on syytä pelätä. Tästä seuraa alueiden ja kaupunkitilan polarisoituminen: ihmiset jaetaan luotettaviin ja pelottaviin, alueet hyvämaineisiin ja huonomaineisiin. Koskela (2009: 29-30) lainaa Ferudin (2002) lisäksi David Garlandia (2001), jonka mukaan nyky-yhteiskuntaa luonnehtii vaarallisten toisten esiin maalailu, uusliberalistinen politiikka ja lisääntyvä rikosten dramatisointi. Kun uhkakuvana on toinen ihminen tai ihmisryhmä, pelko politisoituu. Sen sijaan, että ihmiset sitoutuisivat hyvinvointivaltion tukemiseen tai toisista huolehtimiseen, he sitoutuvat itsensä ja perheensä turvallisuuden varmistamiseen sekä kontrollin ja ulossulkemisen ylläpitämiseen. Syntyy kontrollimyönteinen asenneilmapiiri. (Koskela 2009: 29-30.)

Kontrollimyönteisen asenneilmapiirin voi kai nähdä myös osana Nimby-ilmiötä, jos Nimby-kiista koskee sosiaalista rakentamista kuten Hietaniemenkadun kohdalla. Kun asunnottomien palveluita vastustetaan alueelle aiheutuvien haittojen ja alueella jo asuvien ihmisten elinympäristön vaaralliseksi muuttumisen näkökulmasta, on kontrollielementti mukana vastustamisessa. Kaupunkitilaa ei nähdä kaikille kuuluvana, vaan tilaan tunkeutuvien toisien tulisi käyttää kaupunkitilaa samalla lailla ja samassa hengessä kuin aiemmin. Turvattomuuden myötä tulee myös vaikeammaksi ymmärtää toisenlaisia elämäntapoja, jolloin me/muut -erottelu muotoutuu jäykäksi ja siitä on vaikea neuvotella. Pelkoon kytkeytyykin annos ennakkoluuloja ja suvaitsemattomuutta. Kun yritetään luoda turvallista perustaa, tehdään jyrkempi ero ”toisiin” ja uusliberalismi valtaa alaa. (Koskela 2009: 31, 35.)

Asunnottomien palvelukeskuksen ympärillä käyty kiista, palvelukeskuksen sijoittaminen ja toiminta ovat mielenkiintoinen osoitus kaupunkipolitiikasta ja -suunnittelusta vastoin Koskelan (2009) esittämää nyky-yhteiskuntaa leimaavaa pelon kulttuuria ja siihen liittyvää turvallisuusmoraalia, jossa turvallisuuden arvo on vastaansanomaton. Tällaisessa tilassa kaikki keinot, joilla turvallisuuden edistämistä voidaan perustella, hyväksytään. Palvelukeskusta sijoitettaessa edes lasten ja vanhusten turvallisuusriski ei sijoittamista estänyt.

7 Lopuksi

Granfelt (1998: 41) käsittää, että asunnottomat naiset rakentavat identiteettiään kuvatessaan elämäänsä. Ehkä tällainen tapa nähdä kertomukset ja kirjoitukset jonkin olemassa olevan jäsentämisenä, uudelleen jäsentämisenä tai rakentamisena on armollinen kulma tarkastella asunnottomien palvelukeskusta ja asunnottomuutta sekä opinnäytetyöprosessia. Sen ohella, että tarinamuoto on tapa hahmottaa maailmaa, on se tapa rakentaa jotain uutta. Tämä uusi voi kai olla oppimista, ilmiöiden ymmärtämistä, olemassa olevan maailman muovaamista tai erilaisten toimintatapojen ja -mallien kehittämistä. Suurta tai pientä, mutta merkityksellistä jossakin kontekstissa. Toivon, että opinnäytetyössäni osa edellisistä elementeistä yhdistyy. Ainakin se on kertomus omasta oppimisestani.

Yksilön vastuun ja taloudellisten näkökulmien korostaminen leimaavat tämän hetken yhteiskuntaamme. Juurinen ja Olejniczak (2008) kirjoittavat, että asunnottomien kova ydin ei ole riittävän suuri ja voimakas ryhmä vaatimaan palveluita. Asiaksnäkökulma ja asunnottomien ääni tulisi tuoda asunnottomien palvelujen ja laajemmin sosiaalipalvelujen kehittämiseen. Asunnottomuuskysymyksissä ongelman monitahoisuus aiheuttaa sen, että pirstaloituneessa palvelujärjestelmässä ei ole toimijaa, jolla olisi päävastuu asunnottomuusongelmassa. (Juurinen & Olejniczak 2008: 151.) Helsinki on mukana valtakunnallisessa pitkäaikaisasunnottomuuden puolittamisohjelmassa, mutta Helsingin sosiaalivirastossa työskennellessäni asunnottomien palvelujen ja ylipäättään sosiaalipalvelujen suunnitelmallisesta kehittämisestä on välittynyt hajanainen kuva. Hiljaisuuden vallitessa suunnitellut muutokset ja niiden esittämis- ja etenemisaikataulut näyttäytyvät tahallisenä hajotuksena ja hallitsevan strategian toteuttamisena. Tällaista tuntemusta vasten minun on ollut vaikea suhtautua lehtikirjoituksiin Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksesta, jossa valtakunnallisen asunnottomuuden vähentämistähtötilan ja uusien, yksittäisten tilojen ja ratkaisujen kuvaamisen taakse jää muita todellisia ja tärkeitä asioita: muun muassa asunnottomien sosiaalipalveluiden purku, asunnottomuuden poisto kolmannen sektorin bisneksenä, kaupungin sosiaalipoliittinen linja sekä säästöpuhe, jolla perustellaan ratkaisuja, jotka sotivat sosiaalialan eettisiä peruslähtökohtia vastaan.

Teemme jatkuvasti tässä ajassa yhteiskuntaamme koskevia ratkaisuja, joilla on vaikutusta pitkälle tulevaisuuteen. Tutkimusten mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa eriarvoistuminen on kasvanut ja esimerkiksi tuloerot ovat tällä hetkellä 1970-luvun tasoa. En tiedä, onko poliittisesti otettu jo tiettyjä peruuttamattomia askelia kauaksi hyvinvointivalttiosta. Markkinavoima- ja kestävyysvajepuhe eivät kuitenkaan ole ainoita totuuksia, vaan niiden yhteydessä puhuttaessa on kyse valinnoista ja arvoista. Jos kykenemme ja pyrimme säätelemään ympäröivää julkista tilaamme, voimme kai pyrkiä säätelemään muitakin yhteisiä tilojamme kuten markkinoita.

Jos vahvuuden ja voittamisen sijaan näkisimme ympäröivän tilan ja yhteiskuntamme paikkana, johon kuuluvat erilaisuus ja sattumanvaraisuus, melu mutta keskinäinen rauha, voisi olla helpompi ottaa askelia toiseen suuntaan. Tällöin ei tarvitsisi kyetä kvartaalivuositain uuteen ansaitakseen oikeutusta olla olemassa.

”—kaikkien pitäis pystyä keskustelemaan kaikkien kanssa ja sit vaikka touhuttais, touhuis niinku yhdessä, tekisivät pihatöitä tai joitain vastaavaa, että et niinku kommunikoitais koko ajan keskenään kato.” (palvelukeskuksen asukas ”Heikki” unelmayhteiskunnasta)

Lähteet

AHKERAT-ohjelmatyöryhmä 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma. Raportti. 10.1.2008.

ARA 2010. Asunnottomat 2009. Selvitys 5/2010. 2.5.2010.

ARA 2011. Asunnottomat 2010. Selvitys. 4/2011. 23.3.2011.

Asunnottomien palvelut -koulutus 2011. Helsingin sosiaalivirasto. Koulutuspäivän materiaali. Helsinki. 14.2.2011.

Bäcklund P. 2010. Asukkaiden näkemykset ovat arvokasta tietoa. Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat. 30.6.2010

De Mello, A. 1999. Havahtuminen. Like Kustannus oy: Helsinki

Erkkilä, E. & Stenius-Ayouade, A. 2009. Asunnottomat vastaanottoyksiköissä. Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Socca: HELSINKI

Eskola, A. 1975. Sosiologian tutkimusmenetelmät. WSOY: Porvoo.

Eskola, J. 2007. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihevaiheelta. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Aaltola J. & Valli R. (toim.) PS-kustannus: Juva.

Eskola J. & Suoranta J. 1998, 7. painos 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino: Jyväskylä.

Eskola J. & Suoranta J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä. □ eri painos kuin edellinen

Euroopan komissio 2010. WWW-dokumentti:
<http://www.2010againstopoverty.eu/about/tackling.html?langid=fi#question2> (viitattu 18.8.2010)

Euroopan komissio 2010. WWW-dokumentti:
<http://www.2010againstopoverty.eu/about/?langid=fi> (viitattu 18.8.2010)

Granfelt R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Kirjapaino Raamattutalo Oy: Pieksämäki.

Heikkinen A. 2008. Luento laadullisesta tutkimuksesta. Laurea. Tikkurila. 8.9.2008
Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. STAKES. GUMMERRUS: Vaajakoski.

Helsingin kaupunki 2010 (1). WWW-dokumentti:
http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Sosv/fi/Hankkeet/Pitkaaikaigasunnottomuus (viitattu 1.6.2010)

Helsingin kaupunki 2010(2). WWW-dokumentti:
http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Sosv/fi/Hankkeet/Pitkaaikaigasunnottomuus/pitkaaikaigasunnottomuus_tustaa (viitattu 1.6.2010)

Helsingin kaupunki 2010 (3). WWW-dokumentti:
http://www.hel.fi/hki/Helsinki/fi/P_t_ksenteko+ja+hallinto/P_t_ksenteko/Kaupunginhallitus/ (viitattu 16.9.2010)

Helsingin kaupunki 2010 (4). WWW-dokumentti:
http://www.hel.fi/hki/Helsinki/fi/P_t_ksenteko+ja+hallinto/P_t_ksenteko (viitattu 16.9.2010)

Helsingin kaupunki 2010 (5). WWW-dokumentti:
http://www.hel.fi/hki/helsinki/fi/P_t_ksenteko+ja+hallinto/P_t_ksenteko/Kaupunginvaltuusto (viitattu 16.9.2010)

Helsingin kaupunki 2011 (1). WWW-dokumentti:
http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/asunnottomien_palvelut/palvelukeskukset/hietaniemenkadun_palvelukeskus/asiakasohjaus (viitattu 6.4.2011)

Helsingin kaupunki 2011 (2). WWW-dokumentti:
http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/asunnottomien_palvelut/palvelukeskukset/hietaniemenkadun_palvelukeskus/palvelut (viitattu 6.4.2011)

Hänninen S. 2008. Alustus. Numeron voima, sanan valta - kuka kuuntelee köyhää? -seminaari 10.-1.4.08. Muistiinpanot. Stakes.

Hänninen V. 2003. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopistopaino: Tampere.

Jallinoja R. 2006. Perheen vastaisuus ja familistista käännettä jäljittämässä. Gaudeamus. Helsinki.

Juppi P. 2010. Media syrjäytymisen määrittelijänä ja selittäjänä. Teoksessa Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Laine T., Hyväri S. ja Vuokila-Oikkonen (toim.) Tammi.

Juurinen P. & Virtanen-Olejniczak K. 2008. Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa: Toinen vääräkirja (toim. Hirvilampi T. & Laatu M.). Kelan tutkimusosasto. Vammala: 141-155.

Jyrkiö Armi 2008. Luento Tikkurilan Laureassa tutkimusetiikasta syksyllä 2008.

Karisto A. Pelottava kaupunki. Teoksessa Haasteena tasapainoinen kaupunki, Kohti kaupunkisosaalitehtäviä (toim. Timo Koponmaa). Palmenia-kustannus. Helsinki (tarkista): 67-81.

Kettunen, M. 2007. Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka - lehti 2007/4): 380-391.

Koskela H. 2003. Turvakamerakontrolli: kadun näkymättömät katseet. Teoksessa Haasteena tasapainoinen kaupunki, Kohti kaupunkisosaalitehtäviä (toim. Timo Koponmaa). Palmenia-kustannus. Helsinki (tarkista): 113-129.

Koskela H. 2009. Pelkokierre. Pelonpolitiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Gaudeamus. Tampere.

Kopomaa T. 2003. Johdanto. Teoksessa Haasteena tasapainoinen kaupunki, Kohti kaupunkisosaalitehtäviä (toim. Timo Koponmaa). Palmenia-kustannus. Tampere (tarkista): 7-17.

Kopomaa T. 2003. Ei toivottu puistoporukointi ja Vallilan viinakauppa. Teoksessa Haasteena tasapainoinen kaupunki, Kohti kaupunkisosaalitehtäviä (toim. Timo Koponmaa). Palmenia-kustannus. Tampere (tarkista): 99-112.

Kopomaa Timo 2005. Naapuruussuhteiden yhteys: Tuetun asumisen ja palvelutoiminnan yhteys lähiympäristöön, asukasvaikuttamiseen ja kaupunkisuunnitteluun. Ympäristöministeriö ja Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Helsinki.

Kopomaa T. & Peltonen L. 2008. Johdanto. Teoksessa Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta. Gaudeamus. Tampere: 9-27.

Kopomaa T, Peltonen L. & Litmanen T. Esipuhe. Teoksessa Kopomaa T, Peltonen L. & Litmanen T. (toim.) 2008. Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta. Gaudeamus: Tampere: 5-6.

Kortteinen M., Lankinen M. ja Vaatovaara M. 2003 (1. Ilm. 2001.) Pääkaupungin kehitys 1990-luvulla: kohti uudenlaista eriytymistä. Teoksessa Kohti kaupunkisosaaliteydetä (toim. Kopomaa T.) Palmenia-kustannus. Tampere: 21-37.

Koskela H. ja Tuominen M. 1995. Yökaupunki - pelon kaupunki?. Teoksessa Helsingin yö (toim. Lähteenmaa ja Mäkelä). Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki: 66-89.

Kulmala, Anna 2006. Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampereen yliopistopaino. Tampere.

Kärkkäinen 2003. Teoksessa Kohti kaupunkisosaaliteydetä (toim. Kopomaa T.) Palmenia-kustannus. Tampere: 49-64.

Kääriäinen J. 2003 (1. Ilm. 2002) Rokollisuuden pelko kasvaa Itä-Helsingissä: asuinalueiden erilaistuminen ja turvattomuuden kokeminen Helsingissä ja Espoossa vuosina 1997 ja 2001. Teoksessa Kohti kaupunkisosaaliteydetä (toim. Kopomaa T.) Palmenia-kustannus. Tampere: 49-64.

Lehtonen M. 1996. Merkitysten maailma. Vastapaino: Tampere.

Litmanen T. & Peltonen L. 2008. Nimby-kiistojen ymmärtäminen ja selittäminen. Teoksessa Kopomaa T, Peltonen L. & Litmanen T. (toim.) 2008. Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta. Gaudeamus: Tampere: 208-236.

Massey, D. 2005. For Space. Sage: Lontoo.

Mynttinen E. 2008. Asunnottomia Etu-Töölöön? Osallistumisen mahdollisuudet ja mahdotto-
muudet asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamisessa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yli-
opisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki.

Nousiainen, Hållman, Saurama & Seppälä 2007. Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCA: Helsinki

Nousiainen K. 2009. Esipuhe. Teoksessa Asunnottomuuskirja 2. Ensisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. Nousiainen K. & Sunikka S. (toim.). SOCCA JA Heikki Waris instituutti. Helsinki: 5-6.

Papaioannou, M. G. 2011. Homelessness and Homeless Services in the UK. Luentomateriaali. Tikkurilan Laurea. 10.3.2011.

Peltonen L. 2008. Nimby maankäytön konfliktien kehyksenä. Rajaamisen vaikutukset ja vaihtoehdot. Teoksessa: Kopomaa T, Peltonen L. & Litmanen T. (toim.) 2008. Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta. Gaudeamus: Tampere: 186-207.

Rantanen T. 2010. Laadullisen tutkimuksen työpaja. Luentomateriaali 19.3.2010. Laurea.

Ridell, S. 2009. Maankäyttöpeliä uutistilassa. Sanomalehti paikallisten kamppailujen julkisena areenana. Teoksessa Julkisen tilan politiikka ja politiikka. Tieteiden välisiä otteita vallasta kapunki-, media- ja virtuaalituloissa. Ridell, S. Kymäläinen P. ja Nyysönen T. (toim.) Tampereen yliopistopaino Oy: Tampere: 240-269.

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniikka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 22.01.-23.01.2009)

Sosiaalihuoltolaki 1982. WWW-dokumentti:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1982/19820710?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki> (viitattu 24.4.2011)

Sulkunen P. 1997. Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa Semi-oottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. (toim.) Sulkunen P. ja Törrönen J.) Tammer-paino: Tampere: 13-53.

Sunikka S. 2009. Aluksi. Teoksessa Asunnottomuuskirja 2. Ensisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi (toim. Nousianen K. ja Sunikka S. SOCCA & Heikki Waris instituutti. Helsinki?: 11-23.

Sunikka S. 2011. Asunnottomien palvelut -koulutus 2011. Helsingin sosiaalivirasto. Koulutus-päivän materiaali. Helsinki. 14.2.2011.

Suomen perustuslaki 1999. WWW-dokumentti:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki> (viitattu 24.4.2011)

Suvanto Hannu 2009. Herttoniemen asuntola - portti palvelujärjestelmään. Teoksessa Asunnottomuuskirja 2. Ensisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi (toim. Nousianen K. ja Sunikka S. SOCCA & Heikki Waris instituutti. Helsinki?: 25-45.

Tohila, H. 2007. Paras maailmassa mahtuu kahden käsivarren väliin. Kuntalehti 13/2007.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus. JYVÄSKYLÄ.

Vilkka H. 2005. Tutki ja kehitä. Otava: KEURUU

Liite 1: Informaatiokirje asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan haastattelusta

Hei!

Olen sosiaali-alan opiskelija Laurea-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyönä analyysia Hietaniemenkadun palvelukeskuksen ja asunnottomuuden ympärillä ilmestyneistä lehtikirjoituksista. Opinnäytetyössä lehtikirjoitusten analyysiin on tarkoitus yhdistää tarinallinen näkökulma, jotta aihe valottuisi myös yksittäisen henkilön näkökulmasta. Haastattelulla on tarkoitus saada opinnäytetyöhön erään kaupunkilaisen tarinaa, mielikuvaa Helsingistä ja Etu-töölöstä, asunnottomuudesta ja Hietaniemenkadun palvelukeskuksesta.

Haastattelu on hyvin vapaamuotoinen ja sen teemat on mahdollisuus saada luettavaksi etukäteen ennen haastattelua. Haastattelu ei myöskään sido mihinkään ja haastattelusta tai sen käytöstä opinnäytetyössä voi kieltäytyä, missä tahansa vaiheessa. Haastattelu nauhoitetaan, mutta nauha ei ole kuin minun käytössäni. Nauha ja muu dokumentointi nauhasta hävitetään, kun opinnäytetyö valmistuu. Haastattelu ei sisällä sellaisia tunnistetietoja, joista haastateltava olisi mahdollista tunnistaa.

Toivon, että edellinen herättää kiinnostuksen. Haastattelulla on tärkeä rooli opinnäytetyöni kannalta. Voi myös ajatella, että haastatteluun osallistumalla voi osaltaan vaikuttaa kuvaan, joka asunnottomuudesta ja Hietaniemenkadun palvelukeskuksesta Helsingissä on olemassa.

Ystävällisin terveisin

Päivi Nurmi

sosionomiopiskelija

Liite 2: Lupa Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen asukkaan haastattelun nauhoittamiseen sekä käyttöön opinnäytetyössä

Annan luvan Päivi Nurmelle nauhoittaa haastatteluni ja myöhemmin käyttää sitä opinnäytetyössään aineistona. Opinnäytetyö koskee Hietaniemenkadun palvelukeskusta ja asunnottomuutta käsitteleviä lehtikirjoituksia. Lisäksi opinnäytetyössä tuodaan yksittäinen näkökulma aiheeseen haastatteleamalla palvelukeskuksen asukasta.

Nauhoitettu aineisto litteroidaan. Nauha ja litterointidokumentti säilytetään opinnäytetyön teon ajan huolellisesti eivätkö ne ole kuin Päivi Nurmen käytössä.

Sekä nauhoitettu haastattelu että litterointidokumentti hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Haastattelua tullaan käyttämään opinnäytetyössä nimettömänä eikä opinnäytetyöstä ole mahdollisuutta tunnistaa haastateltua.

Minulla on missä tahansa vaiheessa ennen opinnäytetyön valmistumista oikeus kieltäytyä haastattelusta tai kieltää haastatteluni käyttö opinnäytetyön aineistona. Mahdollinen kieltäytyminen ei voi millään tavalla vaikuttaa asiakkuuteeni palvelukeskuksessa tai sosiaalivirastossa. Kieltäytymisestä ilmoitan Päivi Nurmelle (paivi.t.nurmi@laurea.fi) tai palvelukeskuksessa työntekijä Sanna Sunnikalle tai Hannu Suvannolle.

Helsingissä

Allekirjoitus ja nimenselvennys:

Liite 3: Tarkastelun 41 lehtikirjoitusta ajallisessa järjestyksessä

- Otsikko
- Kirjoitustyytit (MP - mielipidekirjoitus, U - uutiskirjoitus, H - haastattelu/henkilökuva, A - artikkeli ja P - pääkirjoitus)
- Kirjoittaja, (t) = toimittaja
- Ilmestymispäivämäärä
- Lehti

1. Palvelukeskuksen sijainti harkittava tarkoin. MP. Juhani Wiio. 20.3.2006. HS
2. Asunnottomien tilanteeseen kohennusta. MP. Ritva Hartzell. 22.3.2006. HS.
3. HYY kannattaa asunnottomien palvelukeskuksen sijoittamista Töölöön. U. Jarmo Huhtanen (t). 24.3.2006. HS
4. Vaihtoehdot palvelukeskuksen sijainnista punnittava tarkoin. MP. Marianna Nieminen. 29.3.2006. HS
5. Joukko yrittäjiä ei halua asunnottomille asuntola Etu-Töölöön. U. Jarmo Huhtanen (t). 7.4.2006. HS
6. Juopposuoja 50 metrin päähän päiväkodista. U. Seppo Varjus (t). 11.4.2006. IS.
7. Asunnottomien asuntola sopii Töölöön. MP. Asunnottoman omainen (nimimerkki) 12.4.2006. IS.
8. Palvelukeskuksen sijoittaminen Etu-töölöön asianmukaista. MP. 13.4.2006. Helinä Hulkkonen (aikuispalvelujohtaja) ja Seppo Saine (kuntoutuksen päällikkö). HS
9. Asunnottomien keskuksen Etu-Töölöön ehdolla 114 paikan ensisuoja ja asuntola. U. Jarmo Huhtanen (t). 14.4.2006. HS.
10. Asuntola on monen ainut paikka. U. Jarmo Huhtanen (t). 24.4.2006. HS.
11. Ystävällinen voi olla olematta ystävä. U. Jarmo Huhtanen (t). 24.4.2006. HS.
12. Sosiaalilautakunta haluaa asuntolan Töölöön. U. - 5.5.2006. IS
13. Sosiaalilautakunta haluaa asunnottomien ensisuojan Etu-Töölöön. U. Riku Jokinen (t) 5.5.2006. HS.
14. Tuhat omaa huonetta. U. Matti Huuskonen (t). 7.5.2006. HS.
15. Selvisin hengissä. U. Marja Pennanen (t). 6.-7.5.2006. IL.
16. Metsäsaarekkeesta näkee kauas. H. Arja-Riikka Nikkilä (t) 7.5.2006. VS.
17. Helsingin valtuutettujen enemmistö hyväksyy asuntolan Etu-Töölöön. U. Riku Jokinen (t) 13.5.2006. HS
18. Kaupunginhallitus haluaa asunnottomien asuntolan Helsingin Etu-Töölöön. U. Samuli Leivonniemi (t) 23.5.2006. HS.
19. Helsingissä yhtä satoja asunnottomia päihdeongelmaisia. U. Riku Jokinen (t) 28.5.2006. HS
20. Helsingin valtuusto päätti asuntolan perustamisesta. U. Jarmo Huhtanen (t) 1.6.2006. HS.
21. Valtuusto nuiji alkoholistien ensisuojan Etu-Töölöön. U. Jukka Hämäläinen (t) 4.6.2006. HU.
22. Etutöölöläiset aikovat vielä valittaa ensisuojusta. U. Jukka Hämäläinen (t) 4.6.2006. HU.
23. Asunnottomat ovat usein sairaita. U. - 18.10.2006. UL100
24. Asuntoloiden perustaminen hankalaa. A. Astrid Gartz. 3/2006. Myötäote.
25. Etu-Töölöön saa rakentaa asuntolan. U. - 15.5.2009. HS
26. Asunnottomat pääsevät muuttamaan Töölöön. U. Päivi Hotakka (t) 15.5.2009. Vartti.
27. Asunnottomat muuttavat Sörnäisistä Töölöön. U. Marja Salomaa (t) 27.5.2009. Vartti.
28. Palvelukeskuksesta kiistelty pitkään. U. Vesa Mäkinen (t) 4.6.2009 HS.
29. Keijo Repo katsasti Töölön uuden yömajan. U. Vesa Mäkinen (t) 4.6.2009. HS.
30. Jokainen tarvitsee kodin. P. Anneli Tuominen-Halomo (t) 6.6.2009. HU.
31. Asunnoton pääsee Etu-Töölössä kunnon sänkyyn. Anneli Tuominen-Halomo (t) 6.6.2009. HU.
32. Rauha ja hyvä tahto asettuivat Hietaniemenkadulle. U. Ann-Mari Huhtanen (t) 16.6.2009. HS.
33. Anteeksi ollaan vähän sekaisin. U. Tuomas Massinen (t) 19.8.2009. HU.
34. Asunnottomat eivät solahtaneet Töölöön kivutta. U. Merituuli Saikkonen (t) 20.8.2009. HS.
35. Kovakin patja on parempi kuin yö taivasalla. U. Sirpa Repo (t) 22.3.-23.8.2009. HU.
36. Koti kaikille. A. Laura Heikkinen (t) 04/2009. Helsingin Henki.

- 37. Mahdollisuuksien talo. A. Tiina Kotka (t) nro 4/2009, viikko 39. Helsinki-info.
- 38. Tulevaisuus toivoa täynnä. H. Hellevi Pouta (t) Lokakuu 2009. Sanaplius.
- 39. Asunnottomat käyttävät sairaaloiden päivystyksiä 16 kertaa muita enemmän. U. Merituuli Saikkonen (t) 16.10.2009. HS.
- 40. Koditon pakenee pakkasta maan alle. U. Sami Takala (t) 7.1.2010. HS.
- 41. Kaupunkitila on liian ahdas Hietaniemenkadun asuntolalle. H. Mikko Keski-Vähälä (t). 5/10. Kamppi-Eira.